

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı – 2021

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR**

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi**

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Səksən ikinci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
Nəzrin Paşayeva
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.

Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49

Faks: (99412) 492-86-41

MÜNDƏRİCAT

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun Qərarları

“Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.4-cü maddəsinin “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.2-ci, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8 və 15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 6 iyul 2020-ci il tarixli qərar 5

Azərbaycan Respublikası Mülki və Vergi Məcəllələrinin, “İpoteka haqqında” və “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunlarının bəzi müddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 23 iyul 2020-ci il tarixli qərar26

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 403.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair 24 iyul 2020-ci il tarixli qərar53

“Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 47 və 48-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair 10 avqust 2020-ci il tarixli qərar82

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 407.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair tarixli qərar 12 avqust 2020-ci il104

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 34-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair 2 sentyabr 2020-ci il121

II hissə

ИСМАИЛОВ Р.Р. Роль истории в когнитивном толковании160

III hissə

Tədbirlər, Görüşlər

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

“Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.4-cü maddəsinin “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.2-ci, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8 və 15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair

6 iyul 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi-hakim), Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sorğusu əsasında “Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.4-cü maddəsinin “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.2-ci, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8 və 15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Salmanovanın məruzəsini, maraqlı subyektlər Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi

Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi və sosial qanunvericilik şöbəsi, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi və Bakı Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən təqdim edilmiş yazılı çıxışları,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Əmək və ekologiya hüquq kafedrasının professoru, hüquq üzrə elmlər doktoru Mayis Əliyevin yazılı rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti (bundan sonra – Nazirlər Kabineti) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək, “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Əmək pensiyaları haqqında” Qanun) 1.0.2-ci maddəsi, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Sosial sığorta haqqında” Qanun) 8-ci maddəsinin beşinci hissəsi və 15-ci maddəsi, “Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Diplomatik xidmət haqqında” Qanun) 26.1-ci maddəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin əmək pensiyaları hesablanarkən məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilməyən vəsaitlərin nəzərə alınmasının mümkünlüyü məsələsinə aydınlıq gətirilməsi məqsədi ilə “Diplomatik xidmət haqqında” Qanunun 23.4-cü maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilmişdir ki, “Diplomatik xidmət haqqında” Qanunun 23.4-cü maddəsinə uyğun olaraq, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin xarici ölkədə aldığı əmək haqqından sosial sığorta ödənişləri həyata keçirilmir, vergi tutulması müvafiq qanunvericiliklə tən-

zimplənir. Bununla yanaşı, həmin Qanunun 23.3-cü maddəsinə görə, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanında aldıkları əmək haqqının 50 faizi saxlanılır.

Eyni zamanda, “Sosial sığorta haqqında” Qanunun 8-ci maddəsinə müvafiq olaraq, əmək pensiyalarının hesablanması zamanı nəzərə alınan sığortaolunanın sığorta stajı sığortaolunanın xeyrinə məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti dövrlərinin ümumi müddətidir. Həmin Qanunun 15-ci maddəsinin 17-ci abzasına əsasən isə yuxarıda qeyd olunan şəxslərin xarici ölkədə aldığı əmək haqqı sosial sığorta haqqı hesablanmayan gəlir növlərinə aid edilmişdir.

Sorğuverənin qənaətinə görə, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarına münasibətdə Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluqçuları üçün müəyyən edilmiş məvacibdən daha yuxarı əmək haqqı müvafiq xarici ölkədə sosial-iqtisadi vəziyyətin və maddi-məişət şəraitinin fərqli və spesifik xüsusiyyətləri və s. meyarlar nəzərə alınmaqla müəyyən edilmişdir. Qanunverici bu səbəbdən qeyd edilən şəxslərin əmək haqlarını Azərbaycan Respublikasında təyin edilən əmək pensiyasının hesablanması zamanı əsas götürülən sosial sığorta haqlarının tutulmasından azad etmişdir.

Sorğu onunla əsaslandırılmışdır ki, pensiyanın təyin olunması və hesablanması üçün vacib şərtlərdən biri şəxsin işlədiyi dövr ərzində aldığı məvacibdən məcburi sosial sığorta haqqını ödəməsidir və məhz məcburi dövlət sosial sığorta haqları şəxsin gələcək pensiya təminatının məbləğini formalaşdırır. Lakin məhkəmələr tərəfindən bir çox hallarda məsələyə fərqli mövqedən yanaşılaraq rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin əmək pensiyalarının xarici ölkədə aldıkları əmək haqqı əsasında hesablanması ilə bağlı iddiaları təmin edilir və bu qərarlar sosial sığorta haqlarından azadolmanın həmin

şəxslərin iradəsindən asılı olmadan qanunvericiliyin tələblərindən irəli gəlməsi ilə əsaslandırılır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə əlaqədar aşağıdakıları qeyd edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 38-ci maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq, hər kəsin sosial təminat hüququ vardır.

Sosial təminat dövlətin sosial funksiyası ilə bağlıdır və əsasən özünü saxlamaq qabiliyyəti olmayan, sosial müdafiəyə ehtiyacı olan şəxsə öz yaşayışını təmin etmək üçün dövlət tərəfindən müəyyən məbləğdə pul vəsaitinin ödənilməsində və ya digər güzəştlərin verilməsində ifadə olunur.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 37.3.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2014-cü il 14 noyabr tarixli Qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, Konstitusiyada əksini tapan sosial təminat hüququ Əsas Qanunun 38-ci maddəsinin III hissəsinə müvafiq olaraq qanunla müəyyən edilmiş hallarda və hədlərdə pensiya almaq hüququnu da ehtiva edir. Pensiya hüququ sosial təminatın tərkib hissəsi və onun qanunla müəyyən olunmuş ən mühüm formasıdır. Hər kəsin pensiya hüququ sosial təminat hüququnun subyektiv hüquq növü kimi çıxış edir.

Azərbaycan Respublikasında vətəndaşların əmək pensiyası hüquqlarının yaranmasının əsasları, bu hüquqların həyata keçirilməsi qaydaları və əmək pensiyası təminatı sistemi “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunla müəyyən edilmişdir.

Həmin Qanunun 1.0.1-ci maddəsinə əsasən, əmək pensiyası – bu Qanunla nəzərdə tutulmuş qayda və şərtlərlə müəyyən edilən və məcburi dövlət sosial sığortaolunanların onlara əmək pensiyası təyin olunduqdan əvvəl aldıkları əməkhaqqı və digər gəlirlərin, yaxud sığortaolunanların ölümü ilə əlaqədar onların ailə üzvlərinin itirdikləri gəlirlərin kompensasiyası məqsədilə vətəndaşlara aylıq pul ödənişidir. Maddənin məzmunundan görüldüyü kimi, sığortaolunanın əmək pensiyası ona pensiya təyin olunduqdan əvvəl

aldığı əməkhaqqı və digər gəlirlərin kompensasiyası məqsədilə verilən pul ödənişidir.

“Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun bir çox normaları ilə sosial sığorta sahəsində yaranan münasibətləri, sosial sığortanın hüquqi, iqtisadi və təşkilati əsaslarını tənzimləyən “Sosial sığorta haqqında” Qanunda nəzərdə tutulmuş anlayışlar bir-birilə bağlıdır.

Pensiya təminatı sistemi sosial həmrəylik və sosial sığorta prinsipləri əsasında qurulmuşdur. Pensiya qanunvericiliyinin əsas məqsədi pensiya təminatı sisteminin fəaliyyətində bu prinsiplərin gücləndirilməsi və qazanılan pensiya hüquqları ilə toplanan sığorta vəsaitləri arasında tarazılığın təmin edilməsindən ibarətdir. “Sosial sığorta haqqında” Qanunun 3-cü maddəsinə əsasən, sosial sığorta subyektlərinin hüquq bərabərliyi və dövlət sosial sığortasının məcburiliyi sosial sığortanın əsas prinsipləri kimi müəyyən edilmişdir.

Ümumiyyətlə, sosial sığorta dedikdə, qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda fiziki şəxslərin itirilmiş əmək haqlarının, gəlirlərinin və ya əlavə xərclərinin kompensasiya edilməsinə, habelə itirilməsinin qarşısının alınmasına yönəldilmiş təminat forması nəzərdə tutulur və onun məcburi dövlət sosial sığortası və könüllü sosial sığorta formaları fərqləndirilir. Məcburi dövlət sosial sığortası sığortaedənlər tərəfindən bütün əmək müqaviləsi üzrə işləyənlər barəsində həyata keçirilir.

Sığortaolunanların pensiya hüququ sosial sığorta hadisəsinin baş verməsi nəticəsində yaranır. Sosial sığorta hadisəsi elə bir haldır ki, onun baş verməsi ilə sığortaolunanın sığorta təşkilatından sığorta ödəməsi almaq hüququ yaranır. Məcburi dövlət sosial sığortası qanunda nəzərdə tutulan sığorta hadisələri üzrə tətbiq edilir.

Qanunvericilikdə əmək pensiyalarının təyin edilməsi üçün müəyyən edilmiş zəruri şərtlərdən biri sığortaolunanın sığorta stajının olmasıdır. “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 1.0.2-ci maddəsinə görə, sosial sığorta stajı əmək pensiyası hüququnun müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınan iş və ya digər fəaliyyət dövrlərinin (müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məcburi dövlət sosial sığorta haqları ödəmək şərtilə) və eləcə də müvafiq qanunvericiliklə sığorta stajına daxil edilən digər dövrlərin məcmusudur. “Sosial sığorta haqqında” Qanunun 8-ci maddəsində də sığortaolunanın

sığorta stajı sığortaolunanın xeyrinə məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti dövrlərinin ümumi müddəti kimi müəyyən edilmişdir. Sığorta stajı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının ödənilməsi barədə verilən sənədlə təsdiq olunur.

Göründüyü kimi, hər iki Qanun sosial sığorta stajını əmək pensiyası hüququnun müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınan iş və ya digər fəaliyyət dövrləri ilə əlaqələndirmiş və həmin iş dövrlərinin nəzərə alınması üçün məhz məcburi dövlət sosial sığorta haqlarını ödəmək şərtini müəyyən etmişdir.

Sığortalamaya görə sığortaçıya verilən pul vəsaiti olan məcburi dövlət sosial sığorta haqqı müəyyən gəlir növləri istisna olunmaqla əmək ödənişinin və gəlirlərin bütün növləri üzrə hesablanır. “Sosial sığorta haqqında” Qanunun 14.2-ci maddəsinə görə, məcburi dövlət sosial sığortasında sığorta haqqı əmək ödənişinə (gəlirə) nisbət-də faizlə müəyyən edilir, sığortaedənin və sığortaolunanın vəsaiti hesabına ödənilir.

Beləliklə, pensiya təminatı sisteminin hər bir iştirakçısının ödədiyi sosial sığorta haqlarının onun alacağı pensiya məbləğinə mütənasib olmasının təmin edilməsi qüvvədə olan pensiya qanunvericiliyinin əsas məqsədlərindən biridir.

Lakin qanunverici bir sıra gəlir növlərinin spesifik xüsusiyyətlərini, onların bəzən birdəfəlik ödəmə şəklində olmasını və ya müvəqqəti xarakter daşmasını, yaxud müəyyən şəraitə uyğun olaraq ödənilməsini və s. halları nəzərə alaraq sosial sığorta haqqı hesablanmayan gəlir növlərini müəyyən etmişdir.

Qeyd olunduğu kimi, belə gəlir növlərindən biri də “Diplomatik xidmət haqqında” Qanunun 23.4-cü maddəsinə əsasən rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin xarici ölkədə aldığı əmək haqqıdır. Bu şəxslərin əməyinin ödənilməsi, habelə maddi və maliyyə təminatı olduqları dövlətin sosial-iqtisadi və maddi-məişət şəraiti nəzərə alınmaqla həyata keçirilir. Eləcə də, həmin Qanunun 26.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən

şəxslərin pensiya təminatı və sosial müdafiəsi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Bu baxımdan Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, sorğuda qaldırılan məsələ ilə bağlı məhz həmin şəxslərə münasibətdə məcburi dövlət sosial sığortasının tətbiq edilməsinə dair qanunvericinin mövqeyini əks etdirən bir sıra hüquqi normalar nəzərdən keçirilməlidir.

“Sosial sığorta haqqında” Qanunun 12-ci maddəsində məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb olunan şəxslərin dairəsi müəyyən edilmişdir. Həmin maddədə rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşları və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslər məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb olunan şəxslər sırasına aid edilməmişdir.

Digər tərəfdən, “Sosial sığorta haqqında” Qanunun 15-ci maddəsində məcburi dövlət sosial sığorta haqqı hesablanmayan gəlir növləri sadalanmışdır. Həmin maddə ilə də rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının, diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin və mühafizəsi zəruri hesab edilən Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərinin və konsulluqlarının mühafizəsini həyata keçirən hərbi qulluqçuların xarici ölkədə aldığı əmək haqqı sosial sığorta haqqı hesablanmayan gəlir növlərinə aid edilmişdir.

Həmçinin “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 1.0.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, sığorta stajına daxil edilən digər dövrlərin siyahısı həmin Qanunun 21-ci maddəsində müəyyən edilmişdir. Qeyd edilən siyahıda isə rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşları və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin xarici ölkədə əmək haqqı aldığı dövrlər nəzərdə tutulmamışdır.

Qeyd edilən hüquq normalarının qarşılıqlı təhlili belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, yalnız məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödənilən iş və ya əmək fəaliyyəti dövrləri, eləcə də qanunvericilikdə siya-

hısı müəyyən edilmiş digər dövrlər əmək pensiyasına hüquq verən sosial sığorta stajına daxil edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.1, 1.0.2, 1.0.5 və 20.14-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2020-ci il 15 may tarixli Qərarında da qeyd etmişdir ki, pensiya təminatı sisteminin məhz sosial sığorta prinsipləri və qazanılan pensiya hüquqları ilə şəxsin fərdi hesabında qeydə alınan vəsaitlər arasında tarazlaşdırma mexanizmləri əsasında qurulması baxımından “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 1.0.1, 1.0.2 və 1.0.5-ci maddələrinin tələblərinə görə, sığortaolunarlara pensiya təyin edilərkən və ya təyin edildikdən sonra yenidən hesablanarkən xidmət etdiyi, işlədiyi və (və ya) qulluq keçdiyi dövrdə almadıqları və ya məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilməyən əmək haqqının, təminat xərcliyinin, dövlət məvacibinin və ya onlara edilən əlavələrin əsas götürülməsi qanunun tələblərinə uyğun deyildir.

Lakin göstərilənlərlə yanaşı qeyd olunmalıdır ki, mülki prosesual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq, qətnamə mübahisəli hüquq münasibətinin yarandığı zaman qüvvədə olan maddi hüquq normalarına və işin baxılması zamanı qüvvədə olan prosesual hüquq normalarına uyğun çıxarılmalıdır. Bu baxımdan müxtəlif dövrlərdə pensiya qanunvericiliyində pensiya təyin edilməsi zamanı əmək haqlarının nəzərə alınması üçün məcburi dövlət sosial sığorta haqqının ödənilməsinin məcburiliyi ilə bağlı müxtəlif yanaşmaların olduğunu nəzərə alaraq münasibətlərin yarandığı zaman qüvvədə olan müvafiq qanunvericilik normaları tətbiq edilməlidir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il 6 mart tarixli Qanunu ilə qüvvədən düşmüş “Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda (bundan sonra – “Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında” Qanun) məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının ödənilməsi ilə bağlı müxtəlif dövrlərdə iki fərqli yanaşma mövcud olmuşdur. Həmin Qanunun iş stajına daxil edilən əmək fəaliyyətinin növləri adlanan 67-ci maddəsinə Azərbaycan Respublikasının 2002-ci il 3 dekabr tarixli Qanunu ilə əlavə edilmiş səkkizinci hissəyə görə, əmək (sosial sığorta) pensiyasının təyin edilməsi üçün qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla,

1 yanvar 2002-ci il tarixdən əmək stajına məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının ödənildiyi əmək fəaliyyəti müddəti daxildir. 1 yanvar 2002-ci ilədək əmək fəaliyyəti göstərən şəxslərə pensiya təyin olunması üçün əmək stajı bu maddənin birinci-yeddinci hissələrinə müvafiq olaraq hesablanır. Göründüyü kimi, hazırda qüvvədə olan “Əmək pensiyaları haqqında” Qanundan fərqli olaraq, “Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında” Qanunun 2002-ci ildən qüvvəyə minmiş 67-ci maddəsinin səkkizinci hissəsində qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının ödənildiyi əmək fəaliyyəti müddətinin əmək stajına daxil edilməsi müəyyən edilmişdir. Bu maddədə nəzərdə tutulmuş “qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla” ifadəsi isə qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödənilməyən və ya ödənilməsindən azad edilən, lakin əmək stajına daxil edilən əmək fəaliyyəti müddətini ehtiva edir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, qüvvədə olan “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 1.0.2 və 21-ci maddələrinin, “Sosial sığorta haqqında” Qanunun 8, 12 və 15-ci maddələrinin, “Diplomatik xidmət haqqında” Qanunun 23.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin xarici ölkədə aldığı əmək haqqından sosial sığorta ödənişləri həyata keçirilmədiyindən və onların xarici ölkədə əmək haqqı aldığı dövrlər sosial sığorta stajına daxil edilmədiyindən, əmək pensiyalarının hesablanması zamanı həmin gəlirlər nəzərə alın bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu eyni zamanda hesab edir ki, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi və Konstitusiyanın 12-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi məqsədi ilə həmin şəxslərə pensiya təyin edilməsi zamanı əsas götürülən gəlirlər yenidən nəzərdən keçirilməli və onların pensiya təminatı ilə bağlı

məsələlər gələcəkdə qanunvericilik qaydasında tənzimlənərək öz həllini tapmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I:

1. “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.2 və 21-ci maddələrinin, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8, 12 və 15-ci maddələrinin, “Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, rotasiya qaydasında xaricə ezamiyyətə göndərilən diplomatik xidmət əməkdaşlarının və diplomatik xidmət orqanlarının inzibati-texniki xidmətini həyata keçirən şəxslərin xarici ölkədə aldığı əmək haqqından sosial sığorta ödənişləri həyata keçirilmədiyindən və onların xarici ölkədə əmək haqqı aldığı dövrlər sosial sığorta stajına daxil edilmədiyindən, əmək pensiyalarının hesablanması zamanı həmin gəlirlər nəzərə alınmır.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**Относительно толковании статьи 23.4 Закона
Азербайджанской Республики “О дипломатической
службе” в связи со статьями 1.0.2 Закона Азербайджанской
Республики “О трудовых пенсиях”, 8 и 15 Закона
Азербайджанской Республики
“О социальном страховании”**

6 июля 2020 г.

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой (судья- докладчик), Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

С участием секретаря суда, Фараида Алиева,

В соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики, на основании запроса Кабинета Министров Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 23.4 Закона Азербайджанской Республики “О дипломатической службе” во взаимосвязи со статьями 1.0.2 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях”, 8 и 15 Закона Азербайджанской Республики “О социальном страховании”.

Изучив и обсудив доклад судьи С.Салмановой по делу, письменные выступления, представленные заинтересованными субъектами, министерством труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики, Министерством иностранных дел Азербайджанской Республики, Министерством финансов Азербайджанской Республики, Отделом экономического и социального законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики,

специалистами верховным судом Азербайджанской Республики и Бакинским апелляционным судом,

письменное заключение эксперта – профессора кафедры трудового и экологического права Бакинского государственного университета, доктора юридических наук Маиса Алиева и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Кабинет Министров Азербайджанской Республики (далее – Кабинет Министров), обратившись с запросом в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), попросил, с учетом статьи 1.0.2 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” (далее по тексту – Закон “О трудовых пенсиях”), части пятой статьи 8 и статьей 15 Закона Азербайджанской Республики “О социальном страховании” (далее по тексту – Закон “О социальном страховании”), требований статьи 26.1 Закона Азербайджанской Республики “О дипломатической службе” (далее – Закон “О дипломатической службе”), дать толкование статьи 23.4 Закона “О дипломатической службе” в целях прояснения вопроса о возможности учета средств, не привлечённых к обязательному государственному социальному страхованию, при начислении трудовой пенсии командированным за рубеж в порядке ротации сотрудникам дипломатической службы, и лицам, осуществляющим административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы.

В запросе указано, что в соответствии со статьей 23.4 Закона “О дипломатической службе” выплаты по социальному страхо-

ванию из заработной платы, получаемой в зарубежной стране командированными за рубеж в порядке ротации сотрудниками дипломатической службы, и лицами, осуществляющими административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, не производятся, и налогообложение регулируется соответствующим законодательством. Вместе с тем, согласно статье в соответствующем органе исполнительной власти Азербайджанской Республики 23.3 данного Закона, сохраняется 50 процентов заработной платы, получаемой командированными за рубеж в порядке ротации сотрудниками дипломатической службы и лицами, осуществляющими административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы.

В то же время, в соответствии со статьей 8 Закона “О социальном страховании”, страховой стаж страхователя, учитываемый при начислении трудовых пенсий-это общий срок периодов трудовой деятельности, когда выплачивается взнос на обязательное государственное социальное страхование в пользу страхователя. Вместе с тем, на основании 7-го абзаца статьи 15 данного Закона, заработная плата, получаемая выше указанными лицами за рубежом, относится к видам дохода, с которых не исчисляется взнос по социальному страхованию.

Согласно заключению запросодателя заработная плата, превышающая оклад, установленный для государственных служащих в Азербайджанской Республике, в отношении сотрудников дипломатической службы, командированных в порядке ротации за рубеж определена с учетом различных и специфических особенностей социально-экономического положения и материально-бытовых условий в соответствующей зарубежной стране и др. критериев. По этой причине, законодатель освободил заработную плату указанных лиц от удержания взносов на социальное страхование, принимаемых за основу при начислении трудовой пенсии, назначаемой в Азербайджанской Республике.

Запрос мотивирован тем, что одним из важных условий при назначении и начислении пенсии является выплата лицом взносов на обязательное социальное страхование из заработной платы, получаемой им в период работы, именно взносы на

обязательное государственное социальное страхование формируют размер будущего пенсионного обеспечения лица. Однако, зачастую суды, подходя к проблеме с иной точки зрения, удовлетворяют иски в связи с начислением трудовой пенсии, командированными за рубеж в порядке ротации сотрудникам дипломатической службы, и лицам, осуществляющим административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, на основании заработной платы, получаемой за рубежом, мотивируя данные решения тем, что освобождение от взносов на социальное страхование исходит из требований законодательства, независимо от воли этих лиц.

В связи с запросом Пленум Конституционного суда отмечает следующее.

В соответствии с частью I статьи 38 Конституции Азербайджанской Республики (далее по тексту – Конституция), каждый имеет право на социальное обеспечение.

Социальное обеспечение связано с социальной функцией государства и выражается, главным образом, в выплате государством определенной суммы денежных средств или предоставлении иных льгот нуждающемуся в социальной защите лицу, не способному содержать себя, для обеспечения своего существования.

Согласно правовой позиции, сформулированной Пленумом Конституционного суда в Постановлении “О проверке соответствия статьи 37.3.4 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” Конституции Азербайджанской Республики”, от 14 ноября 2014 года право на социальное обеспечение, нашедшее свое отражение в Конституции, в соответствии с частью III статьи 38 Основного Закона в случаях и пределах, установленных законом включает также право на получение пенсии. Право на пенсию является составной частью социального обеспечения и его важнейшей формой, установленной законом. Право на пенсию каждого выступает в качестве субъективного вида права на социальное обеспечение.

Основания возникновения прав граждан на трудовую пенсию в Азербайджанской Республике, правила реализации этих прав и система обеспечения трудовой пенсией определяются Законом “О трудовых пенсиях”.

На основании статьи 1.0.1 данного Закона, трудовая пенсия – это ежемесячная денежная выплата гражданам, в порядке и на условиях, предусмотренных настоящим Законом. В целях компенсации заработной платы и других доходов, полученных страхователями по обязательному государственному социальному страхованию до назначения им трудовой пенсии, либо доходов, утраченных в связи со смертью застрахованных членами их семей. Как видно из содержания статьи, трудовая пенсия страхователя – это денежная выплата, предоставляемая в целях компенсации заработной платы и иных доходов, которые он получал до назначения пенсии.

Многочисленные нормы Закона “О трудовых пенсиях”, связаны с понятиями, предусмотренными Законом “О социальном страховании”, регулирующим Отношения, возникающие в сфере социального страхования, правовые, экономические и организационные основы социального страхования.

Система пенсионного обеспечения построена на основе принципов социальной солидарности и социального страхования. Основной целью пенсионного законодательства является укрепление этих принципов в функционировании системы пенсионного обеспечения и обеспечение баланса между заработанными пенсионными правами и накопленными страховыми средствами. На основании статьи 3 Закона “О социальном страховании”, равноправие субъектов социального страхования и обязательность государственного социального страхования определены в качестве основных принципов социального страхования.

В целом, под социальным страхованием подразумевается форма обеспечения, направленная на компенсацию утраченных трудовых прав, доходов, а также дополнительных расходов физических лиц в случаях, предусмотренных законом, а также предупреждение таких утрат, при этом различают формы обязательного государственного социального страхования и добровольного социального страхования. Обязательное государственное социальное страхование осуществляется страховщиками в отношении всех лиц, работающих по трудовым договорам.

Право на пенсию у страхователей возникает в результате наступления случая социального страхования. Случай социального страхования – это такой случай, при наступлении которого у страхователя возникает право на получение страховой выплаты от страховой организации. Обязательное государственное социальное страхование применяется по страховым случаям, предусмотренным законом.

Одним из необходимых условий, установленных законодательством для назначения трудовых пенсий, является наличие у страхователя страхового стажа. Согласно статье 1.0.2 Закона “О трудовых пенсиях”, социальный страховой стаж – это, учитываемых при установлении права на трудовую пенсию совокупность периодов работы или иной деятельности (при условии уплаты по обязательному государственному социальному страхованию взносов в соответствующий орган исполнительной власти), а также иных периодов, засчитываемых в страховой стаж по соответствующему законодательству. В статье 8 Закона “О социальном страховании” страховой стаж страхователя также определяется как общий срок периодов трудовой деятельности, когда выплачивается взнос на обязательное государственное социальное страхование в пользу страхователя. Страховой стаж подтверждается, выдаваемым соответствующим органом исполнительной власти, документом об уплате взносов по обязательному государственному социальному страхованию.

Как видно, оба Закона увязали социальный страховой стаж с периодами работы или иной деятельности, учитываемыми при определении права на трудовую пенсию, и установили в качестве условия для учета этих периодов работы именно выплату взносов по обязательному государственному социальному страхованию.

Взносы по обязательному государственному социальному страхованию, представляющие собой денежные средства, выплачиваемые страховщику, начисляются по всем видам оплаты труда и доходов, за исключением определенных видов доходов. Согласно статье 14.2 Закона “О социальном страховании”, при обязательном государственном социальном страховании страховой взнос устанавливается в процентном соотно-

шении к оплате труда (доходу) и оплачивается за счет средств страховщика и страхователя.

Таким образом, обеспечение соразмерности взносов по социальному страхованию, выплачиваемых каждым участником системы пенсионного обеспечения, сумме его будущей пенсии, является одной из основных целей действующего пенсионного законодательства.

Однако, законодатель, учитывая специфику ряда видов дохода, тот факт, что, иногда, они имеют место в виде единовременных выплат, или носят временный характер, либо выплачиваются в зависимости от определенных условий и другие обстоятельства, определил виды дохода, на которые не начисляются взносы по социальному страхованию.

Как уже отмечалось, одним из таких видов дохода, согласно статье 23.4 Закона “О дипломатической службе”, является заработная плата, получаемая в зарубежной стране командированными за рубеж в порядке ротации сотрудниками дипломатической службы, и лицами, осуществляющими административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы. Оплата труда этих лиц, а также их материальное и финансовое обеспечение осуществляются с учетом социально-экономических и материально-бытовых условий государства пребывания. В тоже время, в соответствии со статьей 26.1 данного Закона, пенсионное обеспечение и социальная защита сотрудников дипломатической службы и лиц, осуществляющих административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, осуществляются в соответствии с законодательством Азербайджанской Республики.

В этом контексте, Пленум Конституционного суда считает, что в связи с вопросом, поставленным в запросе, следует рассмотреть ряд правовых норм, отражающих позицию законодателя относительно применения обязательного государственного социального страхования именно в отношении данных лиц.

В статье 12 Закона “О социальном страховании” определяется круг лиц, привлекаемых к обязательному государственному социальному страхованию. В данной статье командированные за рубеж в порядке ротации сотрудники дипломатической службы, и лица, осуществляющие административно-техничес-

кое обслуживание органов дипломатической службы не отнесены к числу лиц, привлекаемых к обязательному государственному социальному страхованию.

С другой стороны, в статье 15 Закона “О социальном страховании” перечислены виды доходов, на которые не начисляются взносы по обязательному государственному социальному страхованию. Данной статьей получаемая в зарубежных странах заработная плата командированных за рубеж в порядке ротации сотрудников дипломатической службы, и лиц, осуществляющих административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, а также военнослужащих, осуществляющих охрану функционирующих за рубежом и в международных организациях дипломатических представительств и консульств Азербайджанской Республики, охрана которых признана необходимой, также отнесена к виду доходов, с которых не исчисляется взнос по социальному страхованию.

Кроме того, в соответствии со статьей 1.0.2 Закона “О трудовых пенсиях”, перечень других периодов, включаемых в страховой стаж, установлен в статье 21 данного Закона. В указанном перечне не предусмотрены периоды, в течение которых командированные за рубеж в порядке ротации сотрудники дипломатической службы, и лица, осуществляющие административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, получали заработную плату за рубежом.

Взаимный анализ указанных правовых норм позволяет прийти к такому выводу, что в социальный страховой стаж, дающий право на трудовую пенсию, выплачивался взнос по обязательному государственному социальному страхованию, а также иные периоды, перечень которых установлен законодательством.

Пленум Конституционного суда, в Постановлении “О толковании статей 1.0.1, 1.0.2, 1.0.5 и 20.14 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” от 15 мая 2020 г. также отметил, что, с точки зрения построения системы пенсионного обеспечения именно на основе механизмов баланса между принципами социального страхования заработанными пенсионными правами и средствами, учтёнными на индивидуальном лицевого счета лица, согласно требованиям статей 1.0.1,

1.0.2 и 1.0.5 Закона “О трудовых пенсиях”, при назначении страхователям пенсии или её перерасчете после назначения, принятие за основу заработной платы, денежного довольствия, государственного оклада или надбавок к ним, которые они не получали в период службы, работы и (или) прохождения службы, либо которые привлекались к обязательному государственному социальному страхованию, не соответствует требованиям закона.

Однако, наряду с указанным следует отметить, что в соответствии с требованиями гражданского процессуального законодательства, постановление должно быть вынесено в соответствии с нормами материального права, действовавшими при возникновении спорного правоотношения, и нормами процессуального права, действовавшими при рассмотрении дела. С этой точки зрения, учитывая, что, в разные периоды времени, в пенсионном законодательстве существовали различные подходы в отношении обязательности уплаты взносов по обязательному государственному социальному страхованию для учета заработной платы при назначении пенсии, следует применять соответствующие законодательные нормы, действующие при возникновении отношений. Так, в Законе Азербайджанской Республики “О пенсионном обеспечении граждан”, потерявшим силу Законом Азербайджанской Республики от 6 марта 2007 г. (далее- Закон “О пенсионном обеспечении граждан”), в различное время существовали два разных подхода в связи с выплатой взносов по обязательному государственному социальному страхованию. Статья 67 данного Закона, именуемая “Виды трудовой деятельности, включаемые в трудовой стаж”, Законом Азербайджанской Республики от 3 декабря 2002 года была дополнена частью восьмой, согласно которой для назначения трудовой (социального страхования) пенсии с 1 января 2002 года в трудовой стаж включается срок трудовой деятельности, когда выплачивались взносы по обязательному государственному социальному страхованию, за исключением установленных законом случаев. Для назначения пенсии лицам, осуществлявшим трудовую деятельность до 1 января 2002 года, трудовой стаж исчисляется в соответствии с частями первой-седьмой данной статьи. Как видно, в отличие от действу-

ющего в настоящее время Закона “О трудовых пенсиях”, в части восьмой статьи 67 Закона “О пенсионном обеспечении граждан”, вступившей в силу с 2002 года, установлено включение в трудовой стаж срока трудовой деятельности, когда выплачивались взносы по обязательному государственному социальному страхованию, за исключением установленных законом случаев. Выражение “за исключением установленных законом случаев”, предусмотренное данной статьей, охватывает период трудовой деятельности, когда в предусмотренном законом случаях взносы по обязательному государственному социальному страхованию не выплачивались либо при освобождении от выплаты, но включаемый в трудовой стаж.

На основании вышеизложенного, Пленум Конституционного суда полагает, что в соответствии с требованиями статей 1.0.2 и 21 Закона “О трудовых пенсиях”, статей 8, 12 и 15 Закона “О социальном страховании”, статьи 23.4 Закона “О дипломатической службе”, поскольку с заработной платы сотрудников дипломатической службы, командированных за рубеж в порядке ротации, и лиц, осуществляющих административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, получаемой за рубежом, не взимаются выплаты по социальному страхованию, а периоды, в течение которых они получают заработную плату за рубежом, не включаются в стаж социального страхования, при начислении им пенсий, эти доходы не могут быть учтены.

В то же время, Пленум Конституционного суда полагает, что в целях укрепления социальной защиты сотрудников дипломатической службы, командированных за рубеж в порядке ротации, и лиц, осуществляющих административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, и обеспечения для них достойного уровня жизни в соответствии с требованиями статьи 12 Конституции, доходы, принимаемые за основу при назначении пенсий этим лицам, должны быть пересмотрены, и в дальнейшем вопросы, связанные с их пенсионным обеспечением, должны найти свое решение с урегулированием в соответствии с законодательством.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Зако-

на Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”,
Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии с требованиями статей 1.0.2 и 21 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях”, статей 8, 12 и 15 Закона Азербайджанской Республики “О социальном страховании”, статьи 23.4 Закона Азербайджанской Республики “О дипломатической службе”, поскольку с заработной платы сотрудников дипломатической службы, командированных за рубеж в порядке ротации, и лиц, осуществляющих административно-техническое обслуживание органов дипломатической службы, получаемой за рубежом, не взимаются выплаты по социальному страхованию, а периоды, в течение которых они получают заработную плату за рубежом, не включаются в стаж социального страхования, при начислении им пенсий, эти доходы не учитываются.

2. Постановление вступает в силу со дня его опубликования.

3. Опубликовать постановление в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и в “Сведениях Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

4. Решение является окончательным, не подлежит отмене, изменению или официальному толкованию каким-либо органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Mülki və Vergi Məcəllələrinin,
“İpoteka haqqında” və “İcra haqqında” Azərbaycan
Respublikası Qanunlarının bəzi müddələrinin
əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

23 iyul 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki və Vergi Məcəllələrinin, “İpoteka haqqında” və “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunlarının bəzi müddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, maraqlı subyektlər Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin nümayəndələrinin yazılı çıxışlarını, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının və Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat

Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidmətinin yazılı mülahizələrini, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə), Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin (bundan sonra – Vergi Məcəlləsi), “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “İpoteka haqqında” Qanun) və “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun bəzi müddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, “AccessBank” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti (bundan sonra – “AccessBank” QSC) “Əmlak İxtisaslaşdırılmış Hərrac Mərkəzi” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinə qarşı iddia ərizəsi ilə 1 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət edərək, keçirilmiş hərracın yekunlarına dair protokolun və alğışatqı müqaviləsinin “AccessBank” QSC tərəfindən sadələşdirilmiş vergi ödənilmədən və həmin verginin ödənilməsi ondan tələb edilmədən bağlanması vəzifəsinin cavabdehin üzərinə qoyulmasını xahiş etmişdir.

“AccessBank” QSC “İpoteka haqqında” Qanunun 43.7-ci maddəsinə istinad edərək borcun əvəzi olaraq ona təklif olunmuş əmlakları qəbul etdiyini bildirmiş, hərraca çıxarılmış ipoteka predmetinin satıcısı olmadığını əsas tutaraq ondan vergilərin ödənilməsinin tələb olunmasını və bu əsasla cavabdehin həmin əmlakların onun adına rəsmiləşdirilməsindən imtinasını əsassız saymışdır.

1 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 9 dekabr 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə “AccessBank” QSC-nin iddia tələbi təmin edilmişdir.

Həmin qətnamədən müstəqil tələb irəli sürməyən üçüncü şəxs Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi (bundan sonra – Vergilər Nazirliyi) apellyasiya şikayəti verərək qətnamənin ləğv edilməsini və iddia ərizəsinin təmin edilməməsi barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi işə baxarkən mülki qanunvericilikdə ipoteka saxlayanın məhkəmə qaydasında təmin olunmuş tələbi əsasında icra məmurunun hərrac təşkilatına verdiyi şifarişə əsasən keçirilmiş təkrar hərrac baş tutmadığı halda, ipoteka predmetinin ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı ödəmə mənbəyində tutulması tələb olunan sadələşdirilmiş verginin ödənilməsi əsaslarını müəyyən edən hüquq normalarının qeyri-müəyyənliyi və məhkəmələrdə belə mübahisələrin həlli zamanı fərqli yanaşmaların mövcudluğunu nəzərə alaraq, vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə qaldırılan məsələ üzrə müvafiq şərhin verilməsinin zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Müraciətdə göstərilmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsi qətnaməsini “AccessBank” QSC-nin daşınmaz əmlakı təqdim edən şəxs deyil, həmin əmlakı əldə edən qismində çıxış etməsi və müvafiq əməliyyatda satıcının iştirak etməməsi, bu səbəbdən bankdan sadələşdirilmiş vergi ödənilməsinin tələb edilməsinin qanunauyğun olmaması ilə əsaslandırmışdır.

İş üzrə müstəqil tələb irəli sürməyən üçüncü şəxs Vergilər Nazirliyi isə apellyasiya şikayətini onunla əsaslandırmışdır ki, Vergi Məcəlləsinin 150.1.13-cü maddəsi yaşayış və qeyri-yaşayış, habelə torpaq sahələrinin açıq hərracda təqdim edilməsi zamanı sadələşdirilmiş verginin hesablanaraq tutulması öhdəliyini hərracın nəticələrini müvafiq protokolla təsdiq edən ixtisaslaşdırılmış təşkilatların üzərinə qoymuşdur. Mübahisələndirilən halda, bank əmlakı əldə edən, hərrac təşkilatı isə hərracın keçirilməsinə cavabdeh olan şəxs qismində çıxış etdiyindən, həmin əməliyyat zamanı ipoteka predmetinin faktiki satıcısı qismində heç bir subyekt iştirak etmir. Sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi daşınmaz əmlakı təqdim edən (satıcı) olsa da, vergi məbləği məhz əmlakı əldə edənin həyata keçirdiyi ödənişdən tutulur. Bu baxımdan, vergi qanunvericiliyi sadələşdirilmiş verginin məhz ödəmə mənbəyində, yəni ödənişin forması və üsulundan asılı olmayaraq gəliri ödəyən şəxsdən (bankdan) tutulmasını, lakin bu vergi məbləğinin gəliri əldə edən, yəni əmlakı təqdim edən şəxsin hesabına aid edilməsinə müəyyən etdiyindən, vergilər bank tərəfindən ödənilmədən hərracın nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi mümkünsüzdür.

Müraciətdə həmçinin qeyd edilmişdir ki, məsələyə dair müxtəlif yanaşmalardan biri hərraca çıxarılmış ipoteka predmetinin satılma-

ması, yəni hərracın baş tutmaması nəticəsində ipoteka saxlayanın əmlakı əldə etdiyi zaman ondan sadələşdirilmiş verginin tutulmasının, faktiki olaraq ipoteka saxlayanın sonradan əmlakı satarkən həmin vergini təkrar ödəmək məcburiyyətində qalmasına və bunun, kreditorun bir əmlak üzrə bir neçə dəfə eyni vergini ödəmək öhdəliyi ilə yüklü edilməsinə səbəb olmasıdır. Belə ki, “İpoteka haqqında” Qanunun 43.9-cu maddəsinə görə, hərraca çıxarılmış ipoteka predmeti ipoteka saxlayanın mülkiyyətinə keçirsə, ipoteka saxlayan xarakterinə və təyinatına görə ona məxsus ola bilməyən ipoteka predmetini özündə saxlamışsa, o, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada bir il ərzində həmin əşyanı özgəninkiləşdirməlidir. Eləcə də nəzərə alınmalıdır ki, kreditin təminatsız qalmaması üçün ipoteka saxlayan əmlakı əldə etməyə məcburdur.

Müraciətdənin fikrincə, tutmanın ipoteka ilə yüklü edilmiş əmlaka yönəldilməsi haqqında məhkəmə qətnaməsi qanuni qüvvəyə mindiyi andan, ipoteka qoyan həmin əmlakı idarə etmək və barəsində sərəncam vermək imkanından məhrum olur ki, bu da onun hərrac əməliyyatında satıcı qismində iştirak etməsini istisna edir. Həminin hazırkı vəziyyətdə, yəni hərrac baş tutmadığından ipoteka saxlayanın ipoteka predmetini əldə etməsinə razılıq verməsinin hansı formada rəsmiləşdirilməsi müəyyən edilməmişdir. Bəzi hallarda tələbkara təklif olunan əmlak təhvil-təslim sənədi əsasında əldə edənə təqdim olunur, bu isə həmin əmlaka hüquqların rəsmiləşdirilməsini çətinləşdirir. Belə ki, “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Qanun) 8-ci maddəsində yalnız qanunla müəyyən edilmiş qaydada ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar tərəfindən keçirilən açıq hərracın nəticələrinə dair yekun protokol daşınmaz əmlaka hüququn qeydiyyatı üçün əsas kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qənaətinə əsasən, qanunverici yalnız baş tutmuş hərrac zamanı ödəmə mənbəyində vergi tutulması halını tənziqləmiş, mübahisələndirilən halda isə sadələşdirilmiş verginin ödənilməli olub-olmaması və ya kim tərəfindən ödənilməsi məsələsini nizamlamamış, bu isə öz növbəsində hakimlər arasında müxtəlif yanaşmaların mövcudluğuna və oxşar məsələlər üzrə müxtəlif qərarların qəbul edilməsinə səbəb olur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələlər ilə bağlı aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 73-cü maddəsinə əsasən, qanunla müəyyən edilmiş vergiləri və başqa dövlət ödənişlərini tam həcmdə və vaxtında ödəmək hər bir kəsin borcudur. Heç kəs qanunla nəzərdə tutulmuş əsaslar olmadan və qanunda göstərilmiş həcmdən əlavə vergiləri və başqa dövlət ödənişləri ödəməyə məcbur edilə bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun həmin maddəyə dair formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, vergi ödəmək vəzifəsi dövlətin şərtsiz tələbi kimi bütün vergi ödəyicilərinə şamil olunur. Vergiləri ödəmək (o cümlədən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müvafiq vaxtda və miqdarda) hər bir şəxsin konstitusiya vəzifələrindən biridir.

Vergi ödəyicisinin bu vəzifəsində cəmiyyətin bütün üzvlərinin ictimai maraqları öz əksini tapmışdır. Buna görə dövlət yalnız vergi ödəyicilərinin deyil, həmçinin cəmiyyətin digər üzvlərinin də hüquq və qanuni mənafelərinin qorunması məqsədilə vergi hüquq münasibətlərini tənzimləmək sahəsində qanuni tədbirlər görmək hüququna və vəzifəsinə malikdir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 78.3, 85.4, 90.3 və 93.1.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 12 yanvar tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu məsələ ilə bağlı formalaşdırdığı çoxsaylı hüquqi mövqələrini təkrarlayaraq bir daha qeyd edir ki, dövlət və bələdiyyə büdcələrinin formalaşması mənbələri sırasında vergilərin xüsusi yeri və çəkisi vardır. Vergi münasibətlərini tənzimləmək yolu ilə dövlət özü – nün və bələdiyyələrin məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsini təmin edir. Büdcə sistemi ilə vergilər arasındakı mövcud əlaqələrin həcmi və möhkəmliyi dövlət və cəmiyyətdəki iqtisadi və sosial proseslərin inkişafına göstərdiyi təsirlə sıx bağlıdır. Dövlət məhz maliyyə resursları (o cümlədən vergi yığımları) hesabına iqtisadi, sosial, ekoloji və s. sahələrdəki funksiyalarının maliyyələşdirilməsi imkanına malik olur. Dövlət xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onun sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsinin qayğısına qalması funksiyalarının həyata keçirilməsinin təmin edilməsi üçün qanunla müəyyən edilmiş vergiləri ödəməklə bağlı fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəzifələrini yaradır.

Qeyd olunmalıdır ki, Konstitusiyanın 94-cü maddəsinin I hissəsinin 15-ci bəndinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi (bundan sonra – Milli Məclis) maliyyə fəaliyyətinin əsasları, vergilər, rüsumlar və ödənişlərə dair ümumi qaydalar müəyyən edir. O, Konstitusiyanın 73-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş konstitusiya vəzifəsinin lazımı səviyyədə yerinə yetirilməsi üçün müstəqil olaraq vergitutmanın əsas elementlərini və vergilərin miqdarını, vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin tərkibini, vergi dərəcələrinin növlərini, vergi dövrünün davamlılığını, vergi bazasının müəyyənləşdirilməsi üçün gərəkli olan dəyər və kəmiyyət göstəricilərini, vergilərin hesablanma qaydasını və s. müəyyən edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir sıra qərarlarında qanunverici tərəfindən hər hansı ictimai münasibətlərin tənzimlənməsinə dair normativ hüquqi aktlar qəbul edilərkən hüquqi müəyyənlik prinsipinə riayət edilməsinin vacibliyini vurğulamışdır.

Hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri kimi çıxış edir. Hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Bu, öz növbəsində hər kəsə onun hüquq və azadlıqlarını müdafiə edəcəyinə, hüquq tətbiqədənin hərəkətlərinin isə proqnozlaşdırıla bilən olacağına əminlik verməlidir. Bunun əksi, yəni hüquq normasının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiq etmədə məhdudiyətsiz mülahizə üçün imkan yaratmaqla, hər bir normativ hüquqi aktın əsasında dayanmalı olan qanunun aliliyi, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik və ədalət prinsiplərinin pozulmasına gətirib çıxara bilər (“Azərbaycan Respublikasında hərbi xidmətə çağırışın əsasları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 180.3-cü maddəsinin müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2008-ci il 22 sentyabr tarixli və “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-cı maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2012-ci il 2 aprel tarixli Qərarlar).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu göstərilən mövqelərə əsaslanaraq qeyd edir ki, müvafiq qanunvericilik sahəsinin müddələrinin qeyri-müəyyənliyi həm vergi ödəyicilərinin hüquqlarının pozulmasına, həm də vergidən yayınma hallarına səbəb ola bilər. Məhz buna görə də adıçəkilən qanunvericilik sahəsi hər kəsin tələb

olunan vergini nə vaxt və hansı qaydada ödəməli olduğuna dair tam və dəqiq məlumatlı olmasını mümkün edən səviyyədə qurulmalıdır. Bu zaman onu da nəzərə almaq lazımdır ki, vergi qanunvericiliyi aktlarındakı bütün ziddiyyətlər və anlaşılmazlıqlar vergi ödəyicisinin xeyrinə həll olunur. Belə ki, Vergi Məcəlləsinin 3.9-cu maddəsinə müvafiq olaraq, vergilər haqqında qanunvericilik elə tərzdə formalaşdırılmalıdır ki, hər kəs hansı vergiləri, hansı qaydada, nə vaxt və hansı məbləğdə ödəməli olduğunu dəqiq bilsin. Həmin Məcəllənin 3.11-ci maddəsinə uyğun olaraq isə vergilər haqqında qanunvericiliyin bütün ziddiyyətləri və aydın olmayan məqamları, vergi ödəyicisinin xeyrinə şərh edilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdənin ipoteka predmetinin ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı sadələşdirilmiş verginin ödənilməsi qaydasının qanunvericilikdə tənzimlənməməsi dəlilinə aydınlıq gətirilməsi üçün məsələyə dair mövcud qanunvericilik normalarının nəzərdən keçirilməsini zəruri hesab edir.

Mülki Məcəllənin borclunun öhdəlikləri yerinə yetirməyi gecikdirməsinin nəticələrini tənzimləyən 319.1-ci maddəsində göstərilmişdir ki, əgər borclu icrasını təmin etmək üçün əşyanın ipotekaya verildiyi öhdəliklərin yerinə yetirilməsini gecikdirmişsə, ipoteka saxlayan ipoteka ilə yüklü edilmiş obyektə açıq hərracdan satmaq hüququna malikdir. Həmin Məcəllənin 319.3-cü maddəsinə görə, ipoteka ilə yüklü edilmiş obyektin alıcısı satınalma qiymətini ödəməyə borcludur. İpoteka ilə yüklü edilmiş obyektin tutmaya yönəldilməsi xərcləri satınalma qiymətindən tutulur.

Vergi Məcəlləsinin 150-ci maddəsində ödəmə mənbəyində verginin tutulması qaydası müəyyən edilmişdir. Həmin Məcəllənin 2018-ci il 30 noyabr tarixində əlavə edilmiş 150.1.13-cü maddəsinə uyğun olaraq, qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin, habelə torpaq sahələrinin açıq hərrac qaydasında təqdim edilməsi üzrə hərracın nəticələrini “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Qanunun 8.0.2-ci maddəsində müəyyən olunmuş protokolla təsdiq edən ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar ödəmə mənbəyində vergi tutmağa borcludur. Adıçəkilən maddədə istifadə edilən “malların təqdim edilməsi” müddəasının anlayışı Vergi Məcəlləsinin 13.2.10-cu maddəsində verilmişdir. Bu maddəyə görə, malların təqdim edilməsi – mallar üzərin-

də mülkiyyət hüququnun başqasına verilməsi, habelə bunlarla məhdudlaşdırılmayan, malların satışı, mübadiləsi, hədiyyə verilməsi, natura şəklində əməkhaqqı ödənilməsi və natura şəklində digər ödəmələr, həmçinin girov qoyulmuş mallar üzrə mülkiyyət hüququnun girov saxlayana və ya digər şəxsə keçməsi, bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin notarial qaydada təsdiq edilməklə, habelə notarial qaydada təsdiq edilmədən bağlanmış müqavilələr üzrə, həmçinin mənzil-tikinti kooperativi üzvlərinin ümumi yığıncağının qərarı ilə özgəninkiləşdirilməsidir.

Eyni zamanda, Vergi Məcəlləsinin 150.3-1-ci maddəsinə əsasən, notarius və ixtisaslaşdırılmış hərrac təşkilatları bu Məcəllənin 220.8-ci və 220.8-1-ci maddələrinə uyğun olaraq sadələşdirilmiş vergini hesablayaraq 1 (bir) bank günü ərzində dövlət büdcəsinə ödəyir və hesabat ayından sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi forma üzrə bəyannaməni vergi orqanına verməyə borcludur.

Maddələrin məzmunundan görüldüyü kimi, yuxarıda göstərilən normalar yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin hərrac qaydasında təqdim edilməsi zamanı verginin məhz ödəmə mənbəyində, yəni əmlakı əldə edən hətəyə keçirdiyi ödənişdən tutulmasını nəzərdə tutur.

Hərrac baş tutmamış elan edildikdə isə ipoteka saxlayan ipoteka predmetini təkrar hərracdakı satış qiymətindən 25 faiz az olmayan qiymətlə ala bilər, bu şərtlə ki, ipoteka predmetinin ən aşağı satış qiyməti ən azı hüquqlarının qeydiyyat növbəliliyinə görə ipoteka predmetini satın alan ipoteka saxlayandan üstün olan digər ipoteka saxlayanların tələblərinin ödənilməsi üçün kifayət qədər olsun (“İpoteka haqqında” Qanunun 43.7-ci maddəsi).

Qeyd edilən halda əmlakı əldə edən tərəfindən ödəniş hətəyə keçirilmədiyindən yuxarıda göstərilən normaların tətbiqi mümkünsüz olur. Vergi ödənilməsi qaydasını tənzimləyən müvafiq qanunvericilik normalarına nəzər yetirildikdə, hərracın baş tutmaması səbəbindən əmlakın ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı vergilərin ödənilməli olub-olmaması məsələsini nizama salan normaların mövcud olmadığı aydın görünür. Eləcə də müvafiq məsələ araşdırılarkən ipoteka saxlayanın, bir çox hallarda məcburiyyət qarşısında qalaraq ipoteka predmetini alması, “İpoteka

haqqında” Qanunun 43.9-cu maddəsinə uyğun olaraq, xarakterinə və təyinatına görə ona məxsus ola bilməyən ipoteka predmetini qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada bir il ərzində özgəninkiləşdirməli olması kimi hallar diqqəti cəlb edir.

Araşdırılan məsələ üzrə vacib məqamlardan biri də ipoteka predmetinin ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı rəsmiləşdirilmə qaydalarının qanunvericilikdə nəzərdə tutulmamasıdır. Bu isə təcrübədə həmin aktın müxtəlif üsullarla rəsmiləşdirilməsinə və əmlaka dair hüquqların müxtəlif sənədlər əsasında qeydə alınmasına səbəb olur. Halbuki “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Qanunun 8-ci maddəsində və Mülki Məcəllənin 139-1-ci maddəsində daşınmaz əmlak üzərində hüquqların əmələ gəlməsinin, başqasına keçməsinin, məhdudlaşdırılmasının (yüklülüyünün) və xitam verilməsinin dövlət qeydiyyatı üçün konkret əsaslar sadalanmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Klark Qordon Morrisin şikayəti üzrə 2017-ci il 26 may tarixli Qərarında qanunun aydın olması tələbi ilə bağlı qeyd etmişdir ki, qanunun aydın və proqnozlaşdırıla bilən olması hüquqi dövlətin vacib təzahürlərindən biri olan qanunun ümumiliyini təmin etmək zərurəti ilə uzlaşmalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunun mətninin mütləq aydınlığı (qanunvericinin bütün mümkün ola biləcək həyati halları qanunda nəzərdə tutması) qeyri-realdır. Bu səbəbdən qanunda ümumi anlayışlardan istifadə edilməsi qaçılmazdır.

Bu baxımdan, hüquqi normaların bəzən qaçılmaz olan natamamlığı və ya qeyri-müəyyənliyi məhz məhkəmə təcrübəsi vasitəsi ilə aradan qaldırılır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun R.Cəfərovun şikayəti üzrə 2012-ci il 18 may tarixli Qərarı).

Bu zaman məhkəmə təcrübəsində normativ hüquqi aktların müddəaları onların konstitusiya hüquqi mənasına uyğun tətbiq olunmalıdır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “M.Məmmədovun şikayəti əsasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosessual Məcəlləsinin 55-ci maddəsinin bəzi müddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2014-cü il 29 aprel tarixli Qərarı).

Lakin onu da nəzərə almaq lazımdır ki, bəzən fərqli üsullardan (metodlardan) istifadəyə əsaslanan məhkəmə təfsiri nəticəsində hüququn tətbiqinin müxtəlif variantlarının formalaşması mümkün

dür. Həmin variantların hər biri isə ayrı-ayrılıqda Konstitusiyanın yol verdiyi fərqli hüquqi tənzimləmə modeli çərçivəsində hüquqi cəhətdən əsaslandırılmış sayıla bilər.

Bu vəziyyətdə müvafiq qanunun həqiqi məzmununun müəyyən edilməsinin ən doğru yolu hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipinin tələblərinə əsaslanaraq (Konstitusiyanın 7-ci maddəsinin III hissəsi), normanın qanunverici orqan tərəfindən dəqiqləşdirilməsindən ibarətdir. Vergitutma sahəsində isə bu mövqe həm də Konstitusiyanın 73-cü maddəsindən irəli gəlir. Bu maddənin mənasına görə yalnız qanunla müəyyən edilmiş əsaslarla vergiləri tam həcmdə və vaxtında ödəmək hər kəsin borcudur.

Yuxarıda göstərilənləri, habelə müraciətdə qaldırılan məsələyə dair məhkəmə təcrübəsində olan fərqli yanaşmaların mövcudluğunu nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, ipoteka saxlayanın məhkəmə qaydasında təmin olunmuş tələbi əsasında, icra məmurunun hərrac təşkilatına verdiyi şifarişi ilə keçirilən təkrar hərracın baş tutmaması nəticəsində ipoteka predmetinin ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı ödəmə mənbəyində tutulması tələb olunan sadələşdirilmiş verginin ödənilməsi qaydaları qanunverici tərəfindən aydın şəkildə tənzimlənməlidir.

Qeyd olunduğu kimi, bu zaman qanunverici vergitutmanın əsas elementlərini və vergilərin miqdarını, vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin tərkibini, vergi dərəcələrinin növlərini, vergi dövrünün davamlılığını, vergi bazasının müəyyənləşdirilməsi üçün gərəkli olan dəyər və kəmiyyət göstəricilərini, vergilərin hesablanma qaydasını və s. müəyyən edərkən kifayət qədər geniş mülahizə sərbəstliyinə malikdir.

Oxşar hüquqi mövqelər İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) qərarlarında da əks olunmuşdur. Məhkəmə dəfələrlə qeyd etmişdir ki, Tərəf Dövlətlər öz vergi siyasətlərini formalaşdıraraq və həyata keçirərək, vergilərin ödənilməsinə təmin etmək üçün hazırlıq görmək məqsədi ilə müəyyən mülahizə sərbəstliyinə malikdirlər (Gusus Dossier-und Fördertechnik GmbH Niderlanda qarşı iş üzrə 1995-ci il 23 fevral tarixli, N.K.M. v. Macarıstana qarşı iş üzrə 2013-cü il 14 may tarixli, §65 və Microintellect OOD Bolqarıstana qarşı iş üzrə 2014-cü il 4 mart tarixli, §42 Qərarlar).

Bununla belə, qanunvericinin qeyd edilən mülahizə sərbəstliyi hədsiz deyil və Konstitusiya təsbit olunmuş tələblərlə, o cümlədən Konstitusiyanın 25-ci maddəsinin I hissəsində və 71-ci maddəsinin II hissəsində əks olunmuş bərabərlik və mütənasiblik prinsipləri ilə məhdudlaşdırılır.

Konstitusiyanın 25-ci maddəsinin müvafiq müddəaları ilə birlikdə götürülən 73-cü maddəsinin mənası ondan ibarətdir ki, vergitutmanın hüquqi tənzimlənməsi konstitusiya prinsipi olan, vergilərin müəyyən edilməsi zamanı hər cür ayrı-seçkiliyi istisna edən bərabərlik prinsipinə əsaslanmalıdır. Bu prinsip Vergi Məcəlləsinin 3.6-cı maddəsində də əks olunmuşdur.

Ayrı-ayrı vergi ödəyicilərinin eyni iqtisadi göstəricilərə malik olması onlara qarşı eyni vergi nəticələrinin baş verməsinə səbəb olmalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, vəziyyəti bərabər və ya oxşar olan subyektlər üçün fərqli hüquqi nizamlamanın nəzərdə tutulması, əgər bunun üçün obyektiv və əqləbatan əsas yoxdursa, həmin hüquqi vəziyyətin bərabərlik prinsipinin pozulması kimi qiymətləndirilir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 37.3.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2014-cü il 14 noyabr tarixli Qərarı).

Bununla yanaşı nəzərə alınmalıdır ki, vergi öhdəlikləri iqtisadi fəaliyyətlə şərtlənir və həmin öhdəliklərin yaranmasından əvvəl, bir qayda olaraq, müvafiq şəxslərin digərləri ilə mülki hüquqi münasibətlərə daxil olması baş verməlidir. Gələcək vergi öhdəlikləri məhz həmin münasibətlərdən irəli gəlir və ya onlarla yaxından əlaqəlidir. Başqa sözlə, vergitutma sahəsində qanunvericilik mülahizəsi həm də vergitutma və təsərrüfat fəaliyyəti arasındakı əlaqə ilə şərtlənir.

Buna görə də, qanunverici, müvafiq hüquqi tənzimləməni həyata keçirərkən, Konstitusiyanın 13 və 29-cu maddələrinin, habelə 71-ci maddəsinin II hissəsinin mənasına görə, təkcə dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyi ilə bağlı olan publik maraqlarından deyil, mülki hüquq münasibətlərinin iştirakçısı olan fiziki və hüquqi şəxslərin maraqlarından da çıxış etməlidir. Nəticədə cəmiyyətin maraqlarının qorunması ilə şəxsiyyətin əsas hüquqları arasındakı nisbətə qorunması və Konstitusiyanın müdafiə etdiyi dəyərlər arasında ədalətli tarazlığın yaradılması mümkün olar.

Məsələyə dair oxşar hüquqi mövqelər Avropa Məhkəməsinin qərarlarında da əks olunmuşdur. Məhkəmə qeyd etmişdir ki “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 1 saylı Protokolunun 1-ci maddəsi müdaxilənin, o cümlədən vergitutma sahəsində, qarşıya qoyulmuş məqsədə əqləbatan şəkildə mütənasib olmasını da tələb edir. Müvafiq olaraq, hüquq və azadlıqlara istənilən müdaxilə cəmiyyətin ümumi maraqları ilə fərdi şəxsin fundamental hüquqlarının müdafiəsi tələbləri arasında “ədalətli tarazlığa” cavab verməlidir. Tələb edilən ədalətli tarazlığa nail olmaq üçün müvafiq şəxs fərdi və həddən artıq yükə məruz qalmamalıdır (Iwaszkiewicz Polşaya qarşı iş üzrə 2011-ci il 26 iyul tarixli, §44; “Bulves” AD Bolqarıstana qarşı iş üzrə 2009-cu il 22 yanvar tarixli Qərarlar).

Digər dövlətlərin konstitusiya mühakimə orqanlarının təcrübəsində də (Fransa Respublikası Konstitusiya Şurasının 2007-ci il 16 avqust tarixli Qərarı, no. 2007-555 DC; Almaniya Federal Konstitusiya Məhkəməsinin 2016-cı il 18 yanvar tarixli qərarı, 2 BvR 2194/99) analoji mövqelərə rast gəlinir.

Qeyd olunduğu kimi, keçirilmiş təkrar hərrac baş tutmamış elan edildiyi halda sadələşdirilmiş verginin ödənilməli olub-olmaması və ya kim tərəfindən ödənilməli olması mövcud qanunvericilik normaları ilə tam nizamlanmadığından, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müvafiq şərhlə məsələnin tənziplənməsini qeyri-mümkün hesab edir. Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu vergilərin dövlətin iqtisadi və sosial proseslərin inkişafına göstərdiyi təsiri, iqtisadi vəziyyəti, eləcə də məhkəmələrdə bu qəbildən olan çoxsaylı işlərin baxılmasının dayandırılmasını nəzərə alaraq qeyd etməyi vacib hesab edir ki, göstərilən məsələlərin qanunvericilikdə mümkün qədər qısa müddət ərzində tənziplənməsi zəruridir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticəyə gəlir:

– ipoteka saxlayanın məhkəmə qaydasında təmin olunmuş tələbi əsasında keçirilmiş təkrar hərrac baş tutmamış elan edildikdə, ipoteka predmetinin ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı sadələşdirilmiş verginin ödənilməsi qaydalarının bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunan hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla mümkün qədər qısa müddət ərzində tənziplənməsi Milli Məclisə tövsiyə edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. İpoteka saxlayanın məhkəmə qaydasında təmin olunmuş tələbi əsasında keçirilmiş təkrar hərrac baş tutmamış elan edildikdə, ipoteka predmetinin ipoteka saxlayan tərəfindən əldə edilməsi zamanı sadələşdirilmiş verginin ödənilməsi qaydalarının bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunan hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla mümkün qədər qısa müddət ərzində tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə edilsin.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании некоторых положений Гражданского и Налогового Кодексов Азербайджанской Республики, Законов Азербайджанской Республики "Об ипотеке" и "Об исполнении" в их взаимосвязи

23 июля 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова (судья-докладчик), Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном Суде" и статьей 39 Внутреннего Устава Конституционного Суда Азербайджанской Республики в судебном заседании, проводимом в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, на основании обращения Бакинского Апелляционного Суда рассмотрел конституционное дело о толковании некоторых положений Гражданского и Налогового Кодексов Азербайджанской Республики, Законов Азербайджанской Республики "Об ипотеке" и "Об исполнении" в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи Р. Исмаилова, по делу письменные выступления представителей заинтересованных субъектов Бакинского Апелляционного Суда и Милли Меджлиса Азербайджанской Республики, изложение в письменной

форме, доводы специалистов – Верховного Суда Азербайджанской Республики, Центрального Банка Азербайджанской Республики и Государственной Налоговой Службы при Министерстве Экономики Азербайджанской Республики, материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Бакинский Апелляционный Суд обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд) попросил дать

толкование некоторых положений Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский Кодекс), Налогового Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Налоговый Кодекс), Закона Азербайджанской Республики "Об Ипотеке" (далее – Закон "Об Ипотеке") и Закона Азербайджанской Республики "Об Исполнении" в их взаимосвязи.

В обращении отмечается, что Закрытое Акционерное Общество "AccessBank" (далее – ЗАО "AccessBank") обратившись в Бакинский Административно-Экономический Суд № 1 с исковым заявлением, против Общества с Ограниченной Ответственностью "Специализированный Аукционный Центр Недвижимости", попросил возложить на ответчика обязанность по составлению протокола и заключению договора купли-продажи по итогам проведенного аукциона без уплаты упрощенного налога со стороны ЗАО "AccessBank" и предъявления к нему требования об уплате данного налога.

Ссылаясь на статью 43.7 Закона "Об ипотеке", ЗАО "AccessBank" заявило, что приняло предложенное ему имущество в качестве компенсации долга, при этом опираясь на тот факт, что он не являлся продавцом выставленного на аукцион предмета ипотеки, признало необоснованным требование об уплате налогов и отказ ответчика на этом основании в оформлении данного имущества на его имя.

Решением Бакинского Административно-Экономического суда № 1 от 9 декабря 2019 года исковое требование ЗАО "AccessBank" было удовлетворено.

Министерство Налогов Азербайджанской Республики (далее – Министерство Налогов), выступившее в качестве третьего лица не выдвинувшее самостоятельного требования по данному решению, подало апелляционную жалобу с просьбой отменить решение и принять решение об отказе в удовлетворении искового заявления.

Принимая во внимание неопределенность правовых норм гражданского законодательства, устанавливающих основы уплаты упрощенного налога, подлежащего удержанию у источника выплаты при получении предмета ипотеки ипотекодержателем, в случае, не состоявшегося повторного аукциона, проведенного на основе заявке исполнительного чиновника организации аукционной торговли, на основании обеспеченного в судебном порядке требования ипотечно держателя, и наличие различных подходов к разрешению таких споров в судах Бакинский Апелляционный Суд, рассматривая дело пришел к выводу о необходимости соответствующего толкования поставленного вопроса с целью формирования единой судебной практики.

В обращении указано, что суд первой инстанции обосновал свое решение тем, что ЗАО "AccessBank" выступает не в качестве лица, предоставляющего недвижимость, а в качестве приобретателя данного имущества, и отсутствием участия продавца в соответствующей операции, в связи с чем требование к банку об уплате упрощенного налога является не правомерным.

Министерство Налогов, выступающее в качестве третьего лица, не выдвинувшего самостоятельных требований по делу, обосновало свою апелляционную жалобу тем, что статья 150.1.13 Налогового Кодекса налагает обязанность по начислению и взысканию упрощенного налога протоколом на специализированные организации, подтверждающие результаты представления жилых и нежилых помещений, а также земельных участков в порядке открытого

аукциона протоколом. Поскольку в оспариваемом случае банк выступает в качестве лица, приобретающего имущество, а организация аукционной торговли – лица ответственного за проведение аукциона, то в данной операции ни один субъект

не участвует в качестве фактического продавца предмета ипотеки. Хотя плательщиком упрощенного налога является поставщик (продавец) недвижимости, тем не менее сумма налога удерживается именно с платежа, осуществляемого приобретателем имущества. С этой точки зрения налоговое законодательство предусматривает, что упрощенный налог удерживается у источника выплаты, т.е. с лица (банка), выплачивающего доход, независимо от формы и способа выплаты, но эта сумма налога зачисляется на счет лица, получающего доход, то есть предоставляющего имущество, то оформление итогов аукциона без уплаты налогов банком невозможно.

В обращении также отмечается, что один из различных подходов к вопросу заключается в том, в результате предмета ипотеки, выставленного на аукцион, то есть признания аукциона несостоявшимся, взимание упрощенного налога с ипотекодержателя при приобретении имущества, приводит к тому, что фактически ипотекодержатель вынужден впоследствии при продаже имущества повторно уплатить тот же налог, что обременяет кредитора обязанностью неоднократно уплачивать налог по одному и тому же имуществу. Так, согласно статье 43.9 "Закона об ипотеке", если предмет ипотеки, выставленный на аукцион, переходит в собственность ипотекодержателя, при этом ипотекодержатель оставил у себя предмет ипотеки, который по характеру и назначению не может ему принадлежать, то он обязан в течение одного года произвести отчуждение данного предмета в порядке, установленном законодательством. Следует также иметь в виду, что, ипотекодержатель обязан приобрести имущество, чтобы кредит не оставался без обеспечения.

По мнению обратившегося, с момента вступления в законную силу решения суда об обращении взыскания на обремененное ипотекой имущество, ипотекодатель лишается возможности управлять и распоряжаться этим имуществом, что исключает его участие в аукционной операции в качестве продавца. Кроме того в нынешней ситуации, то есть из-за признания аукциона не состоявшимся, не определено, в какой форме будет оформлено согласие ипотекодержателя на приобретение предмета ипотеки. В ряде случаев предлагаемое требователю

имущество предоставляется приобретателю на основании документа сдачи-приемки, что осложняет оформление прав на это имущество. Так, в статье 8 Закона "О государственном реестре недвижимости" Азербайджанской Республики (далее – Закон "О государственном реестре недвижимости") в качестве основания для регистрации права на недвижимое имущество предусмотрен только итоговый протокол по результатам открытого аукциона, проведенного специализированными организациями в установленном законом порядке.

Согласно заключению Бакинского Апелляционного Суда, законодатель урегулировал вопрос об удержании налога у источника выплаты лишь во время состоявшегося аукциона, а случае же оспаривания не урегулировал вопрос о том, подлежит ли уплате упрощенный налог или кем он должен быть выплачен, что, в свою очередь, приводит к различным подходам между судьями и принятию различных решений по схожим вопросам.

В связи с вопросами, затронутыми в обращении Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить следующее.

На основании статьи 73 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), каждый обязан в полном объеме и своевременно выплачивать установленные законом налоги и другие государственные сборы. Никто не может быть принужден к уплате налогов и других государственных сборов без предусмотренных законом оснований и сверх объема, указанного в законе.

Согласно правовой позиции, сформулированной Пленумом Конституционного Суда по этой статье, обязанность выплачивать налоги как безусловное требование государства распространяется на всех налогоплательщиков. Уплата налогов (в том числе в установленные законодательством сроки и размере) является одной из конституционных обязанностей каждого.

В данной обязанности налогоплательщика отражены общественные интересы всех членов общества. Поэтому государство в целях защиты прав и законных интересов не только налогоплательщиков, а также и других членов общества обладает правом и обязанностями принятия законных мер в

области регулирования налоговых правоотношений (Постановление Пленума Конституционного суда "О толковании статей 78.3, 85.4, 90.3 и 93.1.1 Налогового Кодекса Азербайджанской Республики") от 12 января 2011 года.

Пленум Конституционного Суда, повторяя многочисленные правовые позиции, сформулированные по этому вопросу, еще раз отмечает, что налогам принадлежит особое место и вес в ряду источников формирования государственного и муниципального бюджетов. Государство обеспечивает реализацию как собственных так и муниципальных целей и обязанностей, посредством регулирования налоговых отношений. Объем и прочность существующих связей между бюджетной системой и налогами тесно связаны с влиянием, которое они оказывают на развитие экономических и социальных процессов в государстве и обществе. Государство может финансировать свои функции в экономической, социальной, экологической и других сферах именно за счет финансовых ресурсов (в том числе налоговых сборов). Государство устанавливает правовые обязанности физических и юридических лиц по уплате налогов, установленных законом, для обеспечения реализации функций по повышению благосостояния народа и каждого гражданина, их социальной защиты и заботы о достойном уровне жизни.

Следует отметить, что в соответствии с пунктом 15 части I статьи 94 Конституции Милли Меджлис Азербайджанской Республики (далее – Милли Меджлис) устанавливает общие правила относительно основ финансовой деятельности, налогов, пошлин и платежей. Для надлежащего выполнения конституционной обязанности, предусмотренной статьей 73 Конституции, он самостоятельно определяет основные элементы налогообложения и размеры налогов, состав налогоплательщиков и объектов налогообложения, виды налоговых ставок, продолжительность налогового периода, показатели стоимости и количества, необходимые для определения налоговой базы, порядок исчисления налогов и пр.

Пленум Конституционного Суда в ряде постановлений подчеркнул важность соблюдения законодателем принципа правовой определенности при принятии нормативных правовых актов по регулированию любых общественных отношений.

Принцип правовой определенности выступает как один из основных аспектов верховенства права. Весьма важно, чтобы любой закон либо то или иное положение отвечали принципу правовой определенности. Для обеспечения этого правовые нормы должны быть однозначны и ясны. Это, в свою очередь, должно давать каждому уверенность в защите его прав и свобод, и возможности прогнозирования действий правоприменителя. Напротив, т. е. неопределенность содержания правовой нормы, создавая возможность для неограниченного суждения в правоприменении, может привести к нарушению принципов верховенства закона, равенства и справедливости перед законом и судом, которые должны лежать в основе каждого нормативного правового акта (Постановления "О толковании положений статьи 21 Закона Азербайджанской Республики "Об основах призыва на военную службу в Азербайджанской Республике" и статьи 180.3 Кодекса Азербайджанской Республики Об Исполнении Наказаний от 22 сентября 2008 года и "О толковании некоторых положений статей 59.1.9 и 60 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики от 2 апреля 2012 года").

Пленум Конституционного суда, исходя из указанных позиций, отмечает, что неопределенность положений соответствующей сферы законодательства может привести как к нарушению прав налогоплательщиков, так и к случаям уклонения от налогов. Именно поэтому упомянутая сфера законодательства должна быть сформирована на уровне, позволяющем каждому быть полностью и точно информированным о том, когда и в каком порядке платить требуемый налог. При этом также необходимо учитывать, что все противоречия и неясности в актах налогового законодательства разрешаются в пользу налогоплательщика. Так, в соответствии со статьей 3.9 Налогового Кодекса законодательство о налогах должно быть сформулировано таким образом, чтобы каждый точно знал, какие налоги он должен уплатить, в каком порядке, когда и в каком размере он обязан платить. А в соответствии со статьей 3.11 данного Кодекса все противоречия и неясности в законодательстве о налогах толкуются в пользу налогоплательщика.

Пленум Конституционного Суда считает необходимым рассмотреть нормы действующего законодательства с целью внесения ясности в довод обратившегося об отсутствии регулирования порядка, в законодательстве платы упрощенного налога при получении ипотека держателем предмета ипотеки.

В статье 319.1 Гражданского кодекса, регулирующей последствия просрочки должником выполнения своих обязательств указано, что, если должник просрочит выполнение обязательств, в обеспечение которых установлена ипотека, ипотекодержатель вправе реализовать объект,

обремененный ипотекой, с публичных торгов. Согласно статье 319.3 данного Кодекса покупатель объекта, обремененного ипотекой, обязан уплатить выкупную цену. Расходы по обращению взыскания на обремененный ипотекой объект вычитываются из выкупной цены.

В статье 150 Налогового кодекса установлен порядок взыскания налога у источника выплаты. В соответствии со статьей 150.1.13 данного Кодекса, добавленной 30 ноября 2018 года, за исключением случаев, установленных законом, специализированные организации, подтверждающие результаты аукциона по предоставлению жилых и нежилых помещений, а также земельных участков, в порядке открытого аукциона, протоколом, установленным статьей 8.0.2 Закона "О государственном реестре недвижимости", обязаны удерживать налог у источника выплаты. Определение положения о "представлении товаров", используемое в данной статье, приводится в статье 13.2.10 Налогового Кодекса. Согласно данной статье представление товаров – передача права собственности на товары другим лицам, включая, но не ограничиваясь этим, продажу, обмен, дарение товаров, оплату в натуральной форме заработной платы и другие платежи в натуральной форме, а также передача прав собственности на заложенные товары залогодержателю или другому лицу, отчуждение лицами, занимающимися деятельностью по строительству зданий, жилых и нежилых помещений по договорам, заключенным с заверением в нотариальном порядке, а также без заверения в нотариальном порядке, а также по решению общего собрания членов жилищно-строительного кооператива.

В то же время, на основании статьи 150.3-1 Налогового Кодекса нотариус и специализированные организации, исчислив упрощенный налог в соответствии со статьями 220.8 и 220.8-1 Настоящего Кодекса, нотариус по торгам обязан перечислить его в государственный бюджет в течение 1 (одного) банковского дня представить налоговому органу декларацию в форме, установленной соответствующим органом исполнительной власти, не позднее 20 числа месяца, следующего за отчетным.

Как видно из содержания статей, вышеуказанные нормы предусматривают, что при предоставлении жилых и нежилых помещений в порядке аукциона налог удерживается именно у источника его уплаты, то есть с платежа, осуществляемого приобретателем имущества.

При объявлении аукциона несостоявшимся, ипотека держатель может приобрести предмет ипотеки по цене не менее 25 процентов от цены продажи на повторном аукционе при условии, что самая низкая цена продажи предмета ипотеки будет достаточной для удовлетворения требований других ипотека держателей, по крайней мере, на порядок выше ипотека держателя, купившего предмет ипотеки в силу очередности регистрации прав (ст. 43.7 Закона "об Ипотеке").

Поскольку в отмеченном случае оплата не производится приобретателем имущества, применение вышеуказанных норм становится невозможным. При рассмотрении соответствующих законодательных норм, регулирующих порядок уплаты налогов, становится очевидным, что норм, регулирующих вопрос о том,

должны ли уплачиваться налоги при приобретении имущества ипотека держателем в связи с несостоявшимся аукционом, не существует. Кроме того при рассмотрении соответствующего вопроса привлекают внимание факты, приобретения ипотека держателем предмета ипотеки, во многих случаях, в принудительном порядке, в соответствии со статьей 43.9 Закона "Об Ипотеке" в течение одного года должен произвести отчуждение в установленном законодательством порядке предмета ипотеки, который по характеру и назначению не может принадлежать ему.

Одним из важных моментов в рассматриваемом вопросе является то, что правила оформления предмета ипотеки при его приобретении ипотека держателем не предусмотрены законодательством. А это приводит к тому, что на практике данный акт оформляется различными способами и права на имущество регистрируются на основании различных документов. Однако в статье 8 Закона "О государственном реестре недвижимости" и статье 139-1 Гражданского Кодекса перечислены конкретные основания для государственной регистрации возникновения, перехода, ограничения (обременения) и прекращения прав на недвижимое имущество.

Пленум Конституционного Суда по жалобе Кларка Гордона Морриса в своем Постановлении от 26 мая 2017 года, в связи требованием внесения ясности закона, отметил, что ясность и предсказуемость закона должна быть обусловлена необходимостью обеспечения общности права, что является одним из важнейших проявлений правового государства. Следует иметь в виду, что абсолютная ясность текста закона (закрепление законодателем всех возможных жизненных обстоятельств в законе) нереальна. По этой причине использование общих понятий в законе неизбежно.

С этой точки зрения неизбежная неполнота или неопределенность правовых норм устраняется именно судебной практикой (Постановление Пленума Конституционного Суда по жалобе Р. Джафарова от 18 мая 2012 г.).

При этом в судебной практике положения нормативных правовых актов должны применяться в соответствии с их конституционно-правовым смыслом (Постановление Пленума Конституционного Суда проверке соответствия некоторых положений статьи 55 Административно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики части I статьи 60 Конституции Азербайджанской Республики по жалобе "М.Мамедова" от 29 апреля 2014 года).

Однако следует также учесть, что иногда в результате судебного толкования, основанного на использовании различных способов, (методов), возможно формирование различных вариантов применения права. Каждый из этих вариантов в отдельности может считаться юридически обоснованным в рамках

допускаемых Конституцией различных моделей правового регулирования.

В такой ситуации наиболее правильным способом определения фактического содержания соответствующего закона является уточнение законодательным органом нормы, исходя из требований принципа разделения властей (часть III статья 7 Конституции). А в области налогообложения эта позиция вытекает также из статьи 73 Конституции. Согласно смыслу данной статьи выплачивать налоги в полном объеме и своевременно является обязанностью каждого, установленные законом.

Учитывая вышеуказанное, а также наличие в судебной практике различных подходов к вопросу, поставленному в обращении, Пленум Конституционного Суда считает, что на основании обеспеченного в судебном порядке требования ипотека держателя, правила уплаты упрощенного налога, подлежащего удержанию у источника выплаты при приобретении предмета ипотеки ипотека держателем, в результате несостоявшегося повторного аукциона, проведенного по заявке поданной исполнительным чиновником организацией аукционной торговли, должны четко регулироваться законодателем.

Как уже отмечалось, при этом законодатель, определяя основные элементы налогообложения и размер налогов, состав налогоплательщиков и объектов налогообложения, виды налоговых ставок, непрерывность налогового периода, стоимостные и количественные показатели, необходимые для установления налоговой базы, порядок исчисления налогов и пр., имеет достаточно широкую свободу суждений.

Аналогичные правовые позиции нашли отражение и в решениях Европейского суда по правам человека (далее – Европейский суд). Суд неоднократно отмечал, что государства-стороны, формируя и реализуя свою налоговую политику, имеют определенную свободу суждений для проведения подготовки к обеспечению уплаты налогов (Постановления по делу Gasus Dossier-und Fordertechnik GmbH против Нидерландов от 23 февраля 1995 г., по делу N.K.M. v. против Венгрии от 14 мая 2013 г. §65 и по делу Microintelect OOD против Болгарии от 4 марта 2014 г. §42).

В то же время отмеченная свобода суждений законодателя не является безграничной и ограничивается требованиями, закрепленными в Конституции, в том числе принципами равенства и пропорциональности, отраженными в части I статьи 25 и части II статьи 71 Конституции.

Смысл статьи 73 Конституции, взятой в совокупности с соответствующими положениями статьи 25, заключается в том, что правовое регулирование налогообложения должно основываться на принципе равенства, являющемся конституционным принципом, исключаящую любую дискриминацию при установлении налогов. Данный принцип отражен и в статье 3.6 Налогового кодекса.

Тот факт, что отдельные налогоплательщики имеют одинаковые экономические показатели, должен привести к возникновению одинаковых налоговых последствий в отношении них. Следует иметь в виду, что предусмотренное различное правовое регулирование для субъектов, находящихся в разном или сходном положении, если для этого нет объективных и разумных оснований, расценивается как нарушение принципа равенства

данного правового положения (Постановление Пленума Конституционного суда о проверке соответствия статьи 37.3.4 Закона Азербайджанской Республики "О трудовых пенсиях" Конституции Азербайджанской Республики от 14 ноября 2014 года.)

В то же время следует учесть, что налоговые обязательства обусловлены хозяйственной деятельностью, и до возникновения этих обязательств, как правило, должно произойти вступление соответствующих лиц в гражданско-правовые отношения с другими. Будущие налоговые обязательства вытекают именно из данных отношений или тесно связаны с ними. Иными словами, законодательное суждение в области налогообложения обусловлено также связью налогообложения с хозяйственной деятельностью.

Поэтому законодатель осуществляя соответствующее правовое регулирование, должен согласно смыслу статей 13 и 29, а также части II статьи 71 Конституции, исходить не только из публичных интересов, связанных с экономической безопасностью

государства, но и из интересов физических и юридических лиц, являющихся участниками гражданских правоотношений. В результате станет возможным сохранение соотношения между защитой интересов общества и основными правами личности и создание справедливого баланса между ценностями, защищаемыми Конституцией.

Аналогичные правовые позиции по этому вопросу отражены и в решениях Европейского суда. Суд отметил, что статья 1 Протокола № 1 к Конвенции "О защите прав человека и основных свобод" также требует, чтобы вмешательство, в том числе в области налогообложения, было разумно соразмерным поставленной цели. Соответственно, любое вмешательство в права и свободы должно отвечать "справедливому балансу" между общими интересами общества и требованиями защиты фундаментальных прав частного лица. Для достижения требуемого справедливого баланса соответствующее лицо не должно подвергаться индивидуальной и чрезмерной нагрузке (Постановления по делу Ивашкевич против Польши от 26 июля 2011 г., §44; по делу "Bulves" ААД против Болгарии от 22 января 2009 г.).

В практике органов конституционного правосудия других государств встречаются аналогичные позиции (Постановление Конституционного Совета Французской Республики от 16 августа 2007 г., №. 2007-555 DC; Решение Федерального Конституционного Суда Германии от 18 января 2016 года, 2 BvR 2194/99.)

Как отмечалось ранее, Пленум Конституционного Суда считает невозможным урегулирование данного вопроса соответствующим толкованием, так как отмеченный вопрос, о том, подлежит ли уплате или кем должен быть уплачен упрощенный налог в случае объявления повторного аукциона несостоявшимся, не в полной мере урегулирован нормами действующего законодательства. В этом контексте Пленум Конституционного Суда, учитывая влияние налогов на развитие экономических и социальных процессов в государстве, его экономическое положение, а также приостановление рассмотрения в судах многочисленных дел такого рода, считает важным

отметить что необходимо урегулировать указанные вопросы в законодательстве в возможно короткие сроки.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного Суда приходит к следующему выводу:

– следует рекомендовать Милли Меджлису в возможно короткие сроки урегулировать правила уплаты упрощенного налога при приобретении ипотека держателем предмета ипотеки в случае признания повторного аукциона, проведенного на основании обеспеченного в судебном порядке требования ипотека держателя, несостоявшимся с учетом правовых позиций, отраженных в описательно-мотивировочной части настоящего Постановления.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном Суде", Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики,

ПОСТАНОВИЛ:

1. Рекомендовать Милли Меджлису Азербайджанской Республики в возможно короткие сроки урегулировать правила уплаты упрощенного налога при приобретении ипотекодержателем предмета ипотеки в случае признания повторного аукциона, проведенного на основании обеспеченного в судебном порядке требования ипотекодержателя, несостоявшимся, с учетом правовых позиций, отраженных в описательно-мотивировочной части настоящего Постановления.

2. Постановление вступает в силу со дня его опубликования.

3. Постановление Опубликовать в газетах "Азербайджан", "Республика", "Халг газети", "Бакинский рабочий" и в "Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики".

4. Постановление является окончательным, и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin
403.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair**

24 iyul 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosesual Məcəlləsinin 403.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin sədri İ.Nağıyevin və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının rəhbəri S.Mirzəyevin, mütəxəssis Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının sədri S.Hacıyevin yazılı mülahizələrini, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki-Prosessual Məcəllə) 403.2-ci maddəsinin şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, Bakı şəhəri Nərimanov Rayon Məhkəməsinin 7 fevral 2018-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı C.Ağayevin Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin 1 saylı Bakı şəhər Ərazi İdarəsinə və M.Sarıyevə qarşı alğı-satqı müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi və torpağa mülkiyyət hüququna dair çıxarışın ləğv edilməsi barədə iddiası təmin edilməmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 19 dekabr 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə C.Ağayevin apellyasiya şikayəti təmin edilmiş, Bakı şəhəri Nərimanov Rayon Məhkəməsinin qətnaməsi ləğv olunaraq iş üzrə yeni qətnamə qəbul olunmuş, iddia təmin edilərək cavabdehlər arasında bağlanmış alğı-satqı müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi və həmin müqaviləyə əsasən verilmiş çıxarışın ləğv edilməsi qət edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qətnaməsindən C.Babayeva işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxs qismində şikayət vermişdir. İddiaçı C.Ağayev Mülki-Prosessual Məcəllənin 403.2-ci maddəsinə istinad edərək C.Babayevanın kassasiya şikayəti vermək hüququnun olmadığını bildirmişdir. C.Babayevanın vəkili isə iddiaçının bu dəliliyə cavab olaraq göstərmişdir ki, həmin norma Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına (bundan sonra – Konstitusiya) və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyaya (bundan sonra – Konvensiya) zidd olmaqla onların birbaşa kassasiya şikayəti vermək hüquqlarını məhdudlaşdırır və məhkəmə tərəfindən Konstitusiyanın müvafiq normaları və Konvensiyanın 6-cı maddəsi tətbiq edilməklə kassasiya şikayəti mümkün hesab edilməlidir.

Kassasiya şikayətinin mümkünlüyü məsələsini araşdıran məhkəmə tərəflərin dəlillərini müzakirə edərək iş üzrə tətbiq edilməli olan Mülki-Prosessual Məcəllənin 403.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə zərurət olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Müraciətdə göstərilmişdir ki, Mülki-Prosessual Məcəllənin 403-cü maddəsində apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin qətnamə və qəraradlarından kassasiya şikayəti vermək hüququ olan şəxslərin dairəsi müəyyən edilmişdir. Həmin Məcəllənin 403.1-ci maddəsinə əsasən, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamələrindən və qəraradlarından, tələblərinin təmin olunmadığı hallarda tərəflər, üçüncü şəxslər, xüsusi icraat işləri üzrə isə ərizəçi və maraqlı şəxslər şikayət vermək hüququna malikdir.

Eyni zamanda, Məcəllənin 403.2-ci maddəsində işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin həmin məhkəmə aktlarını kassasiya qaydasında mübahisələndirməsinin fərqli proseduru müəyyən edilmişdir. Bu maddəyə görə, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin (bundan sonra – Ali Məhkəmə) sədri işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin müraciətinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və qəraradından təqdimat verə bilər.

Məcəllənin apellyasiya şikayəti vermək hüququ olan şəxslərin dairəsini müəyyən edən 357-ci maddəsi isə işdə iştirak etməyə cəlb edilməyən, lakin qəbul edilən qətnamə onların hüquq və vəzifələrinə toxunan hallarda digər şəxslərin birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul olunmuş qanuni qüvvəyə minməmiş qətnamə və qəraradlardan apellyasiya şikayəti vermək hüquqlarını təsbit etmişdir.

Müraciətedən hesab edir ki, birinci instansiya məhkəməsinin aktlarından şikayət verilməsi qaydasından fərqli olaraq, Mülki-Prosessual Məcəllənin 403.2-ci maddəsi ilə işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin apellyasiya məhkəmələrinin aktlarından birbaşa kassasiya şikayəti vermək hüququ məhdudlaşdırılmış və onların hüquqları pozulmuş olduğu halda belə kassasiya icraatının yalnız Ali Məhkəmənin sədrinin təqdimatı ilə mümkün olduğu müəyyən edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qənaətinə görə, həmin qayda şəxsən məhkəməyə müraciət etmək və hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilməsi ilə bağlı Konstitusiyada təsbit olunmuş fundamental hüquqların əsassız pozulmasına gətirib çıxara bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar, ilk növbədə, hər bir şəxsin ayrılmaz hüququ olan məhkəmə müdafiəsi hüququ, bu hüququn həyata keçirilməsində qanunverici tərəfindən müəyyən əğlabatan prosessual məhdudiyyətlərin qoyulmasının mümkünlüyü və bu zaman ədalətli balansın qorunmasının zəruriliyi ilə bağlı Konstitusiya və beynəlxalq hüquqi aktlarda, eləcə də həmin hüququn reallaşdırılmasının əsas qaydalarını müəyyən edən Mülki-Prosessual Məcəllədə təsbit olunmuş bir sıra müddəaların və Plenumun qərarlarında əks olunmuş hüquqi mövqələrin nəzərdən keçirilməsini zəruri hesab edir.

Hüquqi və demokratik dövlətə xas olan dəyərlərə əsaslanan Əsas Qanun insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını təsbit etməklə yanaşı, onların qorunmasına və müdafiəsinə yönəlmiş təminatları da müəyyənləşdirmişdir.

Məhz bundan irəli gələrək, Konstitusiyada hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat hüququ təsbit edilmişdir.

Hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı hüququ hər kəsin məhkəməyə müraciət etmək hüququ ilə yanaşı, işinin ədalətli araşdırılmasını, eləcə də hüquq və azadlıqları pozulduğu halda məhkəmə aktlarından qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada yuxarı instansiya məhkəmələrinə şikayət vermək hüququnu ehtiva edir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bu hüquqla bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi, öz növbəsində, pozulmuş hüquq və azadlıqları qanunvericilikdə nəzərdə tutulan hədlər çərçivəsində səmərəli müdafiə və bərpa edə bilən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsini şərtləndirir. Ədalət mühakiməsi vasitəsi ilə insan hüquq və azadlıqlarının təminatı sisteminin universal xarakteri, həmçinin şəxsin qanunsuz və əsassız məhkəmə qərarlarından müdafiə olunması məqsədilə müvafiq məhkəmələrə şikayət etmək imkanlarını əhatə edir. Bu hüquq məhkəmə prosesinin bütün mərhələlərinə aid olmaqla, məhkəmə müdafiəsinin yalnız birinci instansiyada təmin olunmasını deyil, qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda apellyasiya və kassasiya instansiyalarında da həyata keçirilməsini nəzərdə tutur ("Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 420-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair" 2012-ci il 28 fevral

tarixli və “Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 28-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2017-ci il 12 aprel tarixli Qərarlar).

Qeyd olunmalıdır ki, Konstitusiyanın 60-cı maddəsi müxtəlif məhkəmə instansiyalarına verilmiş şikayətlərə (müraciətlərə) baxılmasının prosesual qaydalarına dəqiq riayət olunmasını da özündə ehtiva edir. Bu məqsədlə qanunverici mülki işlər üzrə məhkəmə aktlarının ədalətli və qanuni olmasını təmin etmək üçün Mülki-Prosesual Məcəllədə məhkəmənin, işdə iştirak edən şəxslərin və prosesin digər iştirakçılarının hüquq və vəzifələrini müəyyənləşdirir, mülki mühakimə icraatında prosesual qaydaları tənzim edir. Məcəllə mülki məhkəmə icraatının ümumi qaydalarını, habelə icraatın prinsip və şərtlərini müəyyən etməklə yanaşı, ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələr tərəfindən mülki icraatın aparılması, işin ədalətli həllinə yönəlmiş qaydalara riayət olunmaqla son nəticədə məhkəmə aktlarının qəbulunu, onlardan şikayət verilməsi və bu şikayətlərə baxılması qaydasını tənzimləyir.

Mülki-Prosesual Məcəllənin normaları nəinki mülki məhkəmə icraatının gedişatını, həmçinin mülki prosesual münasibətlərin hər bir iştirakçısı tərəfindən müvafiq hərəkətlərin aparılması və onların mümkünliyünü müəyyən edir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun İ.Şabanovanın şikayəti ilə əlaqədar 2012-ci il 27 avqust tarixli Qərarı).

Məcəllənin mülki məhkəmə icraatının vəzifələrini təsbit edən 2-ci maddəsinə görə, mülki işlər və kommərsiya mübahisələri üzrə məhkəmə icraatının vəzifələri hər bir fiziki və yaxud hüquqi şəxsin Konstitusiyadan, qanunlardan və digər normativ hüquqi aktlardan irəli gələn hüquq və mənafələrinin məhkəmədə təsdiq olunmasıdır. Məcəllənin 4.1-ci maddəsinə əsasən isə bütün fiziki və hüquqi şəxslər özlərinin qanunla qorunan hüquq və azadlıqlarını, eləcə də maraqlarını qorumaq və təmin etmək məqsədi ilə qanunla müəyyən edilmiş qaydada məhkəmə müdafiəsindən istifadə etmək hüququna malikdirlər. Göründüyü kimi, bu maddələrdə fiziki və hüquqi şəxslərin hər cür mənafə və maraqlarının müdafiəsindən deyil, qanunlardan və digər normativ hüquqi aktlardan irəli gələn, başqa sözlə, qanunla qorunan mənafə və maraqlardan bəhs olunur.

Həmçinin ümumi hüquq nəzəriyyəsində, eləcə də beynəlxalq hüquqi aktlarda bu hüququn, müəyyən hallar nəzərə alınaraq, məhdudlaşdırılmasına yol verilir. Belə ki, məhkəmə müdafiəsi hüququ-

nun vacibliyinə baxmayaraq, o mütləq xarakter daşımır və qanunvericilik tərəfindən müəyyən edilmiş hədlərdə konkret məhdudiyətlərə məruz qala bilər.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) də bir sıra qərarlarında yuxarı instansiya məhkəmələrində aparılan icraatın mümkünlüyü və hədlərinin qanuni məhdudiyətlərə məruz qala bilməsini yolverilən hesab etmişdir. Golder Birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə Qərarında Avropa Məhkəməsi göstərmişdir ki, məhkəməyə əlçatanlıq hüququ mütləq deyil və dolayı şəkildə yol verilən məhdudiyətlərə məruz qala bilər. Bu xüsusilə də şikayətin qəbul edilənlik şərtlərinə aiddir, çünki bu məsələ təbiət etibarı ilə, həmin sahədə müəyyən mülahizə sərbəstliyinə malik olan Dövlət tərəfindən tənzimlənmə tələb edir (Luordo İtaliyaya qarşı iş üzrə 2003-cü il 17 oktyabr tarixli Qərar).

Lakin məhkəmə müdafiəsi hüququnu məhdudlaşdıran tədbirlər Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinin və 71-ci maddəsinin II hissəsinin, habelə “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununun 3-cü maddəsinin müddəaları baxımından legitim məqsədlərə nail olmaq üçün tətbiq edilməli, mütənasiblik meyarına cavab verərək onun əsas mahiyyətinə toxunmamalıdır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 231.1-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 22 may tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu mülki prosessual qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məhdudiyətlərlə bağlı bir daha qeyd edir ki, hüquq və vəzifələrin həcmnin prosessual qaydalar çərçivəsində məhdudlaşdırılması hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsinə, məhkəmə icraatı zamanı işdə iştirak edən şəxslərin qarşılaşa biləcəkləri hüquqi qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılmasına, ədalət mühakiməsinin daha səmərəli və ədalətli həyata keçirilməsinə xidmət edir. Eyni zamanda yalnız qanunvericilik səviyyəsində müəyyən oluna biləcək belə məhdudiyətlər Konstitusiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları ləğv etməməlidir. Bu məhdudiyətlər hər hansı şəxsin iradəsindən asılı olmayaraq, müvafiq hüquqa mütənasib şəkildə qanunvericinin müəyyən etdiyi hədlər çərçivəsində düzgün tətbiq edilməlidir.

Mülki-Prosessual Məcəllədə məhkəmə müdafiəsi hüququnu məhdudlaşdıran şikayətin mümkünlüyü, prosessual müddətlər, məhkəmə qərarlarından şikayət verə biləcək konkret şəxslərin dairəsi və s. amillər nəzərdə tutulmuşdur. Belə məhdudlaşdırıcı tədbirlərdən biri də birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin aktlarından şikayət vermək hüququ olan şəxslərin dairəsinin müəyyən edilməsidir. Bir qayda olaraq, məhkəmə aktlarından işdə iştirak edən şəxslər şikayət vermək hüququna malikdir. Lakin qanunverici qəbul edilmiş məhkəmə aktı ilə işdə iştirak etməyə cəlb edilməyən şəxslərin hüquqlarının pozulma ehtimalının olduğunu və şikayətə baxan məhkəmə instansiyasının spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq onların işə cəlb edilməsinin fərqli qaydalarını müəyyən etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir sıra qərarlarında işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan və məhkəmə qərarı ilə hüquqlarına və qanuni maraqlarına toxunan şəxsin hüquqi statusuna aydınlıq gətirmiş, onların pozulmuş hüquq və azadlıqlarının bərpası üçün səmərəli vasitələrlə təmin edilməsinin vacibliyini vurğulamışdır.

İşdə iştirak etməyə cəlb olunmayan və məhkəmənin qərarı ilə hüquqlarına və qanuni maraqlarına toxunan şəxsin statusunun səciyyəvi əlamətlərinə onun məhkəmədə baxılan işə tərəf qismində cəlb edilməməsi, iş üzrə qəbul edilmiş məhkəmə qərarının onun hüquqlarına və qanuni maraqlarına toxunması, öz hüquqlarının və qanuni maraqlarının müdafiəsində həm maddi, həm də prosessual marağının olması aiddir (K.Maraevin şikayəti üzrə 2016-cı il 29 iyul tarixli Qərar).

İşdə iştirak etməyə cəlb olunmayan şəxslərin hüquq və vəzifələrinə dair məsələnin onun iştirakı olmadan məhkəmə tərəfindən həll edilməsi məhkəmə araşdırmasının ədalətli olmasını, hər kəsin hüquq və azadlıqlarına dair mübahisələrə müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə əqlabatan müddətdə baxılmasını, işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququnun təmin edilməsini şübhə altına alır. Bu baxımdan, işə cəlb edilməyən şəxsin prosessual fəaliyyəti onun iştirakı olmadan qəbul edilmiş məhkəmə qərarı ilə pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsi məqsədinə xidmət etməlidir.

Hər bir halda işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin həmin aktlardan verdikləri şikayətdə (müraciətdə) qəbul edilən qətnamə ilə onların hüquq və

vəzifələrinin pozulmasının nədən ibarət olması, yaxud hansı maraq və ya mənafeələrinə toxunması əsaslandırılmalıdır. Eyni zamanda, bu şəxslərin hüquqlarının bərpası üçün nəzərdə tutulmuş prosessual təminat həyata keçirilərkən qanunvericilikdə müəyyən edilmiş məhkəmə sisteminin mahiyyətinə, xüsusiyyətlərinə xələl gətirilməməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə hüquq və vəzifələrinə, maraqlarına toxunan şəxslərin apellyasiya və kassasiya şikayəti vermələri üçün qanunverici tərəfindən fərqli prosedur qaydalarının müəyyən edilməsinin anlaşılan olmamasına dair müraciətdənin dəlilinə aydınlıq gətirilməsi məqsədi ilə apellyasiya və kassasiya icraatının mahiyyəti, məqsədi və xüsusiyyətlərinə, bu məhkəmə instansiyalarında iş baxmanın hədlərinə nəzər yetirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Qeyd olunduğu kimi, Mülki-Prosessual Məcəllənin 357-ci maddəsində birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş qətnamə və qərardadlardan apellyasiya şikayəti vermək hüququ olan subyektlərin dairəsi göstərilmişdir. Məcəllənin 357.2-ci maddəsinə əsasən, apellyasiya şikayəti vermək hüququna işdə iştirak etməyə cəlb edilməyən, lakin qəbul edilən qətnamə onların hüquq və vəzifələrinə toxunan hallarda digər şəxslər də malikdir.

Apellyasiya şikayəti verilməsi və onun mümkün hesab edilməsi üçün prosessual əsaslar olmalıdır. Belə ki, apellyasiya şikayətinin mümkünlüyünü araşdıran məhkəmə həmin şəxsin müvafiq prosessual hüquqa malik olub-olmamasını, qanunvericiliyin tələblərinə əməl edib-etməməsini yoxlayır. Mülki-Prosessual Məcəllənin 366.1 və 366.2-ci maddələrinə uyğun olaraq, apellyasiya instansiyası məhkəməsi iş məhkəməyə daxil olduqdan sonra 15 gün müddətində apellyasiyanın mümkünlüyünü yoxlayır. Buraya iş apellyasiya qaydasında baxılmaq üçün prosessual əsasların olması daxildir. Əgər apellyasiyanın mümkünlüyü üçün əsaslar yoxdursa, o, qəbul olunmamış hesab edilə bilər.

Apellyasiya icraatına dair məsələ Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun dəfələrlə müzakirə predmeti olmuş, 20 may 2011-ci il tarixində iş apellyasiya baxışının hədləri ilə bağlı "Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 372-ci maddəsinin apellyasiya baxışının hədləri barədə müddələrinin həmin Məcəllənin 372.1 və 372.7-ci maddələrinin tələbləri baxımından şərh edil-

məsinə dair” Qərar qəbul edilmişdir. Həmin Qərada qeyd edilmişdir ki, apellyasiya məhkəməsinin vəzifəsi birinci instansiyada işin mahiyyətinə aid olmayan hallardan təmizlənmiş və apellyasiya şikayətinin həcmində mübahisənin predmetinə baxılmasından ibarətdir. Qanunvericiliyin tələblərinə görə apellyasiya məhkəməsi tam hüquqlu məhkəmə kimi, işdə olan və əlavə təqdim olunmuş sübutlar əsasında mahiyyəti üzrə işə baxır. Apellyasiya məhkəməsi şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq, məhkəmənin maddi və prosessual normalara riayət etməsini yoxlamaqla, Mülki-Prosessual Məcəllənin 384-cü maddəsində göstərilən qərarlardan birini qəbul edir.

Eyni zamanda, qanunverici, Mülki-Prosessual Məcəllənin 403-cü maddəsində apellyasiya məhkəməsinin qətnaməsi və ya qərardadı ilə razı olmayan şəxslərin kassasiya şikayəti (təqdimat və ya protest) vermək hüququnu müəyyən etmişdir. Bu şikayətin müəyyən olunmuş qaydada və müddətlərdə verilməsi kassasiya instansiyası məhkəməsinə həmin qərarların yoxlanılması üçün kassasiya icraatının başlanılmasına əsas verir.

Mülki-Prosessual Məcəllənin 357.2-ci maddəsindən fərqli olaraq, Məcəllənin 403.2-ci maddəsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minmiş qətnamələrindən və qərardadlarından maraqlı şəxslərin şikayət verməsinin xüsusi prosedurunun tənzimləyir.

Məcəllənin 403.2-ci maddəsində müəyyən edilmiş bu prosedur kassasiya icraatının xüsusi mahiyyətindən və onun həll edə biləcəyi məsələlərin dairəsindən irəli gəlir. Belə ki, kassasiya icraatının bilavasitə vəzifəsi şikayət və ya protest verilmiş apellyasiya məhkəməsinin qətnamə və ya qərardadının qanuniliyinin yoxlanılmasıdır. Kassasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yalnız maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməsini yoxlayır (Mülki-Prosessual Məcəllənin 416-cı maddəsi).

Kassasiya məhkəməsi sübut və faktlara yenidən qiymət vermədən işin hallarını müəyyən olunmuş kimi qəbul edərək, apellyasiya məhkəməsinin qərarının mahiyyəti üzrə düzgün olub-olmamasını yoxlamır, onu yalnız məhkəmə tərəfindən qanunun tələblərinə riayət olunub-olunmaması maraqlandırır, çünki həmin məhkəmənin fəaliyyətinin fundamental prinsipinə görə, “kassasiya məhkəməsi

işı deyil, qərarı mühakimə edir” (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 125-ci maddəsinin VII hissəsinin Azərbaycan Respublikasının mülki prosessual qanunvericiliyi baxımından şərh edilməsinə dair” 2019-cu il 18 mart tarixli Qərarı).

Bu baxımdan qanunverici kassasiya instansiyası məhkəməsinin statusundan və ona verilmiş səlahiyyətlərin xarakterindən çıxış edərək kassasiya şikayətlərinin tərtib olunması və verilməsinə münasibətdə daha sərt qaydalar müəyyən etmiş və bu məhkəmənin baxdığı işlərin dairəsini, işə baxılması hədlərini və yeni şəxslərin işə cəlb edilməsi imkanını məhdudlaşdırmışdır.

Lakin göstərilənlərlə yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, qanunvericinin maraqlarına toxunan şəxslərin şikayəti ilə kassasiya icraatı başlanmasının fərqli şərtlərini müəyyən etməsi barədə mövqeyi başa düşülən olsa da, bu kateqoriyadan olan şəxslərin hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün mümkünlük (qəbul edilənlilik) şərtlərinin və qaydaların müəyyən olunması hüquqi müəyyənlik prinsipinin, eləcə də qanunların aydın və birmənalı olması şərtinin səmərəliliyinə xidmət etmiş olar.

Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bir çox qərarlarında dəfələrlə istinad etdiyi hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri kimi çıxış edir və hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Bu, öz növbəsində hər kəsə onun hüquq və azadlıqlarını müdafiə edəcəyinə, hüquq tətbiq edən hərəkətlərinin isə proqnozlaşdırıla bilən olacağına əminlik verməlidir. Bunun əksi, yəni hüquq normasının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiq etmədə məhdudiyətsiz mülahizə üçün imkan yaratmaqla, hər bir normativ hüquqi aktın əsasında dayanmalı olan qanunun aliliyi, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik və ədalət prinsiplərinin pozulmasına gətirib çıxara bilər.

Ali Məhkəmə tərəfindən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumuna təqdim edilmiş yazılı mülahizədə qeyd olunmuşdur ki, formalaşdırılmış təcrübəyə görə, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin müvafiq müraciətləri daxil olduqda Ali Məhkəmənin sədri işi öyrənilməsi üçün hakimlərdən birinə təqdim edir. Hakim tərəfindən iş öyrənilərək müvafiq

kollegiyada bütün hakimlərin iştirakı ilə müzakirə edildikdən sonra həmin müraciətin təmin olunmaması barədə qərardad və ya işə kassasiya qaydasında baxılması barədə təqdimat qəbul edilir.

Nəzərə alınmalıdır ki, təcrübədə qeyd edilən müraciətlərə baxılması üçün müəyyən qayda formalaşdırılmış olsa da, qanunvericilikdə onlara baxılma qaydası nəzərdə tutulmamışdır. Qanunverici Mülki-Prosessual Məcəllədə bu kateqoriyadan olan şəxslərdən fərqli olaraq, işdə iştirak edən şəxslər tərəfindən verilmiş kassasiya şikayətinin icraata qəbul edilməsi ilə bağlı qaydaları kifayət qədər aydın müəyyən edərək hüquqi müəyyənlik prinsipini təmin etmişdir. Mülki-Prosessual Məcəllənin 411-ci maddəsinə uyğun olaraq, qanunun tələblərinə əməl edilməklə verilmiş kassasiya şikayəti kassasiya instansiyası məhkəməsi hakiminin qərardadı ilə icraata qəbul edilir. Göründüyü kimi, işdə iştirak edən şəxslər tərəfindən verilmiş şikayətin icraata qəbul edilib-edilməməsi məsələsi konkret səlahiyyətli şəxs tərəfindən həll edilsə də, həmin şəxsin (hakimin) iradəsindən asılı edilməmiş və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş tələblərə uyğun verilmiş şikayətin icraata qəbul edilməli olduğu müəyyən edilmişdir.

O da qeyd olunmalıdır ki, Mülki-Prosessual Məcəllənin 418.4.6-cı maddəsinə əsasən, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və ya qərardadının şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq ləğv edilməsi əsaslarından biri də məhz məhkəmənin işdə iştirak etməyə cəlb edilməmiş şəxslərin hüquq və vəzifələrinə dair onların hüquqlarının pozulmasına səbəb olan qətnamə və ya qərardad qəbul etməsidir.

Göstərilənlər onu deməyə əsas verir ki, qanunvericinin bu kateqoriyadan olan şəxslərin kassasiya instansiyası məhkəməsinə şikayət vermələri üçün fərqli qaydalar müəyyən etməsi həmin şəxslərin məhkəməyə müraciət etmək hüququnu məhdudlaşdırmır, bu qayda məhkəmənin spesifik xüsusiyyətlərindən, səlahiyyət dairəsinin məhdud olmasından irəli gəlir. Qəbul edilmiş məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin hüquqlarının pozulması faktı isə məhkəməyə əlçatanlığın və yuxarıda sadalanan digər dəyərlərin təmin edilməsi baxımından təqdimat verilməsi üçün tutarlı əsas kimi çıxış etməlidir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu N.Səlimovun şikayəti üzrə 2020-ci il 20 may tarixli Qərarında göstərmişdir ki, işdə iştirak et-

məyə cəlb olunmayan, barəsində hüquq və azadlıqlarını pozan və yaxud üzərinə əlavə öhdəliklər qoyan qərar çıxarılmış şəxs, hər bir halda pozulmuş hüquqlarının bərpası üçün daha səmərəli vasitələrlə təmin olunmalı və həmin şəxslər qanunvericiliyin tələblərinə əməl etməklə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarından şikayət vermək hüququna malik olmalıdırlar.

İnzibati məhkəmə icraatında oxşar məsələ üzrə hüquqi mövqeyini əks etdirən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 28-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2017-ci il 12 aprel tarixli Qərarında göstərmişdir ki, hüquqi müəyyənliyin mühüm tərkib hissəsi olan məhkəmə qərarlarının stabilliyi prinsipinin qorunması məqsədilə maraqlı şəxsin üçüncü şəxs qismində işə cəlb edilməsi üçün aşağıdakılara xüsusi diqqət yetirilməlidir:

– qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış şəxsin hüquqlarının və qanunla qorunan maraqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulub-pozulmamasına;

– inzibati məhkəmə icraatına cəlb olunmamış şəxsin öz hüququnun pozulduğunu bildiyi və ya bilməli olduğu vaxtın müəyyən edilməsinə.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu həmçinin qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslər tərəfindən kassasiya instansiyası məhkəməsinə şikayət verilməsi, həmin şikayətin (müraciətin) icraata qəbul edilməsi və ona baxılması, yaxud imtina edilməsi qaydalarının qanunverici tərəfindən təkmilləşdirilməsi, həmin qaydaların birmənalı və əlçatan olmasına, nəticədə isə hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsinə və bu şəxslərin Konstitusiyadan irəli gələn hüquqlarına xələl gətirilməsinin qarşısının alınmasına xidmət etmiş olar.

Beləliklə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu mövcud qanunvericilik normalarından çıxış edərək qeyd edir ki, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin Konstitusiya ilə nəzərdə tutulmuş təminatlarına xələl gətirilməsinin qarşısını almaq məqsədilə həmin şəxslərin hüquqları pozulduğu təqdirdə Ali Məhkəmənin sədri Mülki-Prosesual Məcəllənin 403.2-ci maddəsinə uyğun olaraq verilmiş müraciətə əsasən işə kassasiya qaydasında baxılması üçün təqdimat verməkdə haqlıdır.

Göstərilənlərlə yanaşı qeyd olunmalıdır ki, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin kassasiya şikayətləri üzrə təqdimatın verilməsindən imtina edilməsi həmin şəxsləri öz hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün məhkəməyə müraciət etmək imkanından məhrum etmir. Bu hüquq Konstitusiyaya ilə yanaşı, həmçinin Mülki-Prosessual Məcəllənin məhkəmə aktlarının məcburiliyi adlanan 15.4-cü maddəsindən irəli gəlir. Həmin maddəyə görə, məhkəmə aktları maraqlı şəxslərin mənafelərinə toxunduqda bu aktların məcburiliyi işdə iştirak etməyən maraqlı şəxslərin öz hüquqlarının və qanunla qorunan mənafelərinin müdafiəsi üçün məhkəməyə müraciət etmələri imkanını istisna etmir. Eləcə də Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının preyudisiallığı ilə bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, preyudisiallıq institutu yalnız işdə iştirak edən şəxslərə aid olmaqla, onlar tərəfindən qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi ilə müəyyən edilmiş faktların başqa məhkəmə prosesində mübahisələndirilməsini istisna edir. Sonrakı işdə iştirak edən şəxslərdən biri artıq qanuni qüvvəyə minmiş qətnamənin çıxarıldığı iş üzrə işdə iştirak edən şəxs olmamışdırsa, bu zaman həmin qətnamənin müəyyən etdiyi faktlar onun üçün preyudisial əhəmiyyətə malik deyildir və o, belə faktların məhkəmə qaydasında sübut edilməsini tələb edə bilər (“Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 82.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2016-cı il 23 fevral tarixli və G.Əhmədovanın şikayəti üzrə 2019-cu il 24 iyul tarixli Qərarlar).

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu vurğulayır ki, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin hüquqları əhəmiyyətli dərəcədə pozulduğu halda onların hüquqlarının həmin məhkəmə prosesləri çərçivəsində bərpa edilməsi, preyudisiya institutunun əsas funksiyası olan eyni faktiki hallar arasında qarşılıqlı əlaqənin və məhkəmə qərarlarının stabilliyini təmin edər, bir-birini təkzib edən nəticələri olan məhkəmə aktlarının mövcudluğunun qarşısını alar.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticəyə gəlir:

– Mülki-Prosessual Məcəllənin 403.2-ci maddəsi xüsusi prosedur qaydalarını müəyyən edərək işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin statusunu və kassasiya instansiyası məhkəməsinin səlahiyyətlərini nəzərə alaraq

göstərilən şəxslərin məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilmə vasitəsi kimi çıxış edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 403.2-ci maddəsi xüsusi prosedur qaydalarını müəyyən edərək işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin statusunu və kassasiya instansiyası məhkəməsinin səlahiyyətlərini nəzərə alaraq göstərilən şəxslərin məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilmə vasitəsi kimi çıxış edir.

2.Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3.Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании статьи 403.2 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики

24 июля 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева(судья-докладчик),

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Бакинского апелляционного суда рассмотрел в порядке письменной процедуры особого конституционного производства конституционное дело о толковании статьи 403.2 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи К.Шафиева по делу, письменные суждения представителей заинтересованных субъектов – председателя Бакинского апелляционного суда И. Нагиева и руководителя Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики С. Мирзоева, специалиста – председателя Гражданской коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики С.Гаджиева, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

УСТАНОВИЛ:

Бакинский апелляционный суд, обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) просил дать толкование статьи 403.2 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский процессуальный кодекс).

Как видно из обращения, решением Наримановского районного суда города Баку от 7 февраля 2018 года, иск истца Дж.Агаева против Бакинского территориального управления № 1 Службы государственного реестра недвижимого имущества при Государственном комитете Азербайджанской Республики по вопросам имущества и М.Сарыева о признании договора купли-продажи недействительным и аннулировании выписки о праве собственности на землю не был удовлетворен.

Постановлением гражданской коллегии Бакинского апелляционного суда от 19 декабря 2019 года апелляционная жалоба Дж.Агаева была удовлетворена, решение Наримановского районного суда г. Баку отменено, принято новое решение по делу, иск удовлетворен, постановлено признать договор купли-продажи, заключенный между ответчиками недействительным, и аннулировать выписку, выданную на основании данного договора.

Дж.Бабаева в качестве лица, не привлеченного к участию в деле, интересы которого затрагиваются судебным актом, обжаловала решение Бакинского апелляционного суда. Истец Дж.Агаев, ссылаясь на статью 403.2 Гражданского процессуального кодекса, заявил, что Дж. Бабаева не имела права подавать кассационную жалобу. В ответ на этот довод истца адвокат Дж. Бабаевой указал, что данная норма, противореча Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) и Конвенции “О защите прав человека и основных свобод” (далее – Конвенция), ограничивает их право непосредственной подачи кассационной жалобы, что с применением судом соответствующих норм Конституции и статьи 6 Конвенции кассационная жалоба должна быть признана возможной.

Рассмотрев вопрос о возможности кассационной жалобы, суд обсудив доводы сторон, пришел к выводу о необходимости

ти толкования, подлежащей применению по делу статьи 403.2 Гражданского процессуального кодекса.

В обращении указано, что статьей 403 Гражданского процессуального кодекса определен круг лиц, имеющих право подачи кассационной жалобы на решения и определения судов апелляционной инстанции. На основании статьи 403.1 данного Кодекса, решения и определения суда апелляционной инстанции могут быть обжалованы сторонами, третьими лицами, а по делам особого производства – заявителем и заинтересованными лицами в случае оставления требований без удовлетворения.

В то же время статьей 403.2 Кодекса установлена иная процедура оспаривания в кассационном порядке данных судебных актов лицами, не привлеченными к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом. Согласно данной статье, председатель Верховного суда Азербайджанской Республики (далее – Верховный суд), на основании обращений лиц, не привлеченных к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, может выступить с представлением о решениях и определениях суда апелляционной инстанции.

Статья 357 Кодекса, определяющая круг лиц, имеющих право подачи апелляционной жалобы, закрепляет право других лиц, не привлеченных к участию в деле, однако права и обязанности, которых затрагиваются принятым решением, на подачу апелляционной жалобы на не вступившие в законную силу решения и определения, принятые судами первой инстанции.

По мнению обратившегося, в отличие от порядка обжалования актов суда первой инстанции, статья 403.2 Гражданского процессуального кодекса ограничивает право лиц, не привлеченных к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, напрямую подавать кассационную жалобу на акты апелляционных судов, и устанавливает, что в случае нарушения их прав такое кассационное производство возможно только по представлению председателя Верховного суда.

Согласно заключению Бакинского апелляционного суда, данный порядок может привести к необоснованному наруше-

нию, закрепленных в Конституции фундаментальных прав, связанных с обращением в суд лично и предоставлением гарантий защиты прав и свобод каждого в суде.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда, в первую очередь, считает необходимым рассмотреть ряд положений, закрепленных в Конституции и международно-правовых актах, в связи с правом на судебную защиту, являющимся неотъемлемым правом каждого лица, возможностью установления законодателем определенных разумных процессуальных ограничений в осуществлении данного права и необходимостью сохранения при этом справедливого баланса, а также в Гражданском процессуальном кодексе, определяющем основные правила реализации данного права, и правовые позиции, отраженные в постановлениях Пленума.

Основной закон, опирающийся на ценности, присущие правовому и демократическому государству, не только закрепляет права и свободы человека и гражданина, но и определяет гарантии, направленные на их сохранение и защиту.

Исходя именно из этого, Конституция закрепляет право каждого на защиту своих прав и свобод методами и средствами, не запрещенными законом, а также право каждого на гарантию защиты прав и свобод в административном порядке и суде.

Право на административную и судебную гарантию прав и свобод включает в себя, наряду с правом каждого на обращение в суд, справедливое судебное разбирательство, а также в случае нарушения его прав и свобод право на обжалование судебных актов в судах высшей инстанции в установленном законодательством порядке.

Согласно правовой позиции Пленума Конституционного суда, сформированной в связи с данным правом, обеспечение права на обращение в суд, в свою очередь, обуславливает осуществление правосудия, способного эффективно защищать и восстанавливать нарушенные права и свободы в пределах, предусмотренных законодательством. Универсальный характер системы обеспечения прав и свобод человека посредством правосудия также охватывает возможности обжалования в соответствующие суды для защиты лица от незаконных и необос-

нованных судебных решений. Это право, относящееся ко всем этапам судебного процесса, подразумевает обеспечение судебной защиты не только на первой инстанции, но и осуществление его в случаях, предусмотренных законом, на апелляционной и кассационной инстанциях (постановление “О толковании статьи 420 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 28 февраля 2012-го года и “О толковании статьи 28 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 12 апреля 2017-го года).

Следует отметить, что статья 60 Конституции, включает также точное соблюдение процессуальных правил рассмотрения жалоб (обращений), поданных в различные судебные инстанции. С этой целью законодатель для обеспечения справедливости и законности судебных актов по гражданским делам устанавливает в Гражданском процессуальном кодексе права и обязанности суда, участвующих в деле лиц и других участников процесса, регулирует процессуальные правила в гражданском судопроизводстве. Устанавливая общие правила гражданского судопроизводства, а также принципы и условия производства, Кодекс одновременно регулирует ведение гражданского производства судами общей юрисдикции, принятие в конечном итоге судебных актов с соблюдением правил, направленных на справедливое разрешение дела, порядок их обжалования и рассмотрения данных жалоб.

Нормы Гражданского процессуального кодекса устанавливают не только ход гражданского судопроизводства, но и осуществление соответствующих действий каждым участником гражданско-процессуальных отношений, а также возможность таких действий (Постановление Пленума Конституционного суда “О проверке соответствия постановления Гражданской коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики от 24 октября 2011 года Конституции и законам Азербайджанской Республики по жалобе И. Шабановой” от 27 августа 2012-го года).

Согласно статье 2 Кодекса, закрепляющей задачи гражданского судопроизводства, судебное подтверждение прав и интересов каждого физического либо юридического лица, которые следуют из Конституции Азербайджанской Республики, законов и иных нормативных правовых актов является задачей су-

допроизводства по гражданским делам и коммерческим спорам. Согласно статье 4.1 Кодекса, все физические и юридические лица вправе в порядке, установленном законом, использовать судебную защиту в целях охраны и обеспечения своих охраняемых законом прав и свобод, а равно и интересов. Как видно, в данных статьях речь идет не о защите всех интересов физических и юридических лиц, а об интересах, вытекающих из законов и иных нормативных правовых актов, иными словами, защищаемых законом.

Кроме того, в теории публичного права, а также в международно-правовых актах допускается ограничение данного права с учетом определенных обстоятельств. Так, несмотря на важность права на судебную защиту, оно не носит абсолютного характера и может подлежать конкретным ограничениям в пределах, установленных законодательством.

Европейский суд по правам человека (далее – Европейский суд) в ряде своих решений также признал допустимым подверженность законным ограничениям возможности и пределов производства в судах высших инстанций. В Решении по делу Голдер против Соединенного Королевства Европейский суд указал, что право доступа к правосудию не является абсолютным и может подлежать ограничениям, не затрагивающим его основного содержания. Это, в частности, относится к условиям приемлемости жалобы, поскольку данный вопрос по своей природе требует регулирования государством, которое имеет определенную свободу суждений в этой сфере (Решение по делу Луордо против Италии от 17 октября 2003 года).

Однако меры, ограничивающие право на судебную защиту должны применяться для достижения легитимных целей, с точки зрения положений части I статьи 60 и части II статьи 71 Конституции, а также статьи 3 Конституционного Закона Азербайджанской Республики “О регулировании осуществления прав и свобод человека в Азербайджанской Республике”, отвечая критерием соразмерности, не должны затрагивать его основного содержания (Постановление Пленума Конституционного суда “о толковании некоторых положений статьи 231.1 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 22 мая 2015 года).

Пленум Конституционного суда еще раз отмечает в связи с ограничениями, предусмотренными гражданским процессуальным законодательством, что ограничение объема прав и обязанностей в рамках процессуальных норм служит обеспечению принципа правовой определенности, устранению правовой неопределенности, с которой лица, участвующие в деле могут столкнуться в ходе судопроизводства, более эффективному и справедливому осуществлению правосудия. При этом такие ограничения, которые могут быть установлены только на законодательном уровне, не должны отменять прав и свобод, закрепленных в Конституции. Данные ограничения должны применяться правильно в рамках пределов, установленных законодателем соразмерно соответствующему праву, независимо от воли того или иного лица.

Гражданский процессуальный кодекс предусматривает возможность обжалования, ограничивающего право на судебную защиту, процессуальные сроки, круг конкретных лиц, которые могут обжаловать судебные решения, и другие факторы. Одной из таких ограничительных мер является определение круга лиц, имеющих право обжаловать акты судов первой и апелляционной инстанций. Как правило, правом обжалования судебных актов пользуются лица, участвующие в деле. Однако законодатель, учитывая вероятность нарушения принятым судебным актом прав лиц, не привлеченных к участию в деле, и специфические особенности судебной инстанции, рассматривающей жалобу, установил иные правила их привлечения к делу.

Пленум Конституционного суда в ряде постановлений внес ясность в правовой статус лица, не привлеченного к участию в деле, права и законные интересы которого затрагиваются судебным решением, и подчеркнул важность обеспечения их эффективными средствами для восстановления нарушенных прав и свобод.

К характерным признакам статуса лица, не привлеченного к участию в деле, права и законные интересы которого затрагиваются решением суда, относятся не привлечение его в качестве стороны по делу, рассматриваемому в суде, затрагивание принятым по делу решением суда его прав и законных интере-

сов, наличие как материальной, так и процессуальной заинтересованности в защите своих прав и законных интересов.

Разрешение судом вопроса о правах и обязанностях лиц, не привлеченных к участию в деле, без их участия ставит под сомнение справедливость судебного разбирательства, рассмотрение споров о правах и свободах каждого независимым и беспристрастным судом в разумные сроки, обеспечение права на справедливое и открытое рассмотрение дела. В этом контексте процессуальная деятельность лица, не привлеченного к делу, должна служить цели восстановления его прав, нарушенных решением суда, вынесенным без его участия.

В любом случае лицам, не привлеченным к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, в жалобе (обращении) поданной на данные акты, необходимо обосновать, в чем состоит нарушение принятым решением их прав и обязанностей или какие интересы затрагиваются. Вместе с тем при реализации процессуальных гарантий предусмотренных для восстановления прав этих лиц не должны нарушаться сущность и особенности судебной системы, установленные законодательством.

Пленум Конституционного суда отмечает, что с целью внести ясность в доводы обратившегося о непонятливости установки законодателя иных процедурных правил подачи апелляционной и кассационной жалобы, для лиц, не привлеченных к участию в деле, права и обязанности, интересы которых затрагиваются судебным актом, важное значение имеет рассмотрение сущности, целей и особенностей апелляционного и кассационного производства, пределов рассмотрения дела в этих судебных инстанциях.

Как уже отмечалось, в статье 357 Гражданского процессуального кодекса указан круг субъектов, обладающих правом подачи апелляционной жалобы на решения и определения, принятые судом первой инстанции. На основании статьи 357.2 Кодекса в случаях, когда принятым решением затрагиваются их права и обязанности правом подачи апелляционной жалобы обладают и другие лица, не привлеченные к участию в деле.

Для подачи апелляционной жалобы и признания ее возможной необходимы процессуальные основания. Так, суд, рассмат-

ривающий возможность апелляции жалобы, проверяет, обладает ли данное лицо соответствующим процессуальным правом, соблюдает ли требования законодательства. В соответствии со статьями 366.1 и 366.2 Гражданского процессуального кодекса, суд апелляционной инстанции в течение 15 дней после поступления дела в суд проверяет допустимость апелляции. Сюда относится наличие процессуальных оснований для рассмотрения дела в порядке апелляции. Апелляция может быть признана не принятой, если отсутствуют основания для ее допустимости.

Вопрос об апелляционном производстве неоднократно являлся предметом обсуждения Пленума Конституционного суда, а 20 мая 2011 года в связи с апелляционным рассмотрением было принято Постановление “О толковании положений статьи 372 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики о пределах апелляционного рассмотрения с точки зрения требований статей 372.1 и 372.7 данного Кодекса”. В Постановлении указано, что задача апелляционного суда состоит из рассмотрения предмета спора, уже от устраненных обстоятельств, не имеющих отношения к существу дела в суде первой инстанции и в объеме апелляционной жалобы. Согласно требованиям законодательства апелляционный суд как полноправный суд, рассматривает дело по существу на основании имеющихся в деле и дополнительно представленных доказательств. Апелляционный суд, независимо от доводов жалобы, проверив соблюдение судом материальных и процессуальных норм, принимает одно из решений, указанных в статье 384 Гражданского процессуального кодекса.

В тоже время законодатель в статье 403 Гражданского процессуального кодекса установил право подачи кассационной жалобы (представления или протеста) лиц, не согласных с решением или определением апелляционного суда. Подача данной жалобы в установленном порядке и сроки дает суду кассационной инстанции основание для возбуждения кассационного производства с целью проверки этих решений.

В отличие от статьи 357.2 Гражданского процессуального кодекса, статья 403.2 Кодекса регулирует особую процедуру обжалования заинтересованными сторонами вступивших в за-

конную силу решений и определений суда апелляционной инстанции.

Данная процедура, установленная статьей 403.2 Кодекса, вытекает из особого характера кассационного производства и круга вопросов, которые оно может разрешать. Так, непосредственной задачей кассационного производства является проверка законности решения или определения апелляционного суда, на который подана жалоба или протест. Суд кассационной инстанции проверяет правильность применения судом апелляционной инстанции норм материального и процессуального права (статья 416 Гражданского процессуального кодекса).

Суд кассационной инстанции, принимая обстоятельства дела как установленные, без переоценки доказательств и фактов, не проверяет правильность решения суда апелляционной инстанции по существу, его интересует только соблюдение судом требований закона, поскольку, согласно фундаментальному принципу деятельности данного суда, “суд кассационной инстанции рассматривает не дело, а решение” (Постановление Пленума Конституционного суда “О толковании части VII статьи 125 Конституции Азербайджанской Республики с точки зрения гражданского процессуального законодательства Азербайджанской Республики” от 18 марта 2019 года).

В этом контексте законодатель, исходя из статуса суда кассационной инстанции и характера предоставленных ему полномочий, установил более жесткие правила в отношении составления и подачи кассационных жалоб и ограничил круг дел, рассматриваемых данным судом, пределы рассмотрения дела и возможность привлечения к делу новых лиц.

Однако наряду с вышеуказанным, Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить, что хотя позиция законодателя относительно установления иных условий начала кассационного производства по жалобе лиц, интересы которых затрагиваются, объяснима, тем не менее, определение условий и правил возможности (приемлемости) осуществления прав лиц данной категории послужит эффективности принципа правовой определенности, а также условиям четкости и однозначности законов.

Так, принцип правовой определенности, на который Пленум Конституционного суда неоднократно ссылался во многих своих постановлениях, выступает в качестве одного из основных аспектов верховенства права и чрезвычайно важно, чтобы каждый закон либо то или иное его положение отвечали принципу правовой определенности. Для обеспечения этого нормы права должны быть однозначными и ясными. Это, в свою очередь, должно вселять в каждого уверенность в защите его прав и свобод, и прогнозируемых действиях правоприменителя. Напротив, неопределенность содержания правовой нормы создавая возможность для бесконечных суждений в правоприменении, может привести к нарушению принципов верховенства права, равенства перед законом и судом и справедливости, которые должны лежать в основе каждого нормативного правового акта.

В письменном заключении, представленном Верховным судом Пленуму Конституционного суда, отмечено, что, согласно сложившейся практике, при поступлении соответствующих обращений от лиц, но не привлеченные к участию в деле, интересы которых затронуты судебным актом, председатель Верховного суда передает дело для изучения одному из судей. После изучения дела судьей и обсуждения его в соответствующей коллегии с участием всех судей принимается определение об отказе в удовлетворении данного обращения или представление о рассмотрении дела в кассационном порядке.

Следует учесть, что хотя на практике сформировался определенный порядок рассмотрения указанных обращений, тем не менее, в законодательстве не предусмотрен порядок их рассмотрения. Законодатель, достаточно четко определив в Гражданском процессуальном кодексе в отличие от лиц данной категории, правила, касающиеся принятия к производству кассационной жалобы, поданной лицами, участвующими в деле, обеспечил принцип правовой определенности. В соответствии со статьей 411 Гражданского процессуального кодекса, кассационная жалоба, поданная с соблюдением требований закона, принимается к производству определением судьи суда кассационной инстанции. Как видно, хотя вопрос о принятии к производству жалобы, поданной лицами, участвующими в деле,

решается конкретным уполномоченным лицом, тем не менее, он не приведен в зависимость от воли данного лица (судьи) и установлено, что жалоба, поданная в соответствии с требованиями, предусмотренными законодательством, должна быть принята к производству.

Следует также отметить, что на основании статьи 418.4.6 Гражданского процессуального кодекса, одним из оснований к отмене решения или определения суда апелляционной инстанции, независимо от доводов жалобы является именно вынесение судом решения или определения, повлекшего нарушение прав и обязанностей лиц, не привлеченных к участию в деле.

Вышеуказанное позволяет говорить о том, что установление законодателем иных правил подачи жалобы в суд кассационной инстанции лицами этой категории не ограничивает права данных лиц на обращение в суд, этот порядок вытекает из специфических особенностей суда, ограниченности сферы его полномочий. А факт нарушения прав лиц, интересы которых затрагиваются принятым судебным актом, должен служить веским основанием для подачи представления с точки зрения обеспечения доступности суда и других вышеперечисленных ценностей.

В постановлении по жалобе Н.Салимова от 20 мая 2020 года Пленум Конституционного суда указал, что лицо, не привлеченное к участию в деле, в отношении которого вынесено решение, нарушающее его права и свободы или налагающее на него дополнительные обязательства, в любом случае должны быть обеспечены более эффективными средствами для восстановления нарушенных прав, данные лица, соблюдая требования законодательства, должны обладать правом обжалования вступивших в законную силу судебных актов.

Пленум Конституционного суда отражая правовую позицию по аналогичному вопросу в административном судопроизводстве, указал в Постановлении “О толковании статьи 28 Административно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики” от 12 апреля 2017 года, что в целях защиты принципа стабильности судебных решений, являющегося важной составной частью правовой определенности, для привлечения

заинтересованного лица в качестве третьего лица следует обратить особое внимание на следующее:

– имеет ли место существенное нарушение вступившим в законную силу судебным решением прав и защищаемых законом интересов лица, не привлеченного к административному судопроизводству;

– установление времени, когда лицо, не привлеченное к административному судопроизводству, узнало или должно было узнать о нарушении своих прав.

Пленум Конституционного суда также считает необходимым отметить, что усовершенствование законодателем правил подачи жалобы в суд кассационной инстанции лицами, не привлеченными к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, принятия данной жалобы (обращения) к производству и ее рассмотрения или отказа, послужит однозначности и доступности данных правил, и как результат, – обеспечению принципа правовой определенности и предотвращению ущемления вытекающих из Конституции прав данных лиц.

Таким образом, Пленум Конституционного суда, исходя из действующих законодательных норм, отмечает, что в целях предотвращения нанесения ущерба предусмотренным Конституцией гарантиям лиц, не привлеченных к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, в случае нарушения прав указанных лиц председатель Верховного суда на основании обращения, поданного в соответствии со статьей 403.2 Гражданско-Процессуального Кодекса вправе выступить с представлением о рассмотрении дела в кассационном порядке.

Наряду с вышеуказанным следует отметить, что отказ в выступлении с представлением относительно подачи кассационных жалоб лицами, не привлеченными к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, не лишает данных лиц возможности обратиться в суд за защитой своих прав и свобод. Это право, наряду с Конституцией, вытекает также из статьи 15.4 Гражданского процессуального кодекса, именуемой “Обязательность судебных актов”. Согласно данной статье, обязательность судебных актов не лишает не участвующих в деле заинтересованных лиц возможности обратиться в суд за защитой прав и охраняемых законом интересов, если эти

судебные акты затрагивают их интересы. Кроме того, согласно правовой позиции, сформированной Пленумом Конституционного суда в связи с преюдициальностью судебных актов, вступивших в законную силу, институт преюдиции касаясь только лиц, участвующих в деле, исключает оспаривание ими в ином судебном процессе фактов, установленных вступившим в законную силу постановлением суда. Если одно из лиц, участвующих в последующем деле, не являлось лицом, участвовавшим в деле, по которому вынесено уже вступившее в законную силу решение, то факты, установленные данным решением, не имеют для него преюдициального значения, и оно может потребовать доказательства таких фактов в судебном порядке (Постановления “О толковании статьи 82.3 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 23 февраля 2016 года и по жалобе Г. Ахмедовой от 24 июля 2019 года).

Пленум Конституционного суда подчеркивает, что в случае существенного нарушения прав лиц, интересы которых затрагиваются судебным актом, восстановление их прав в рамках данных судебных процессов обеспечит стабильность взаимосвязи между одними и теми же фактическими обстоятельствами, являющимися основной функцией института преюдиции, и судебных решений, предотвратит наличие судебных актов с взаимоисключающими результатами.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующему выводу:

– Статья 403.2 Гражданского процессуального кодекса, устанавливая особые процессуальные правила, учитывая статус лиц, не привлеченных к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, и полномочия суда кассационной инстанции, выступает в качестве средства обеспечения права указанных лиц на обращение в суд.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Статья 403.2 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики, устанавливая особые процессуальные правила, учитывая статус лиц, не привлеченных к участию в деле, интересы которых затрагиваются судебным актом, и полномочия суда кассационной инстанции, выступает в качестве средства обеспечения права указанных лиц на обращение в суд.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**“Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan
Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin “Banklar
haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun
47 və 48-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair**

10 avqust 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sorğusu əsasında “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 47 və 48-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının sədri E.Rüstəmovun, Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun İcraçı direktoru T.Piriyevin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclis Aparatının

İqtisadi və sosial qanunvericilik şöbəsinin müdiri M.Bazıqovun və mütəxəssis Azərbaycan Banklar Assosiasiyasının Prezidenti Z.Nuriyevin yazılı mülahizələrini, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək qorunan əmanətlərin cəlb olunma tarixlərinin dəyişdirilməsi yolu ilə qorunmayan əmanət (depozit) statusuna aid edilmiş əmanətlərin və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı (bundan sonra – Mərkəzi Bank) və Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası (bundan sonra –Palata) tərəfindən təshih tədbirinin tətbiqindən sonra fiziki şəxslərdən müddətli əmanətlərin qəbulunun qadağan edildiyi dövrdə qəbul olunmuş, həmçinin qorunan əmanətlərin həcmi artımı, habelə mövcud əmanətlərin (depozitlərin) şərtlərinin dəyişdirilməsinə dair əməliyyatların həyata keçirilməsi və ya əqdlərin bağlanması yolu ilə qorunan əmanət (depozit) statusuna aid edilmiş əmanətlərin qorunan əmanət hesab edilib-edilməməsinə münasibətdə “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanun) 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilir ki, Mərkəzi Bankın 2020-ci il 29 aprel tarixli məktubuna əsasən, “Atabank” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (bundan sonra – “Atabank” ASC), “NBCBank” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (bundan sonra – “NBCBank” ASC) və “AGBank” Açıq Səhmdar Cəmiyyətində (bundan sonra – “AGBank” ASC) sığorta hadisəsi baş vermiş və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 2020-ci il 30 aprel tarixli qərarına əsasən “Atabank” ASC, “NBC Bank” ASC və “AGBank” ASC müflis elan edilmiş və Əmanətlərin Sığortalanması Fondu (bundan sonra – Fond) həmin bankların ləğvedicisi təyin edilmişdir.

“Atabank” ASC-də sığorta hadisəsinin baş verməsi ilə əlaqədar əmanətçilərə kompensasiyaların ödənilməsi məqsədi ilə bankın

əmanətçilər qarşısında öhdəliklərinin reyestrinin təhvil-təslimi zamanı müəyyən edilmişdir ki, 283 müştəri üzrə depozit dosyesi qorunan əmanət olduğu halda, səhvən qorunmayan əmanət kimi qeydə alınmışdır. Belə ki, “Atabank” ASC-nin filiallarının miqrasiya olunması zamanı əmanət müqavilələrində qeyd olunan tarixlər əvəzinə səhvən miqrasiya olunduğu tarixlər əks edilmişdir. Bununla da həmin əmanətlər “ləğv prosesində olan “Atabank” ASC-nin əmanətçilər qarşısında olan öhdəliklərinin uçotunun reyestrində” qorunmayan əmanət kimi əks olunmuşdur.

Sorğuverən həmçinin qeyd edir ki, “Atabank” ASC, “NBCBank” ASC və “AGBank” ASC-də qeyd olunan təshih tədbirlərinin tətbiq olunmasına baxmayaraq, banklar tərəfindən fiziki şəxslərdən müddətli əmanətlərin qəbulunun qadağan edildiyi dövrdə əmanətlər qəbul olunmuş, həmçinin qorunan əmanətlərin həminin artımı, habelə mövcud əmanətlərin (depozitlərin) şərtlərinin dəyişdirilməsinə dair əməliyyatların həyata keçirilməsi və ya əqdələrin bağlanması yolu ilə onların qorunan əmanət (depozit) statusuna aid edilməsi halları müəyyən edilmişdir. Kompensasiyaların ödənilməsi məqsədi ilə Fondna təqdim edilən reyestr məlumatlarında təshih tədbirinin tətbiqindən sonra statusu dəyişdirilmiş həmin əmanətlər qorunan əmanət kimi göstərilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı aşağıdakıları qeyd edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 12-ci maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Konstitusiyanın göstərilən maddəsindən çıxış edərək, sorğuda qaldırılan məsələnin tam və ətraflı araşdırılması üçün “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Banklar haqqında” Qanun) və “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanunun bəzi müddəələrinə aydınlıq gətirilməsini məqsədə uyğun hesab edir.

Əmanətlərin sığortalanması sisteminin yaradılmasının məqsədi banklar və xarici bankların yerli filialları ödəmə qabiliyyətini itirdikdə, fiziki şəxslərdən əmanətə qəbul olunmuş pul vəsaitinin iti-

rilməsi riskinin qarşısını almaq, maliyyə və bank sisteminin sabitliyini və inkişafını təmin etməkdir.

Qanunverici bank əmanətlərinin qaytarılmasını təmin etmək məqsədi ilə sığorta hadisəsi baş verdikdə əmanətlər üzrə kompensasiyanın ödənilməsinə nəzərdə tutan “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” 2006-cı il 29 dekabr tarixli Qanun qəbul etmişdir. Bank əmanətçilərinin hüquq və qanuni mənafelərini qorumaq, əhalinin əmanətlərinin bank sistemində cəlb edilməsini stimullaşdırmaq, ona olan inamı möhkəmləndirmək, fiziki şəxslərin əmanətlərinin icbari sığortası sisteminin fəaliyyətini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 9 fevral tarixli Fərmanına əsasən Əmanətlərin Sığortalanması Fondu yaradılmışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.3-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I hissəsinə, 29-cu maddəsinin I, II və III hissələrinə, 149-cü maddəsinin I və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2017-ci il 6 iyul tarixli Qərarında göstərilmişdir ki, sığorta hadisəsi baş verdikdə Fond tərəfindən hər bir iştirakçı bankda sığortalanmış əmanət üzrə kompensasiyanın ödənilməsi heç də bank əmanətinin qaytarılması və ya Fondun bankın öhdəliyini öz üzərinə götürməsi anlamını verməməlidir. Fond tərəfindən kompensasiya əmanətçinin pul vəsaitini itirməsi riskinin qarşısını almaq məqsədi ilə yarana biləcək məhdudiyətlərin əvəzi kimi ödənilir. Beləliklə, Fondun əsas məqsədi qoyulan əmanətlərin mülkiyyət kimi geri qaytarılması deyil, əmanətçilərin banklarda olan əmanətlərini sığortalamaqla onlara dəyər biləcək maddi və mənəvi ziyanı ən qısa müddətdə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada kompensasiya etməklə ölkənin maliyyə və bank sisteminin inkişafına dəstək olmaqdır.

“Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanun Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən banklarda fiziki şəxslərin əmanətlərinin kollektiv icbari sığortalanması sisteminin yaradılması və fəaliyyəti, o cümlədən əmanətlər üzrə kompensasiya ödənilməsi qaydalarını müəyyən edir.

Həmin Qanunun 2.1.2.6-cı maddəsinə əsasən, cəlb edildiyi günə bu Qanunun 8.1.20-ci maddəsinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş həddən yuxarı illik faiz dərəcəsi ilə qəbul edilmiş əmanətlər qorun-

mayan əmanətlərə aid edilir. Qanunun 8.1.20-ci maddəsində göstərilmişdir ki, Fondun Himayəçilik Şurası qorunan əmanətlər üzrə illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddini maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə razılaşdırmaqla müəyyən edir.

“Banklar haqqında” Qanunun 47.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, bank tərəfindən prudensial normativlərin və tələblərin pozulmasına, onun fəaliyyətinin bu Qanunun, “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun və maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının normativ xarakterli aktlarının tələbləri pozulmaqla həyata keçirilməsinə, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının verdiyi lisenziyaya və icazəyə daxil edilmiş məhdudiyətlərin pozulmasına yol verdiyini müəyyən etdikdə, yaxud bu cür pozuntulara səbəb ola biləcək əsaslar aşkar etdikdə pozuntunun xarakterindən asılı olaraq maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının banka təsir tədbirlərini tətbiq etmək hüququ vardır.

Həmin Qanunun 47.4-cü maddəsinə görə, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının banka icrası məcburi olan sərəncamında bu Qanunun 48-ci maddəsində göstərilmiş təshih tədbirlərinin həyata keçirilməsi və çatışmazlıqların aradan qaldırılması müddətləri barədə banka yazılı göstəriş verilir. Bankın maliyyə vəziyyətinin sağlamlaşdırılmasına yönəldilən təshih tədbirləri tətbiq edildikdə, bank verilən sərəncama müvafiq olaraq tədbirin həyata keçirilməsi planını iki həftə müddətində maliyyə bazarlarına nəzarət orqanına təqdim edir.

Təshih anlayışı düzəliş aparmaq, düzəltmək mənalarını ehtiva edir. Təshih tədbiri bankın restrukturizasiyası və bərpaasına yönələn tədbirlər paketi olmaqla onun tətbiqinin əsas məqsədi bankların maliyyə vəziyyətinin sağlamlaşdırılması və yaxşılaşdırılmasıdır. Belə ki, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı tərəfindən banklara tətbiq edilən təshih tədbirləri banklarda pul və maliyyə sabitliyinin saxlanması, bank sisteminin səmərəliliyinin təmin olunması, əmanətçilərin maraqlarının müdafiəsi kimi əsas məqsədlərin həyata keçirilməsinə istiqamətlənir.

“Banklar haqqında” Qanunun 48.1-ci maddəsinə əsasən, maliyyə bazarına nəzarət orqanı buna nail olmaq üçün banka bəzi təshih tədbirlərini tətbiq edə bilər:

- banka aidiyyəti olan şəxslərlə bank əməliyyatlarının həyata keçirilməsi və əqdlərin bağlanması;
- depozitlərin qəbul edilməsi;
- maliyyə güzəştlərinin verilməsi və s.

Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, “Əmanətlərin Sığortalanması haqqında” Qanunun 13.2, 14.3, 21.4.4, 21.6, 22.3.2, 27.13 və 30.2-ci maddələrində də maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının iştirakçı bankın əmanətləri cəlb etmək hüququnun dayandırılması səlahiyyəti öz əksini tapmışdır. Burada qanunvericinin əsas məqsədi bankın özünə yeni öhdəliklər yaratmaması və ya mövcud öhdəliklərin həcmnin artırılmamasıdır.

Qanunvericiliyin tələbinə görə, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanının banka tətbiq etdiyi təshih tədbiri ilə öz funksiyası bitmiş sayılmamalı və bu tədbirlərə bank tərəfindən əməl olunmasına da nəzarəti həyata keçirməlidir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2018-ci il 5 sentyabr tarixli Qərarında da qeyd etmişdir ki, “Banklar haqqında” Qanunun 43-cü maddəsinə görə, banklar bank fəaliyyətlərini və maliyyə vəziyyətini əks etdirən hesabatları, o cümlədən illik maliyyə hesabatları tərtib etməli, Palataya və Mərkəzi Banka təqdim etməlidirlər. Həmin Qanunun 44-cü maddəsinə müvafiq olaraq, bankın maliyyə fəaliyyəti hər il kənar auditor tərəfindən yoxlanılmalıdır. Kənar auditor, həmçinin bankın maliyyə hesabatının onun maliyyə vəziyyəti haqqında tam və obyektiv təsəvvür yaradıb-yaratmaması barədə hesabat və rəy hazırlayır, inzibatçının və ya hər hansı əməkdaşın banka mühüm zərər vuran və ona məlum olan qanunsuz hərəkətləri barədə, habelə idarəetmədə və ya cari fəaliyyətində çatışmazlıqlar haqqında məlumat verir.

“Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanunun 21.5-ci maddəsinə əsasən, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı iştirakçı banklar üzərində nəzarət funksiyalarını həyata keçirərkən, onların Fonda ödədikləri sığorta haqlarının hesablanması, əmanətçilərin ümumi-

ləşdirilmiş uçotunun aparılması vəziyyətini yoxlayır və iştirakçı bankların Fond qarşısında bu Qanunla müəyyən olunmuş öhdəliklərini yerinə yetirmədiklərini aşkar etdikdə, pozuntuların aradan qaldırılması və düzgün hesablanmamış sığorta haqlarının ödənilməsi barədə həmin banka göstəriş verərək, bu haqda Fonda məlumat verir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, banklara qarşı tətbiq edilən təshih tədbirləri ictimaiyyətin nəzərinə çatdırılmalı və əmanətçilər həmin tədbirlər barədə məlumatı əldə etmək imkənina malik olmalıdırlar.

“Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanunun 30.2-ci maddəsinə əsasən, maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı iştirakçı bankın fiziki şəxslərdən əmanətləri cəlb etmək hüququnu dayandırdıqda müvafiq qərarın qəbul edildiyi gündən sonrakı iş günündən gec olmayaraq kütləvi informasiya vasitələrində bu barədə elan verir və 3 iş günündən gec olmayaraq bildiriş dərc etdirir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 5.3-cü maddəsinə əsasən, mülki hüquq münasibətlərinin subyektləri öz hüquq və vəzifələrini vicdanla həyata keçirməyə borcludurlar.

Mülki qanunvericilik mülki dövriyyə iştirakçılarına müqavilə azadlığını təqdim edərkən hüququn ümumi prinsipinə müvafiq olaraq onların vicdanlı olmaları ehtimalından çıxış edir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14-cü və Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 390-cı maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2012-ci il 12 mart tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, banklar tərəfindən “Banklar haqqında” Qanunun 47 və 48-ci maddələrinin tələbləri pozularaq təshih tədbirlərinə riayət edilməməsi nəticəsində fiziki şəxslərdən banklara və ya bankın filiallarına təqdim edilmiş əmanətləri qəbul etməkdə davam etməsi halı son nəticədə vicdanlı əmanətçilərin Konstitusiya və qanunlarla qorunan maraqlarına və hüquqi gözləntilərinə mənfi təsir göstərməməlidir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu mövcud qanunvericilikdən çıxış edərək hesab edir ki, hazırkı vəziyyətdə təshih tədbirinin tətbiqindən sonra qəbul edilmiş, həcmi

artırılmış və şərtləri dəyişdirilmiş əmanətlər qorunan əmanətlər hesab edilməlidir.

Sorğuda qaldırılan digər məsələ əmanət müqavilələrinin bağlanma tarixləri əvəzinə miqrasiya olduğu tarixlərin əks etdirilməsi ilə bağlıdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu məsələ ilə bağlı qeyd edir ki, hər kəs müqavilə bağlamaqda müstəqildir və müqavilə azadlığı mülki qanunvericiliyin əsas prinsiplərindən biridir (Mülki Məcəllənin 6-cı maddəsi). Həmin prinsip mülki hüquq subyektlərinə müstəqil olaraq, heç kəsin iradəsindən asılı olmadan öz mülahizə və istəklərinə görə mənafeələrini nəzərə almaqla müqavilə bağlamaq imkanı verir.

Mülki qanunvericiliyin təməl prinsiplərindən olan müqavilə azadlığı və onun əsasını təşkil edən tərəflərin hüquq bərabərliyi iqtisadi cəhətdən zəif olan tərəfə (əmanətçiyə) müəyyən təminatların verilməsini istisna etmir və müqavilə üzrə tərəflərin real hüquq bərabərliyini təmin etməyə şərait yaradır.

Bank və əmanətçilər arasında münasibətlər Mülki Məcəllənin 51-ci fəslinin normaları və “Banklar haqqında” Qanun ilə tənzimlənir.

Mülki Məcəllənin 944.1-ci maddəsinə əsasən, bank əmanəti (depozit) müqaviləsinə görə bir tərəf (bank) başqa tərəfdən (əmanətçidən) və ya başqa tərəf (əmanətçi) üçün daxil olmuş pul məbləğini (əmanəti) qəbul edərək müqavilədə nəzərdə tutulmuş şərtlərlə və qaydada əmanət məbləğini əmanətçiyə qaytarmağı və onun üçün faizlər ödəməyi öhdəsinə götürür.

Bank əmanəti müqaviləsi yazılı formada bağlanır. Bank əmanəti müqaviləsinin yazılı formasına o halda riayət olunmuş sayılır ki, əmanətin qoyulması bank kitabçası ilə, bank və ya depozit sertifikatı ilə və ya bank tərəfindən əmanətçiyə verilmiş digər sənədlə, özü də qanunda bu cür sənədlər üçün nəzərdə tutulmuş tələblərə, qanuna uyğun müəyyənləşdirilmiş bank qaydalarına və bank praktikasında tətbiq olunan işgüzar döviyyə adətlərinə uyğun gələn sənədlə təsdiq edilsin (Mülki Məcəllənin 946.1-ci maddəsi).

Müqavilənin bağlanması anının dəqiq müəyyənləşdirilməsi müqavilə iştirakçılarının mülki hüquq münasibətlərinin düzgün tənzimlənməsində böyük əhəmiyyətə malikdir. Məhz müqavilənin

bağlandığı andan tərəflərin konkret hüquq və vəzifələri yaranır. Müqavilə bağlandığı andan qüvvəyə minir və tərəflər üçün məcburi olur.

Bank əmanəti müqaviləsi əmanətçinin əmanəti banka verdiyi andan bağlanmış sayılır və əmanətçinin qoyduğu əmanət üzrə faizləri əldə etmək hüququ yaranır. Bank depozit əməliyyatı üzrə faiz dərəcələrini müəyyən edir və faizin miqdarı, bir qayda olaraq, bank əmanəti müqaviləsində göstərilir. Belə ki, Mülki Məcəllənin 948.1-ci maddəsinə əsasən, bank əmanətçiyə əmanətin məbləği üçün bank əmanəti müqaviləsi ilə müəyyənləşdirilmiş miqdarda faizlər ödəyir.

Bank əmanəti müqaviləsi üzrə bankın əsas vəzifələrindən biri əmanətlərin qaytarılmasının təmin edilməsidir. Mülki Məcəllənin 950.1-ci maddəsinə görə, banklar fiziki şəxslərin əmanətlərinin qaytarılmasını icbari sığorta yolu ilə, qanunda nəzərdə tutulan hallarda isə başqa üsullarla təmin etməlidirlər.

Qeyd edilən normalarının mənasından göründüyü kimi, əmanət müqaviləsinin bağlanması üçün, həmin müqaviləni fiziki şəxsə bankın səlahiyyətli şəxsi (əgər bankın filialıdırsa, o zaman bankın verdiyi etibarnamə əsasında filial müdiri) tərəfindən imzalanması tələb olunur. Bankın səlahiyyətli şəxsləri tərəfindən əmanətin fiziki şəxsdən qəbul edilməsi barədə mədaxil qəbzinin tərtib edilərək, bankın müvafiq möhürü ilə təsdiq edildiyi andan bankın Mülki Məcəllənin 947.2-ci maddəsinə əsasən əmanəti qaytarmaq öhdəliyi yaranmış olur.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, müqavilə münasibətlərində tərəflər bərabər hüquq və vəzifələrə malik olmaqla balanslaşdırılmış ortaq maraqdan çıxış edir. Müqavilə qüvvəyə mindiyi andan tərəflər üçün məcburi xarakterə malik olur və onun şərtləri, bir qayda olaraq, dəyişdirilmir. Bu, mülki dövriyyənin sabitliyini, möhkəmliyini və dayanıqlığını təmin edir. Eyni zamanda, mülki qanunvericilik müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində dəyişdirilməsinin və ləğv edilməsinin mümkünlüyünü nəzərdə tutur. Müqavilənin dəyişdirilməsi və ləğv edilməsi əsasları Mülki Məcəllənin 421-424-cü maddələrinin normaları ilə tənzimlənir. Həmin Məcəllənin 421.1-ci maddəsinə əsasən, müqavilənin dəyişdirilməsi və

ləğv edilməsi, əgər bu Məcəllədə və ya müqavilədə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, tərəflərin razılaşması ilə mümkündür.

Fiziki şəxslərin banklara və ya bankın filialına təqdim etdiyi əmanətləri fiziki şəxsin adına açılmış hesaba yerləşdirmək, bankın avtomatlaşdırılmış bank informasiya sistemində və bankın balansına salmaq fiziki şəxslərin deyil, bankın vəzifəsi olmuş, bankın öz vəzifəsini yerinə yetirməməsinə görə məsuliyyətin fiziki şəxslərin üzərinə qoyulması və əmanəti qaytarmaqdan imtina edilməsi əsas-sızdır.

Bankın və ya bank filialının vəzifəli şəxslərinin əmanəti qəbul edərkən bank qaydalarını pozması və öz səlahiyyətlərindən sui-istifadə etməsi nəticəsində ilk əmanət müqaviləsinin tarixi əvəzinə miqrasiya (bank və ya başqa bank filialına köçürmə) tarixinin əsas götürülməsi, əmanətin bankın balansına mədaxil edilməməsi, əmanət müqaviləsində fiziki şəxsin bank hesabının qeyd edilməməsi, mədaxil qəbzində qeyd edilən bank hesabının başqa şəxsə aid olması kimi hallar isə bankın və ya bank filialının vəzifəli şəxslərinin öz vəzifələrini lazımı qaydada yerinə yetirmədiyini təsdiq edir və bu vəzifələrin icra edilməməsinə görə “Banklar haqqında” Qanunun 1.0.1-ci maddəsinin tələbinə uyğun olaraq bank məsuliyyət daşıyır.

Mülki Məcəllənin 945.2-ci maddəsinə əsasən, hüququ çatmayan şəxs tərəfindən və ya qanunla müəyyənləşdirilmiş qayda, yaxud qanuna uyğun qəbul edilmiş bank qaydaları pozulmaqla fiziki şəxsdən əmanət qəbul olunduqda əmanətçi əmanət məbləğinin dərhal qaytarılmasını, habelə onun üçün faizlər ödənilməsini və bundan əlavə, əmanətçiyə vurulmuş bütün zərərin əvəzinin verilməsini tələb edə bilər.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, mülki qanunvericiliyin yuxarıda qeyd olunan normalarına əsasən əmanət müqaviləsinin bağlanması anı əmanətin miqrasiya olunduğu tarix hesab edilməməlidir.

Qeyd olunanlara əsasən, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Konstitusiyanın 12-ci maddəsinə nəzərə alaraq, “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Qanunun 2.1.2.6-cı maddəsinə, “Banklar haqqında” Qanunun 47 və 48-ci maddələrinə əsasən təshih tədbiri-

nin tətbiqindən sonra qəbul edilmiş, həcmi artırılmış və şərtləri dəyişdirilmiş əmanətlər qorunan əmanətlər hesab edilməlidir;

– Mülki Məcəllənin 944.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, bank əmanəti müqaviləsi əmanətçinin əmanəti banka verdiyi andan bağlanmış sayılır və ilkin (əsas) müqavilə kimi qəbul olunmalıdır. Əmanət müqavilələsinin miqrasiya olunduğu tarix əmanət müqaviləsinin bağlanma vaxtı hesab edilməməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinə nəzərə alaraq, “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinə, “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 47 və 48-ci maddələrinə əsasən təshih tədbirinin tətbiqindən sonra qəbul edilmiş, həcmi artırılmış və şərtləri dəyişdirilmiş əmanətlər qorunan əmanətlər hesab edilir.

2. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 944.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, bank əmanəti müqaviləsi əmanətçinin əmanəti banka verdiyi andan bağlanmış sayılır və ilkin (əsas) müqavilə kimi qəbul olunmalıdır. Əmanət müqavilələsinin miqrasiya olunduğu tarix əmanət müqaviləsinin bağlanma vaxtı hesab edilə bilməz.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики “О страховании вкладов” с точки зрения статей 47 и 48 Закона Азербайджанской Республики “О банках”

10 августа 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик),

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики, на основании запроса Кабинета Министров Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании в порядке письменной процедуры особого конституционного производства конституционное дело о толковании статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики “О страховании вкладов” с точки зрения статей 47 и 48 Закона Азербайджанской Республики “О банках”.

Заслушав доклад судьи К. Шафиева по делу, изучив и обсудив письменное заключение представителей заинтересованных субъектов – председателя Центрального банка Азербайджанской Республики Э.Рустамова, исполнительного директора Фонда страхования вкладов Т.Пириева, заведующего отделом

экономического и социального законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики М.Базыгова и специалиста – президента Ассоциации банков Азербайджана З.Нуриева, а также материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Кабинет Министров Азербайджанской Республики, обратившись с запросом в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее-Конституционный суд), просил дать толкование статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики” О страховании вкладов “(далее – Закон” О страховании вкладов”), в отношении того, считаются ли защищенными вклады, отнесенные к незащищенным вкладам (депозитам) путем изменения даты привлечения защищенных вкладов и вклады принятые в период запрета на принятие срочных вкладов от физических лиц, после применения Центральным банком Азербайджанской Республики (далее-Центральный банк) и Палатой по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики (далее –Палата) корректирующих мер, а также вклады, отнесенные к статусу защищенных вкладов (депозитов) путем увеличения объема защищенных вкладов, осуществления операций или заключения сделок по изменению условий существующих вкладов (депозитов).

В запросе указано, что на основании письма Центрального банка от 29 апреля 2020 года, в Открытом акционерном обществе “Atabank” (далее ОАО “Atabank”), Открытом акционерном обществе “NBCBank” (далее ОАО “NBCBank”), и Открытом акционерном обществе “AGBank” (далее ОАО “AGBank”), произошел страховой случай на основании решения Административной коллегии Бакинского апелляционного суда от 30 апреля 2020 года ОАО “Atabank”, ОАО “NBCBank” и ОАО “AGBank” были объявлены банкротами и Фонд страхования вкладов (далее – Фонд) назначен ликвидатором этих банков.

В ходе приема-сдачи реестра обязательств ОАО “Atabank” перед вкладчиками с целью выплаты им компенсации в связи с наступлением страхового случая в банке, было установлено,

что депозиты 283 клиентов, являющиеся защищенными вкладами, были ошибочно зарегистрированы как незащищенные вклады. Так, во время миграции филиалов ОАО “Atabank”, вместо дат, указанных в договорах вклада, ошибочно были отмечены даты миграции. Тем самым данные вклады были отражены в “Реестре учета обязательств ОАО “Atabank”, находящегося в процессе ликвидации”, перед вкладчиками, как незащищенные.

Запросодатель также отмечает, что несмотря на применение в ОАО “Atabank”, ОАО “NBCBank” и ОАО “AGBank” корректирующих мер, банки принимали вклады в период запрета на принятие срочных вкладов от физических лиц, а также установлены случаи увеличения объема защищенных вкладов, отнесения существующих вкладов (депозитов) к статусу защищенных вкладов путем осуществления операций по изменению условий или заключению сделок. В данных реестра, предоставленных Фонду с целью выплаты компенсаций, эти вклады, статус которых был изменен после корректирующих мер, указаны как защищенные.

В связи с запросом Пленум Конституционного суда отмечает следующее.

В соответствии с частью I статьи 12 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) обеспечение прав и свобод человека и гражданина, достойного уровня жизни гражданам Азербайджанской Республики – высшая цель государства.

Исходя из указанной статьи Конституции, Пленум Конституционного суда для полного и детального рассмотрения вопроса, поставленного в запросе, считает целесообразным внести ясность в некоторые положения Закона Азербайджанской Республики “О банках” (далее – Закон “О банках”) и Закона “О страховании вкладов”.

Цель создания системы страхования вкладов заключается в предотвращении риска потери денежных средств, принятых у физических лиц на хранение, в случае утраты банками и местными филиалами иностранных банков платежеспособности и обеспечении стабильности и развития финансовой и банковской системы.

В целях обеспечения возврата банковских вкладов законодатель принял Закон “О страховании вкладов” от 29 декабря 2006 года, предусматривающий выплату компенсации по вкладам при наступлении страхового случая. Для защиты прав и законных интересов банковских вкладчиков, стимулирования привлечения вкладов населения в банковскую систему, укрепления доверия к ней, обеспечения функционирования системы обязательного страхования вкладов физических лиц Указом Президента Азербайджанской Республики от 9 февраля 2007 года создан Фонд страхования вкладов.

В Постановлении Пленума Конституционного суда от 6 июля 2017 года “О проверке соответствия статьи 27.3 Закона Азербайджанской Республики “О страховании вкладов” части I статьи 13, частям I, II и III статьи 29, частям I и III статьи 149 Конституции Азербайджанской Республики” указано, что при наступлении страхового случая выплата Фондом компенсации по вкладу застрахованному в каждом банке-участнике не должно означать возврата банковского вклада или принятия Фондом на себя обязательства банка. Компенсация выплачивается Фондом в качестве возмещения возможных ограничений с целью предотвращения риска потери вкладчиком денежных средств. Так что основная цель Фонда заключается не в возврате вложенных сбережений как собственности, а в оказании поддержки развитию финансово-банковской системы страны путем страхования вкладов вкладчиков в банках и компенсации таким образом в самый короткий срок в установленном законодательством порядке материального и морального ущерба, который может быть причинен.

Закон “О страховании вкладов” определяет правила создания и действия системы коллективного обязательного страхования вкладов физических лиц, а также выплаты компенсаций по вкладам в банках, осуществляющих деятельность в Азербайджанской Республике.

На основании статьи 2.1.2.6 данного закона вклады, которые были приняты с годовой процентной ставкой, превышающей предел, установленный в соответствии со статьей 8.1.20 настоящего Закона, ко дню привлечения относятся к незащищенным вкладам. В статье 8.1.20 Закона указано, что Попечительский совет Фонда по согласованию с органом по надзору

за финансовыми рынками и Центральным банком Азербайджанской Республики устанавливает верхний предел годовой процентной ставки по защищенным вкладам.

В соответствии со статьей 47.1 закона “О банках”, при установлении допущения банком нарушения пруденциальных нормативов и требований, осуществления деятельности с нарушением требований данного Закона, Закона Азербайджанской Республики “О противодействии легализации денежных средств или другого имущества, полученного преступным путем, и финансированию терроризма” и актов нормативного характера органа по надзору за финансовыми рынками, нарушения ограничений, включенных в выданные органом надзора за финансовыми рынками лицензию и разрешение, либо выявления оснований, которые могут привести к подобным нарушениям, орган надзора за финансовыми рынками в праве, в зависимости от характера нарушения, применить к банку меры воздействия.

Согласно статье 47.4 данного закона, в обязательном для исполнения банком распоряжении органа по надзору за финансовыми рынками, банку дается письменное указание о сроках принятия корректирующих мер, указанных в статье 48 данного Закона, и устранения недостатков. При применении корректирующих мер, направленных на оздоровление финансового состояния банка, банк в течение двух недель представляет в орган по надзору за финансовыми рынками план осуществления мероприятия в соответствии с отданным распоряжением.

Понятие корректирования включает в себя внесение правок и исправление. Корректирующая мера, является пакетом мероприятий, направленных на реструктуризацию и восстановление банка, основная цель применения которых заключается в оздоровлении и улучшении финансового положения банков. Так, корректирующие меры, применяемые органом по надзору за финансовыми рынками к банкам, направлены на осуществление таких основных целей, как сохранение денежной и финансовой стабильности в банках, обеспечение эффективности банковской системы, защита интересов вкладчиков.

На основании статьи 48.1 Закона “О банках” орган по надзору за финансовым рынком для достижения этого может применять к банку некоторые корректирующие меры:

- осуществление банковских операций и заключение сделок с лицами, имеющими отношение к банку;
- прием депозитов;
- предоставление финансовых льгот и т. д.

В то же время следует отметить, что в статьях 13.2, 14.3, 21.4.4, 21.6, 22.3.2, 27.13 и 30.2 Закона “О страховании вкладов” также нашло отражение полномочие органа по надзору за финансовыми рынками, связанное с приостановлением права банка-участника на привлечение вкладов. Основная цель законодателя здесь заключается в том, чтобы банк не смог создать для себя новые обязательства или не увеличил объем уже существующих обязательств.

Согласно требованию законодательства, орган по надзору за финансовыми рынками применив к банку корректирующие меры, не должен считать свою функцию завершённой, ему также следует осуществлять контроль за соблюдением банком этих мер.

Пленум Конституционного суда в Постановлении от 5 сентября 2018 года “О толковании статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики “О страховании вкладов” также отметил, что согласно статье 43 Закона “О банках” банки должны составлять отчеты, отражающие банковскую деятельность и финансовое состояние, в том числе годовые финансовые отчеты, и представлять их в Палату и Центральный Банк. В соответствии со статьей 44 данного Закона, финансовая деятельность банка ежегодно проходит проверку внешним аудитором. Внешний аудитор также подготавливает отчет и заключение о том, создает ли финансовый отчет банка полное и объективное представление о его финансовом состоянии, информирует о наносящих вред банку и известных ему незаконных действиях администратора или какого-либо сотрудника, а также недостатках в управлении или текущей деятельности.

На основании статьи 21.5 закона” О страховании вкладов” орган по надзору за финансовыми рынками, осуществляя функцию контроля за банками-участниками, проверяет состояние начисления выплачиваемых ими Фонду страховых взносов, ведения обобщенного учета вкладчиков, и в случае выявления невыполнения банками-участниками установленных настоящим Законом обязательств перед Фондом отдает данному бан-

ку указание об устранении нарушений и выплате неправильно начисленных страховых взносов, и уведомляет об этом Фонд.

Пленум Конституционного суда отмечает, что применяемые в отношении банков корректирующие меры, следует доводить до внимания общественности, что вкладчики должны иметь возможность получать информацию об этих мерах.

В соответствии со статьей 30.2 закона “О страховании вкладов” в случае приостановления права банка-участника на привлечение вкладов физических лиц орган по надзору за финансовыми рынками не позднее рабочего дня, следующего за датой принятия соответствующего решения, размещает в средствах массовой информации объявление и не позднее 3 рабочих дней публикует уведомление об этом.

На основании статьи 5.3 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс) субъекты гражданских правоотношений обязаны добросовестно выполнять свои права и обязанности.

Гражданское законодательство, предоставляя участникам гражданского оборота свободу договора, исходит из вероятности их добросовестности в соответствии с общим принципом права (Постановление Пленума Конституционного суда от 12 марта 2012 года “О толковании статей 14 Налогового кодекса Азербайджанской Республики и 390 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики”).

Пленум Конституционного суда отмечает, что факт продолжения приема банками и филиалами банков вкладов от физических лиц в результате нарушения банками требований статей 47 и 48 Закона “О банках” и несоблюдения таким образом корректирующих мер в конечном счете не должен оказывать негативного влияния на защищаемые Конституцией и законами интересы и правовые ожидания добросовестных вкладчиков.

Учитывая вышеизложенное, Пленум Конституционного суда, исходя из действующего законодательства, считает, что в сложившейся ситуации, принятые вклады, а также вклады объем которых увеличен и изменены их условия после применения корректирующих мер должны считаться защищенными вкладами.

Еще один вопрос, поставленный в запросе, связан с тем, что вместо дат заключения договоров вклада были указаны даты миграции.

Пленум Конституционного суда отмечает в связи с этим вопросом, что каждый независим в заключении договора, свобода договора является одним из основных принципов гражданского законодательства (статья 6 Гражданского кодекса). Данный принцип позволяет субъектам гражданского права самостоятельно, независимо от чьей-либо воли, заключать договоры по собственному усмотрению и желанию с учетом своих интересов.

Свобода договора, как один из основополагающих принципов гражданского законодательства, и составляющее его основу правовое равенство сторон, не исключают предоставления экономически слабой стороне (вкладчику) определенных гарантий и создают условия для обеспечения реального равенства сторон по договору.

Отношения между банком и вкладчиками регулируются нормами главы 51 Гражданского кодекса и Законом “О банках”.

На основании статьи 944.1 Гражданского кодекса по договору банковского вклада (депозита) одна сторона (банк), принявшая поступившую от другой стороны (вкладчика) или поступившую для другой стороны (вкладчика) денежную сумму (вклад), обязуется возвратить сумму вклада и выплатить проценты на нее на условиях и в порядке, предусмотренных договором.

Договор банковского вклада должен быть заключен в письменной форме. Письменная форма договора банковского вклада считается соблюденной, если внесение вклада удостоверено банковской книжкой, банковским или депозитным сертификатом либо иным выданным банком вкладчику документом, отвечающим требованиям, предусмотренным для таких документов законом, установленными в соответствии с ним банковскими правилами и применяемыми в банковской практике обычаями делового оборота (ст. 946.1 Гражданского кодекса).

Точное определение момента заключения договора имеет большое значение для правильного регулирования гражданско-правовых отношений участников договора. Именно с момента заключения договора возникают конкретные права и обязан-

ности сторон. Договор вступает в силу с момента его заключения и становится обязательным для сторон.

Договор банковского вклада считается заключенным с момента внесения вкладчиком вклада в банк, и у вкладчика возникает право на получение процентов по вкладу. Банк устанавливает процентные ставки по депозитной операции, а размер процентов, как правило, указывается в договоре банковского вклада. Так, на основании статьи 948.1 Гражданского кодекса банк выплачивает вкладчику проценты на сумму вклада в размере, определяемом договором банковского вклада.

Одной из основных обязанностей банка по договору банковского вклада является обеспечение возврата вкладов. Согласно статье 950.1 Гражданского кодекса, банки обязаны обеспечить возврат вкладов физических лиц путем обязательного страхования, а в предусмотренных законом случаях – иными способами.

Как видно из смысла указанных норм, для заключения договора вклада требуется подписание данного договора физическим лицом и уполномоченным лицом банка (если это – филиал банка, то руководителем филиала на основании выданной банком доверенности). С момента составления уполномоченными лицами банка приходного кассового ордера о принятии вклада от физического лица, заверенного соответствующей печатью банка, у банка возникает обязанность по возврату вклада на основании статьи 947.2 Гражданского кодекса.

В то же время следует отметить, что в договорных отношениях стороны, обладая равными правами и обязанностями, исходят из общих сбалансированных интересов. С момента вступления в силу договор приобретает обязательный характер для сторон, а его условия, как правило, не меняются. Это обеспечивает стабильность, прочность и устойчивость гражданского оборота. В то же время гражданское законодательство предусматривает возможность изменения и расторжения договора в течение срока его действия. Основания изменения и расторжения договора регулируются нормами статей 421-424 Гражданского кодекса. На основании статьи 421.1 данного Кодекса, изменение и расторжение договора возможны по соглашению сторон, если иное не предусмотрено настоящим Кодексом или договором.

Размещение вкладов, переданных физическими лицами банкам или филиалу банка, на счете, открытом на имя физического лица, внесение их в автоматизированную банковскую информационную систему банка и на баланс банка является обязанностью не физических лиц, а банка и возложение банком ответственности за неисполнение своих обязанностей на физических лиц и отказ в возврате вклада является необоснованным.

В результате нарушения должностными лицами банка или филиала банка банковских правил и злоупотребления своими полномочиями при приеме вклада, выявление таких обстоятельств как принятие за основу дату миграции (перевода в банк или другое отделение банка) вместо даты первоначального договора вклада, не внесение вклада на баланс банка, не указание в договоре вклада банковского счета физического лица, принадлежность банковского счета указанного в приходном кассовом ордере другому лицу, подтверждает ненадлежащее исполнение должностными лицами банка или филиала банка своих обязанностей должным образом и банк несет ответственность за неисполнение этих обязанностей в соответствии с требованиями статьи 1.0.1 закона “О банках”.

На основании статьи 945.2 Гражданского кодекса в случае принятия вклада от физического лица лицом, не имеющим на это права, или с нарушением порядка, установленного законом, или принятых в соответствии с законом банковских правил, вкладчик может потребовать немедленного возврата суммы вклада, а также уплаты на нее процентов и возмещения сверх суммы процентов всех причиненных вкладчику убытков.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного суда считает, что на основании вышеотмеченных норм гражданского законодательства, момент заключения договора вклада не следует считать датой миграции вклада.

Исходя из вышеуказанного, Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– Руководствуясь статьей 12 Конституции, на основании статьи 2.1.2.6 закона “О страховании вкладов”, статьей 47 и 48 Закона “О банках”, принятые вклады, а также вклады объем которых увеличен и изменены их условия после применения корректирующих мер должны считаться защищенными вкладами.

– В соответствии со статьей 944.1 Гражданского кодекса договор банковского вклада считается заключенным с момента передачи вкладчиком вклада банку и должен рассматриваться как первый (основной) договор. Дата миграции договора вклада не должна считаться датой заключения договора вклада.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Руководствуясь статьей 12 Конституции Азербайджанской Республики, на основании статьи 2.1.2.6 Закона Азербайджанской Республики “О страховании вкладов”, статей 47 и 48 Закона Азербайджанской Республики “О банках”, принятые вклады, а также вклады объем которых увеличен и изменены их условия после применения корректирующих мер считаются защищенными вкладами.

2. В соответствии со статьей 944.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики договор банковского вклада считается заключенным с момента передачи вкладчиком вклада банку и должен рассматриваться как первый (основной) договор. Дата миграции договора вклада не может считаться датой заключения договора вклада.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I****Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin
407.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair****12 avqust 2020-ci il****Bakı şəhəri**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 407.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin hakimi R.Xəlilovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi və sosial qanunvericilik şöbəsinin müdiri M.Bazıqovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının sədri S.Hacıyevin və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi R.Eyvazovun yazılı mülahizələrini, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ:

Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 407.2-ci maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, Ramiz Daşdiyevlə “Kapital Bank” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (bundan sonra – “Kapital Bank” ASC) arasında 15 aprel 2020-ci il tarixli kredit müqaviləsi bağlanmış və həmin müqavilə R.Daşdiyev tərəfindən banka gedilmədən elektron sənəd mübadiləsi yolu ilə rəsmiləşdirilmişdir.

Sonradan R.Daşdiyev “Kapital Bank” ASC-yə qarşı kredit müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi tələbinə dair iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

R.Daşdiyev iddia ərizəsini onunla əsaslandırılmışdır ki, Mülki Məcəllənin 407.2 və 740.2-ci maddələrində müəyyən olunmuş müqavilənin yazılı formada bağlanması qaydasına bank tərəfindən riayət edilməmişdir.

Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsi Mülki Məcəllənin 407.2-ci maddəsinin “sadə yazılı müqavilə müvafiq qaydada imzalandığı ... andan bağlanmış sayılır” müddəasının “müvafiq qaydada imzalanma” tələbinin mənasının şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən Mülki Məcəllənin 407.2-ci maddəsinə dair təcrübədə müxtəlif yanaşmaların olduğunu və belə mübahisələrin həlli zamanı qeyri-müəyyənliyin yarandığını nəzərə alaraq vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə qaldırılan məsələ üzrə müvafiq şərhin verilməsinin zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə göstərilən məsələyə aydınlıq gətirilməsi üçün mülki qanunvericiliyin müqavilənin mühüm şərtləri, forması və bağlanması anını nəzərdə tutan müddələrinin əlaqəli şəkildə təhlil edilməsini zəruri hesab edir.

Mülki münasibətlərdə hüquq və vəzifələrin əmələ gəlməsi, bir qayda olaraq, müqavilələrlə bağlıdır. Müqavilənin bağlanmış sayılması üçün tərəf qarşılıqlı olaraq müəyyən hüquqi nəticəni əmələ gətirmək arzusunda olmalı və buna uyğun mühüm şərtləri özündə əks etdirən iradələrini bəyan etməlidirlər. Yəni müqavilənin bağlanması üçün tərəflərin razılaşdırılmış iradə ifadəsi olmalıdır (Mülki Məcəllənin 324-cü maddəsi).

Mülki Məcəllənin 389.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, mülki hüquq və vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi, dəyişdirilməsi və ya xitamı iki və ya bir neçə şəxs arasında razılaşıdırılmış müqavilə əsasında həyata keçirilir.

Mülki Məcəllədə nəzərdə tutulan müqavilə növlərindən biri də borc müqaviləsidir. Kredit müqaviləsi qanunvericilikdə borc müqaviləsinin bir növü kimi müəyyən edilmişdir. Belə ki, Məcəllənin borc müqaviləsinin anlayışına aydınlıq gətirən 739.1-ci maddəsinə əsasən, iştirakçılardan biri (borc verən) pula və ya digər əvəz edilən əşyalara mülkiyyət hüququnu digər iştirakçıya (borc alana) keçirməyi öhdəsinə götürür, digər iştirakçı (borc alan) isə aldığı müvafiq olaraq pul və ya eyni keyfiyyətdə və miqdarda olan eyni növlü əşyalar şəklində borc verənə qaytarmağı öhdəsinə götürür.

Həmin Məcəllənin 739.2-ci maddəsinə görə isə borc müqaviləsinin predmeti hər hansı pul məbləği olduqda, o, kredit müqaviləsi adlandırılır.

Mülki Məcəllənin 740-cı maddəsinə əsasən, borc müqaviləsi tərəflərin razılaşması ilə şifahi və ya yazılı formada bağlanır. Borc müqaviləsi predmetinin məbləği üç min manatdan çoxdursa və ya məbləğindən asılı olmayaraq müqavilənin iştirakçısı hüquqi şəxsdirsə, borc müqaviləsi yazılı formada bağlanmalıdır.

Mülki Məcəllənin 390-cı maddəsində müəyyən edilmiş müqavilə azadlığı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 29-cu və həmin Məcəllənin 152.1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş mülkiyyət, eləcə də Konstitusiyanın 59-cu maddəsində təsbit edilmiş azad sahibkarlıq hüquqlarının reallaşdırılması elementlərindən biri kimi çıxış edir. Sözügedən müddə ilə fiziki və hüquqi şəxslərə azad surətdə müqavilələr bağlamaq və bu müqavilələrin məzmununu müəyyənləşdirmək təminatı verilir. Müqavilə azadlığının məzmununu formalaşdıran elementlər sırasında seçdiyi kontragentlə müqavilə bağlamaq (və ya bağlamamaq), onun növü və formasını, habelə bağlanan müqavilənin şərtlərini, o cümlədən müvafiq qiymətləri müəyyən etmək azadlığını qeyd etmək olar (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 399.3, 399.4, 445 və 449-cu maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2014-cü il 24 dekabr tarixli Qərarı).

Müqavilənin bağlanması anının dəqiq müəyyənləşdirilməsi müqavilə iştirakçılarının mülki hüquq münasibətlərinin tənzimlənmə-

sində böyük əhəmiyyətə malikdir. Məhz müqavilənin bağlandığı andan tərəflərin konkret hüquq və vəzifələri yaranmış olur.

Mülki Məcəllənin 405.1-ci maddəsinə görə, tərəflər müqavilənin bütün mühüm şərtləri barəsində tələb olunan formada razılığa gəldikdə müqavilə bağlanmış sayılır. Müqavilənin mühüm şərtləri sırasına müqavilənin predmetinə dair şərtlər, bu Məcəllədə həmin növ müqavilələr üçün mühüm və ya zəruri adlandırılmış şərtlər, habelə tərəflərdən birinin müraciəti ilə barəsində razılaşma əldə ediləməli olan bütün şərtlər daxildir.

Müqavilənin standart şərtləri əvvəlcədən ifadə edilmiş, dəfələrlə istifadə üçün nəzərdə tutulan elə şərtlərdir ki, bunları bir tərəf (təklif edən) digər tərəfə təqdim edir və əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş normalardan fərqlənən və bu normaları tamamlayan qaydalar onların vasitəsilə müəyyənləşdirilir (Mülki Məcəllənin 417.1-ci maddəsi).

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun yuxarıda qeyd olunan Qərarında, həmçinin göstərilmişdir ki, öhdəlik hüququnda müqavilənin standart şərtlərinə dair normalarda şəffaflıq prinsipinin tərkib hissəsi kimi müəyyənlik prinsipi (tələbi) mövcuddur. Həmin prinsipə əsasən müqavilənin standart şərtlərində dispozişiyaya şərtləri və hüquqi nəticələr elə dəqiqliklə təsvir olunmalıdır ki, bu zaman bir tərəfdən müqavilənin standart şərtlərinin istifadəçisi üçün əsaslandırılmamış heç bir qiymətləndirmə azadlığı imkanları yaranmasın, digər tərəfdən isə müqavilə tərəfinin kənar yardım olmadan mümkün qədər aydın və sadə şəkildə öz hüquqlarını müəyyənləşdirə bilməsi (onun bu hüquqları həyata keçirməsinin qarşısının alınmaması üçün) mümkün olsun. Müqavilənin standart şərtləri təfsir edilərkən rast gəlinən bütün qeyri-müəyyənliklər, onları özündə əks etdirən şərtlərin müqaviləyə daxil edilməsini təklif etmiş tərəfin ziyanına (əleyhinə) təfsir edilir (Mülki Məcəllənin 419.1, 419.2 və 420.1.2-ci maddələri).

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 477.0.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 470.2-ci maddəsi və “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.8 və 10.5-ci maddələri, eləcə də Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 269.11 və 307.4-cü maddələrinin “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 3.2 və 10.5-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2018-ci il 31 may tarixli Qərarında belə nəticəyə gəlmişdir ki, məbləğ,

müddət, faiz dərəcəsi, valyuta və s. kimi şərtlər kredit müqaviləsinin mühüm şərtləri olmaqla yanaşı, qeyd olunan müqavilələrdə yetərli dərəcədə aydın göstərilməlidir.

Müqavilənin bağlanmış sayılması üçün tərəflərin təkcə müqavilənin bütün mühüm şərtləri barəsində razılığa gəlmələri kifayət etmir. Bunun üçün, həm də tərəflərin razılığının tələb edilən formada ifadə olunması gərəkdir.

Mülki Məcəllənin müqavilənin forması ilə bağlı qaydaları müəyyən edən 406-cı maddəsinə əsasən, müqavilə əqdlərin bağlanması üçün nəzərdə tutulan hər hansı formada bağlana bilər, bu şərtlə ki, bu Məcəllədə həmin növ müqavilə üçün müəyyən forma təyin edilməsin. Əgər tərəflər müqaviləni müəyyən formada bağlamaq barədə şərtləşiblərsə, həmin müqavilə növü üçün bu Məcəllə ilə belə forma tələb edilməsə də, müqavilə şərtləşdirilmiş formaya salındıqdan sonra bağlanmış sayılır. Yazılı formada müqavilə tərəflərin imzaladığı bir sənədin tərtibi yolu ilə, habelə poçt, teleqraf, teletayp, telefon, elektron rabitəsi və ya sənədin müqavilə üzrə tərəfdən gəldiyini dürüst müəyyənləşdirməyə imkan verən digər rabitə vasitəsilə sənədlər mübadiləsi yolu ilə bağlana bilər.

Mülki Məcəllənin 407.2-ci maddəsinə əsasən, sadə yazılı müqavilə müvafiq qaydada imzalandığı, notarial qaydada təsdiq edilməli müqavilə isə müvafiq qaydada təsdiq edildiyi andan bağlanmış sayılır.

Yazılı formalı müqavilələr iki üsulla bağlanır. Birinci üsul bir sənəd tərtib etməkdən ibarətdir. Sənəd tərtibi yolu ilə bağlanan müqavilə onun şərtlərini əks etdirir və müqaviləni bağlayan tərəflər onu imzalayırlar. Tərəflərin vəkil etdikləri şəxslər də müqaviləni imzalaya bilərlər. Mülki Məcəllənin 331.1-ci maddəsinə əsasən, yazılı əqd onun məzmununu ifadə edən və əqdi bağlayan şəxs və ya şəxslər və ya onların lazımınca vəkil etdikləri şəxslər tərəfindən imzalanmış sənədin tərtibi yolu ilə bağlanmalıdır.

İkinci üsul isə sənədlər mübadiləsindən ibarətdir. Sənədlər mübadiləsi yolu ilə müqavilə bağlanarkən poçt, teleqraf, teletayp, telefon, elektron və digər rabitə vasitələrindən istifadə edilir. Yalnız zəruridir ki, həmin rabitə vasitələri sənədin müqavilə iştirakçısından (tərəfindən) gəlməsini dürüst müəyyənləşdirməyə imkan versin.

Mülki Məcəllənin 331.3-cü maddəsinə görə, əqdlərin bağlanması zamanı mexaniki və ya başqa surətçixarma vasitələrinin köməyi ilə imzanın faksimilesindən, elektron imzadan və ya şəxsi imzanın

başqa analoqundan istifadə edilməsinə tərəflərin razılaşmasında nəzərdə tutulan hallarda və qaydada yol verilir. Elektron imzadan istifadə etmə qaydaları qanunvericiliklə müəyyən edilir.

“Elektron imza və elektron sənəd haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu elektron imzanın və elektron sənədin istifadəsinin, onların elektron sənəd dövriyyəsində tətbiqinin təşkilati, hüquqi əsaslarını və əlaqədar subyektlərin hüquqlarını müəyyən edir, aralarında yaranan münasibətləri tənzimləyir. Həmin Qanunun 3.2-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, sertifikatlaşdırılmış imza vasitələri ilə yaradılmış və qüvvədə olan təkmil sertifikatlı gücləndirilmiş imza əl imzası ilə bərabər hüquqi qüvvəyə malikdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, “Elektron ticarət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda (bundan sonra – “Elektron ticarət haqqında” Qanun) əqdlərin elektron formada bağlanması da nəzərdə tutulmuşdur.

Belə ki, “Elektron ticarət haqqında” Qanunun 7-ci maddəsinə əsasən, elektron ticarətdə satıcı (təchizatçı) ilə alıcı (sifarişçi) arasında müqavilələr elektron sənəd formasında bağlanır. Müqavilə bağlamaq təklifi (oferta), o cümlədən qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinə ünvanlanmış oferta (ümumi oferta) oferentin özü və ya bu təkliflə bağlı onun adından hərəkət etmək səlahiyyəti verilmiş şəxs tərəfindən, yaxud onların proqramlaşdırdığı və avtomatik fəaliyyət göstərən informasiya sistemi vasitəsilə göndərilə bilər. Müqavilənin şərtləri xüsusi biliyə malik olmayan alıcı (sifarişçi) tərəfindən dəqiq və birmənalı başa düşülən şəkildə tərtib edilməlidir, həmçinin müqavilə onunla tanış olmağa və onu saxlamağa imkan verən formada hazırlanmalıdır. Müqavilənin bəzi şərtləri digər elektron sənədə istinadən verilə bilər və bu səbəbdən müqavilə etibarsız sayıla bilməz. Bu halda satıcı (təchizatçı) müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə istinad olunan elektron sənədə çıxış imkanı təmin etməlidir. Müqavilə satıcının (təchizatçının) ona aksept aldığı andan bağlanmış hesab olunur. Əgər tərəflər arasındakı razılığa əsasən digər hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, elektron sənədin qəbul edilməsinin təsdiqi aksept hesab olunmur.

Qeyd olunan normaların məzmunundan görüldüyü kimi, yazılı əqdin bağlanması vacib şərtlərdən biri tərəflərin onu imzalamaşdır. İmza iradə bəyan edən şəxsi müəyyənləşdirməyə imkan verən işarədir. Yazılı sənəd tərtib edilərkən orada əks olunan iradənin

məhz müvafiq şəxsə aid olması ya qrafik, ya da elektron imza ilə işarələnmiş olur. Məqsəd bəyan olunan iradənin müvafiq şəxsdən gəldiyini təyin etməkdir.

Beləliklə, yazılı müqavilələr aşağıdakı qaydada imzalanmaqla bağlana bilər:

- tərəflər, onu şəxsən imzalamaqla;
- mexaniki və ya başqa surətçixarma vasitələrinin köməyi ilə imzalanmaqla (faksimiledən);
- elektron imzadan istifadə etməklə;
- şəxsi imzanın başqa analoqundan istifadə etməklə.

Mülki Məcəllənin 406.3-cü maddəsinin “sənədin müqavilə üzrə tərəfdən gəldiyini dürüst müəyyənləşdirməyə imkan verən” müddəası müqavilə tərəfinə (xüsusilə də bankdan kredit alan və ya istehlakçı sayılan şəxslərə) razılaşmanın bütün mühüm şərtləri barədə ətraflı və aydın şəkildə məlumat verilməsini, həmin şəxsin bunlarla sərbəst tanış olmasını, razıdırsa, bu şərtləri qəbul etməsini bildirmək imkanını ehtiva edir.

Təhlil edilən normaların məzmunundan göründüyü kimi, qanunvericilikdə əqdin tərəflərin imzaladığı bir sənədin tərtibi ilə, yəni şəxsən, bilavasitə imzalanması ilə yanaşı onun poçt, elektron və digər rabitə vasitələri ilə sənədlər mübadiləsi yolu ilə bağlanması imkanları təsbit edilmişdir. Müqavilənin elektron vasitələrlə sənədlər mübadiləsi yolu ilə bağlanması, bir sənədin tərtib edilməsi ilə bağlanan əqdlə eyni hüquqi qüvvəyə malikdir.

Eyni zamanda, qeyd edilməlidir ki, Mülki Məcəllənin 331.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilmiş "Əqdlərin bağlanması zamanı ... şəxsi imzanın başqa analoqundan istifadə edilməsinə tərəflərin razılaşmasında nəzərdə tutulan hallarda və qaydada yol verilir" müddəası həm bağlanması nəzərdə tutulan əqdlərin, həm də belə əqdlərin bağlanması üçün nəzərdə tutulan digər sənədlərin (əqdlərin) imzalanmasını ehtiva edə bilər.

Bununla yanaşı, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, bu Qərarla əks olunmuş hüquqi mövqelər müqavilələrin bağlanması üçün qanunvericiliklə tələb olunan əlaqəli sənədlərin imzalanması ilə bağlı münasibətlərə də şamil edilir. Həmin sənədlərin imzalanması zamanı tərəflərin iradəsi dəqiq, birmənalı, aydın və sui-istifadəni istisna edən şəkildə ifadə olunmalıdır.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticəyə gəlir:

– Mülki Məcəllənin 407.2-ci maddəsinin “sadə yazılı müqavilə müvafiq qaydada imzalandığı ... andan bağlanmış sayılır” müddəasının “müvafiq qaydada imzalanma” tələbi tərəflərin onu şəxsən, mexaniki və ya başqa surətçixarma vasitələrinin köməyi ilə imzanın faksimilesindən, elektron imzadan və ya şəxsi imzanın başqa analoqundan istifadə etməklə imzalamasını nəzərdə tutur.

Mexaniki və ya başqa surətçixarma vasitələrinin köməyi ilə imzanın faksimilesindən, elektron imzadan və ya şəxsi imzanın başqa analoqundan istifadə etməklə bağlanan müqavilələrin şərtləri mümkün qədər aydın, dürüst və başadüşülən olmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 407.2-ci maddəsinin “sadə yazılı müqavilə müvafiq qaydada imzalandığı ... andan bağlanmış sayılır” müddəasının “müvafiq qaydada imzalanma” tələbi tərəflərin onu şəxsən, mexaniki və ya başqa surətçixarma vasitələrinin köməyi ilə imzanın faksimilesindən, elektron imzadan və ya şəxsi imzanın başqa analoqundan istifadə etməklə imzalamasını nəzərdə tutur.

Mexaniki və ya başqa surətçixarma vasitələrinin köməyi ilə imzanın faksimilesindən, elektron imzadan və ya şəxsi imzanın başqa analoqundan istifadə etməklə bağlanan müqavilələrin şərtləri mümkün qədər aydın, dürüst və başadüşülən olmalıdır.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статьи 407.2 Гражданского кодекса
Азербайджанской Республики**

12 августа 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик), с участием секретаря суда Фараида Алиева, в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Насиминского районного суда города Баку рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 407.2 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики.

Изучив и обсудив доклад судьи К.Шафиева по делу, письменные суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Насиминского районного суда города Баку Р.Халилова и заведующего отделом экономического и социального законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики М.Базыгова, специалистов – председателя Гражданской коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики С.Гаджиева и судьи Бакинского апелляционного суда Р.Эйва-

зова, материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Насиминский районный суд города Баку, обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), просил дать толкование статьи 407.2 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс).

Как видно из обращения, между Рамизом Дашдиевым и Открытым акционерным обществом “KapitalBank” (далее – ОАО “KapitalBank”) был подписан кредитный договор от 15 апреля 2020 года, оформленный Р.Дашдиевым путем обмена электронными документами без посещения банка.

Впоследствии Р.Дашдиев обратился в суд с исковым заявлением против ОАО “KapitalBank” с требованием признать кредитный договор недействительным.

Р.Дашдиев мотивировал исковое заявление тем, что банк не придерживался порядка заключения договора в письменной форме, установленного в статьях 407.2 и 740.2 Гражданского кодекса.

Насиминский районный суд города Баку просил дать толкование сути требования “подписания в соответствующем порядке” положения “Простой письменный договор считается заключенным с момента его подписания в соответствующем порядке” статьи 407.2 Гражданского кодекса.

Обратившийся, учитывая наличие различных подходов в практике относительно статьи 407.2 Гражданского кодекса и возникновение неопределенности при разрешении таких споров, пришел к выводу о необходимости дачи соответствующего толкования по поставленному вопросу с целью формирования единой судебной практики.

Для внесения ясности в указанный в обращении вопрос Пленум Конституционного суда считает необходимым проанализировать во взаимосвязи положения законодательства, предусматривающие существенные условия, форму и момент заключения договора.

Возникновение прав и обязанностей в гражданских отношениях, как правило, связано с договорами. Для признания договора заключенным стороны взаимно должны быть намерены добиться определенного правового результата и выразить волю, отражающую в соответствии с этим существенные условия. То есть для заключения договора необходимо выражение согласованной воли двух сторон (статья 324 Гражданского кодекса).

В соответствии со статьей 389.1 Гражданского кодекса договором признается соглашение двух или нескольких лиц об установлении, изменении или прекращении гражданских прав и обязанностей.

Одним из видов договоров, предусмотренных в Гражданском кодексе, является договор займа. Кредитный договор определен в законодательстве как вид договора займа. Так, на основании статьи 739.1 Кодекса, вносящей ясность в договор займа, один из участников (займодавец) обязуется перевести другому участнику (заемщику) право собственности на деньги или иные заменимые вещи, а другой участник (заемщик) соответственно обязуется возвратить займодавцу полученное в виде денег или однородных вещей такого же качества и в таком же размере.

А согласно статье 739.2 данного Кодекса договор займа, предметом которого является какая-то денежная сумма, именуется кредитным договором.

На основании статьи 740 Гражданского кодекса договор займа заключается в устной или письменной форме по соглашению сторон. Если сумма предмета договора займа превышает три тысячи манатов, либо сторона договора, вне зависимости от его суммы, является юридическим лицом, то договор займа заключается в письменной форме.

Установленная в статье 390 Гражданского кодекса свобода договора выступает как один из элементов реализации права собственности, предусмотренного статьей 29 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) и статьей 152.1 данного Кодекса, а также права на свободу предпринимательства, закрепленного в статье 59 Конституции. Упомянутая статья гарантирует физическим и юридическим лицам свободное заключение договоров и определение содержания этих договоров. В числе элементов, формирующих содержание сво-

боды договора можно отметить свободу заключения (или не-заключения) договора с избранным контрагентом, установления его вида и формы, а также условий заключаемого договора, в том числе соответствующей цены (Постановление Пленума Конституционного суда “О толковании некоторых положений статей 399.3, 399.4, 445 и 449 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики” от 24 декабря 2014 года).

Точное определение момента заключения договора представляет большое значение в регулировании гражданских правоотношений участников договора. Конкретные права и обязанности сторон возникают именно с момента заключения договора.

Согласно статье 405.1 Гражданского кодекса договор считается заключенным, если между сторонами в требуемой форме достигнуто соглашение по всем существенным условиям договора. Существенными являются условия о предмете договора, условия, которые названы в настоящем Кодексе как существенные или необходимые для договоров данного вида, а также все те условия, относительно которых по заявлению одной из сторон должно быть достигнуто соглашение.

Стандартными условиями договора являются такие заранее выраженные и предусмотренные для неоднократного применения условия, которые предъявляются одной стороной (предлагающей) другой стороне и посредством которых устанавливаются правила, отличающиеся от заранее установленных норм и дополняющие эти нормы (статья 417.1 Гражданского кодекса).

В вышеотмеченном Постановлении Пленум Конституционного суда также указал, что в обязательственном праве в нормах относительно стандартных условий договора существует принцип (требование) определенности, как составная часть принципа прозрачности. На основании этого принципа условия диспозиции и правовые последствия в стандартных условиях договора должны быть описаны с такой точностью, чтобы с одной стороны не возникало никаких необоснованных возможностей свободы оценки для пользователя стандартных условий договора, а с другой, – сторона договора могла без посторонней помощи (во избежание препятствий для осуществления данных прав) по возможности ясно и просто определить свои права. Все неопределенности, встречающиеся при

толковании стандартных условий договора, толкуются во вред (против) лица, предложившего включение в договор отражающие их условия (статьи 419.1, 419.2 и 420.1.2 Гражданского кодекса).

В Постановлении “О толковании статьи 477.0.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики во взаимосвязи со статьей 470.2 данного Кодекса и статьями 1.0.8 и 10.5 Закона Азербайджанской Республики “Об ипотеке”, а также толковании статей 269.11 и 307.4 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики во взаимосвязи со статьями 3.2 и 10.5 Закона Азербайджанской Республики “Об ипотеке” от 31 мая 2018 года Пленум Конституционного суда пришел к такому выводу, что такие условия, как сумма, срок, процентная ставка, валюта и пр., являясь существенными условиями кредитного договора, достаточно четко должны быть указаны в отмеченных договорах.

Для признания договора заключенным недостаточно лишь достижения сторонами соглашения по всем существенным условиям договора. Для этого необходимо также, чтобы соглашение сторон было выражено в требуемой форме.

На основании статьи 406 Гражданского кодекса, устанавливающей правила, связанные с формой договора, договор может быть заключен в любой форме, предусмотренной для совершения сделок, если настоящим Кодексом для договоров данного вида не установлена определенная форма. Если стороны договорились заключить договор в определенной форме, он считается заключенным после придания ему условленной формы, хотя бы настоящим Кодексом для договоров данного вида такая форма не требовалась. Договор в письменной форме может быть заключен путем составления одного документа, подписанного сторонами, а также путем обмена документами посредством почтовой, телеграфной, телетайпной, телефонной, электронной или иной связи, позволяющей достоверно установить, что документ исходит от стороны по договору.

На основании статьи 407.2 Гражданского кодекса простой письменный договор считается заключенным с момента его подписания в соответствующем порядке, договор же, подлежащий удостоверению в нотариальном порядке, – с момента его удостоверения в соответствующем порядке.

Договор в письменной форме заключается двумя путями. Первый путь связан с составлением одного документа. Договор, заключенный путем составления документа, отражает его условия и подписывается сторонами, заключающими договор. Договор также могут подписать уполномоченные сторонами лица. На основании статьи 331.1 Гражданского кодекса сделка в письменной форме должна быть совершена путем составления документа, выражающего ее содержание и подписанного лицом или лицами, совершающими сделку, или должным образом уполномоченными ими лицами.

А второй путь связан с обменом документами. При заключении договора путем обмена документами используются средства почтовой, телеграфной, телетайпной, телефонной, электронной или иной связи. Необходимо только, чтобы данные средства связи позволяли достоверно установить, что документ исходит от участника (стороны) договора.

Согласно статье 331.3 Гражданского кодекса использование при совершении сделок факсимильного воспроизведения подписи с помощью средств механического или иного копирования, электронной подписи либо иного аналога собственноручной подписи допускается в случаях и в порядке, предусмотренных соглашением сторон. Правила пользования электронной подписью устанавливаются законодательством.

Закон Азербайджанской Республики “Об электронной подписи и электронном документе” устанавливает организационные и юридические основы использования электронной подписи и электронного документа, применения их в электронном документообороте и права соответствующих субъектов, регулирует возникающие между ними отношения. На основании статьи 3.2 данного Закона действующая и имеющая усовершенствованный сертификат усиленная электронная подпись, созданная сертифицированными средствами подписи, обладает такой же юридической силой, как и ручная подпись, за исключением случаев, предусмотренных законодательством Азербайджанской Республики.

Следует отметить, что в Законе Азербайджанской Республики “Об электронной торговле” (далее – Закон “Об электронной торговле”) предусмотрено также совершение сделок в электронной форме.

Так, на основании статьи 7 Закона “Об электронной торговле” договора между продавцом (поставщиком) и покупателем (заказчиком) в электронной торговле заключаются в форме электронного документа. Предложение о заключении договора (оферта), в том числе оферта, адресованная неопределенному кругу лиц (общая оферта), может быть отправлено непосредственно оферентом или лицом, наделенным полномочиями действовать от его имени в связи с этим предложением, либо посредством их запрограммированной и автоматически действующей информационной системы. Условия договора должны быть составлены для четкого и однозначно понимания покупателем (заказчиком), не обладающим специальными знаниями, а также договор должен быть подготовлен в форме, доступной для ознакомления с ним и его хранения. Некоторые условия договора могут иметь отсылку на другие электронные договоры, по этой причине договор не может быть признан недействительным. В таком случае продавец (поставщик) в течение действия договора должен обеспечить выход на электронный документ, на который имеется отсылка. Договор считается заключенным с момента получения на него продавцом (поставщиком) акцепта. Подтверждение получения электронного документа не признается акцептом, если по соглашению сторон не предусмотрено иное.

Как видно из содержания вышеотмеченных норм, одно из существенных условий совершения сделки в письменной форме заключается в подписании ее сторонами. Подпись является знаком, позволяющим установить лицо, выразившее волю. Выражение воли, отраженной в письменном документе при его составлении, именно соответствующим лицом обозначается либо графической, либо электронной подписью. Цель заключается в установлении достоверности того, что выраженная воля исходит от соответствующего лица.

Таким образом, письменные договоры могут заключаться с подписанием в следующем порядке:

- при собственноручном подписании его сторонами;
- при подписании с помощью средств механического или иного копирования (факсимиле);
- с использованием электронной подписи;
- с использованием аналога собственноручной подписи.

Положение “позволяющей достоверно установить, что документ исходит от стороны по договору” статьи 406.3 Гражданского кодекса включает предоставление стороне договора (в частности, лицам, получающим кредит в банке или считающимся потребителями) подробной и ясной информации о всех существенных условиях соглашения, свободное ознакомление данного лица с ними и в случае согласия – возможность выражения принятия этих условий.

Как видно из содержания проанализированных норм, в законодательстве, наряду с составлением подписываемого сторонами одного документа, то есть собственноручным, непосредственным подписанием, закреплены возможности совершения сделки путем обмена документами с использованием средств почтовой, телеграфной, телетайпной, телефонной, электронной или иной связи. Заключение договора путем обмена документами с использованием электронных средств обладает той же юридической силой, что и сделка, совершенная путем составления одного документа.

Вместе с тем следует отметить, что положение “Использование при совершении сделок... иного аналога собственноручной подписи допускается в случаях и в порядке, предусмотренных соглашением сторон” статьи 331.3 Гражданского кодекса может включать подписание как подлежащих совершению сделок, так и других документов (сделок), предусмотренных для совершения таких сделок.

Одновременно Пленум Конституционного суда отмечает, что правовые позиции, отраженные в настоящем Постановлении, распространяются также на отношения, связанные с подписанием соответствующих документов, требуемых законодательством для заключения договоров. При подписании данных документов воля сторон должна быть выражена в четкой, однозначной, ясной форме, исключающей злоупотребление.

На основании вышеуказанного Пленум Конституционного суда приходит к следующему выводу:

– требование “подписания в соответствующем порядке” положения “Простой письменный договор считается заключенным с момента его подписания в соответствующем порядке” статьи 407.2 Гражданского кодекса предусматривает подписание его сторонами собственноручно, с использованием факси-

мильного воспроизведения подписи с помощью средств механического или иного копирования, электронной подписи или иного аналога собственноручной подписи.

Условия договоров, заключенных с использованием факсимильного воспроизведения подписи с помощью средств механического или иного копирования, электронной подписи или иного аналога собственноручной подписи, должны быть предельно ясными, четкими и понятными.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Требование “подписания в соответствующем порядке” положения “Простой письменный договор считается заключенным с момента его подписания в соответствующем порядке” статьи 407.2 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики предусматривает подписание его сторонами собственноручно, с использованием факсимильного воспроизведения подписи с помощью средств механического или иного копирования, электронной подписи или иного аналога собственноручной подписи.

Условия договоров, заключенных с использованием факсимильного воспроизведения подписи с помощью средств механического или иного копирования, электронной подписи или иного аналога собственноручной подписи, должны быть предельно ясными, четкими и понятными.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 34-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair

2 sentyabr 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Balakən Rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 34-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, maraqlı subyektlər Balakən Rayon Məhkəməsinin hakimi Zamin Tahirov, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin inzibati qanunvericilik sektorunun müdiri Kəmalə Paşayeva, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri Hafız Nəsibov və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri Elmar Rəhimov tərəfindən təqdim edilmiş yazılı mülahizələri, iş ma-

teriallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Balakən Rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalər Məcəlləsi) 34.1, 34.2, 34.3 və 34.4-cü maddələrinin müddələrinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, məhkəmənin icraatında olan inzibati xəyata dair iş üzrə materiallara əsasən, A.Taralov müxtəlif vaxtlarda inzibati xətalər törətmişdir. Belə ki, 11 mart 2020-ci il tarixli inzibati xəta haqqında protokola əsasən A.Taralov tərəfindən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 157-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xətanın 1 fevral 2020-ci il tarixində, 11 mart 2020-ci il tarixli inzibati xəta haqqında protokola əsasən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 510-cu və həmin tarixli inzibati xəta haqqında digər protokola əsasən həmin Məcəllənin 157-ci maddəsində göstərilən inzibati xətalərin isə eyni vaxtda, 23 fevral 2020-ci il tarixində törədildiyi müəyyən edilmişdir.

Müraciət onunla əsaslandırılmışdır ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsində bir şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətlərinə aid olduğu təqdirdə, onlara eyni vaxtda baxılması və bu xətalara görə tənbeh tətbiq edilməsi barədə normalar dəqiq ifadə olunmadığından məhkəmə təcrübəsində qeyri-müəyyənliyin yaranmasına səbəb olur.

Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.1-ci maddəsində hər bir xəyata görə ayrılıqda inzibati tənbehin tətbiq edilməsi qeyd olunduğu halda, həmin Məcəllənin 34.3-cü maddəsində şəxsin eyni vaxtda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata görə daha ciddi xəta ilə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla yanaşı, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsində eyni orqanın səlahiyyətlərinə aid olduğu təqdirdə şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə eyni vaxtda baxılması müddəası nəzərdə tutulmuş, lakin inzibati

xətalər qanunvericiliyində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlamış orqanlar və vəzifəli şəxslər, o cümlədən işə baxan məhkəmələr tərəfindən bir neçə inzibati xəta haqqında protokolun bir icraatda birləşdirilməsi proseduru və qaydası müəyyən edilməmişdir.

Eyni zamanda müraciətdən qeyd edir ki, qanunla baxılması müxtəlif orqanların səlahiyyətlərinə aid edilmiş bir neçə inzibati xətaya dair iş üzrə materiallara eyni orqan tərəfindən baxılmasının mümkünlüyü və ya kim tərəfindən baxılması, hansı qaydada tənbeh tətbiq edilməsi və təyin edilmiş tənbehlərin toplanması barədə inzibati xətalər qanunvericiliyində müddəalar mövcud deyildir.

Müraciətdən göstərilənlərlə bağlı Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) cinayətlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilməsi qaydaları və şərtləri ilə bağlı normalara istinad edərək, cinayət qanunvericiliyinin müvafiq normalarının inzibati xətalara dair iş üzrə icraat zamanı analogiya üzrə tətbiq edilməsinin mümkünlüyü məsələsini də qaldırmışdır.

Məhkəmənin qənaətinə görə, bu qəbildən olan işlərə baxılması ilə bağlı müxtəlif yanaşmaların mövcudluğu və bəzi məsələlərin inzibati xətalər qanunvericiliyində müvafiq normalar ilə tənzimlənməməsi İnzibati Xətalər Məcəlləsinin qeyd olunan normalarının şərhini zəruri etmişdir.

Müraciətlə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Dövlət orqanları insan hüquq və azadlıqlarının qanunsuz məhdudlaşdırılmasından çəkinməklə yanaşı cəmiyyətdə qanunçuluğun təmin edilməsini həyata keçirirlər. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur (Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin I hissəsi).

Qeyd edilən Konstitusiya norması insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə vasitələri ilə yanaşı, həmin hüquqların təminatı kimi cinayət, inzibati və digər repressiv və preventiv hüquq sahələrinin qoruyucu normalarının mövcudluğunu da nəzərdə tutur. Belə ki, hər bir dövlət orqanı öz səlahiyyətləri çərçivəsində insan hüquq və azadlıqlarını qorumaq şərti ilə qanunçuluğu təmin etməlidir.

İnzibati xətalər qanunvericiliyi Konstitusiya, hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüququn normalarına və prinsiplərinə əsaslanır.

Bu qanunvericiliyin vəzifələri insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, onların sağlamlığını, əhalinin sanitariya-epidemioloji salamatlığını, ictimai mənəviyyatı, mülkiyyəti, şəxslərin iqtisadi maraqlarını, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, idarəçilik qaydalarını qorumaqdan, qanunçuluğu möhkəmləndirməkdən və inzibati xətalara qarşısını almaqdan ibarətdir (İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 2-ci maddəsi).

İnzibati xətalara qanunvericiliyinin prinsiplərini nəzərdə tutan İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 4-cü maddəsinə əsasən, bu Məcəllə insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət edilməsi, qanunçuluq, qanun qarşısında bərabərlik, təqsirsizlik prezumpsiyası, ədalətlik və inzibati xətalara qarşısının alınması prinsiplərinə əsaslanır.

Həmin Məcəllənin 6.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, inzibati xətaya görə inzibati tənbeh bu Məcəlləyə uyğun olaraq tətbiq edilir.

İnzibati xəta törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətalara xarakterinə, onun törədilməsi hallarına və inzibati xətanı törətməkdə təqsirli bilinən şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır. Bir inzibati xətaya görə heç kim iki dəfə inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilməz (İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 9-cu maddəsi).

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 9.2 və 35-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair” 2018-ci il 4 sentyabr tarixli Qərarında İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 9-cu maddəsi ilə bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqeyi ondan ibarət olmuşdur ki, ədalətlik prinsipi özünün fərqləndirici meyarı ilə inzibati xəta sayılan əməl və başqa hüquq pozuntuları arasında sərhəd müəyyən edir. Bu prinsip inzibati xəta sayılan əmələ görə qanun qarşısında xəta törətmiş hər bir şəxsin məsuliyyətini müəyyən etməklə, inzibati məsuliyyətin həcmi mütənasibliyini müəyyənləşdirir. İnzibati xətanın növlərinə görə tənbeh nəzərdə tutan maddələr isə ədalətlik prinsipini rəhbər tutaraq fərdiləşdirici ölçüləri müəyyən edir.

İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 12-ci maddəsinə görə, bu Məcəllə ilə qorunan ictimai münasibətlərə qəsd edən, hüquqazidd olan, təqsirli sayılan (qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törədilən) və inzibati

məsuliyyətə səbəb olan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) inzibati xəta hesab olunur.

Məcəllənin 3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsində təqsirli hesab edilən və inzibati xəta tərkibinin bütün digər əlamətlərini daşıyan əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) törətmiş şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb olunur və tənbeh edilir. İnzibati tənbeh, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin müvafiq inzibati xətaya görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddəsində müəyyən edilmiş həddlər çərçivəsində təyin edilir. İnzibati xətalərin müxtəlif növlərinə görə məsuliyyət müəyyən edən maddələrin sanksiyasında tənbehin növü və onun mümkün həcmi nəzərdə tutulur.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 31.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, inzibati xətaya görə tənbeh bu Məcəlləyə uyğun olaraq tətbiq edilir. Fiziki və ya vəzifəli şəxslər barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilərkən, xətanın xarakteri, inzibati xəta törədən şəxsin şəxsiyyətini xarakterizə edən hallar, onun təqsirinin dərəcəsi, əmlak vəziyyəti, habelə məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar nəzərə alınır. Hüquqi şəxslər barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilərkən, inzibati xətanın xarakteri, inzibati xəta nəticəsində hüquqi şəxsin əldə etdiyi xeyrin həcmi və ya onun maraqlarının təmin edilməsinin xarakteri və dərəcəsi, hüquqi şəxsi xarakterizə edən hallar, o cümlədən onun maliyyə və əmlak vəziyyəti, xeyriyyəçilik və ya digər ictimai faydalı fəaliyyətlə məşğul olması, habelə məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar nəzərə alınır (İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 31.2 və 31.3-cü maddələri).

Tənbeh tətbiq edilməsi ilə bağlı inzibati xətalər qanunvericiliyində xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri də şəxsin bir neçə inzibati xəta törətdiyi halda ona inzibati tənbehin hansı qaydada tətbiq edilməsi ilə bağlıdır. Bu qaydalar İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34-cü maddəsi ilə tənzimlənir.

Belə ki, Məcəllənin 34-cü maddəsinə əsasən bir şəxs iki və ya daha çox inzibati xəta törətdikdə, onun barəsində hər bir inzibati xətaya görə ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilir (maddə 34.1).

Şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xətaya dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin işlərə eyni vaxtda baxılmalıdır (maddə 34.2).

Şəxsin eyni vaxtda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin şəxs daha ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh edilir. Bu halda törədilmiş xətalardan hər hansı birinə görə nəzərdə tutulmuş əlavə tənbehlərdən biri əsas tənbehə əlavə edilə bilər (maddə 34.3).

Şəxsin müxtəlif vaxtlarda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, barəsində inzibati icraat aparılan şəxsə tətbiq olunan tənbeh bu Məcəllənin 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 və 30.1-ci maddələrində müəyyən edilmiş həddlərdən artıq ola bilməz (maddə 34.4).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, müraciətdə qaldırılan məsələlərə aydınlıq gətirilməsi üçün yuxarıda qeyd olunan normalar ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilməli və onlara İnzibati Xətalər Məcəlləsinin prinsiplərinə uyğun şərh verilməlidir.

İlk növbədə hüquq nəzəriyyəsində və təcrübədə rast gəlinən hüquqpozmaların çoxluğunun və onun növlərinin bir-birindən fərqləndirilməsi vacibdir. Belə ki, bir sıra hallarda şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda iki və daha artıq inzibati xəta törətməsinə rast gəlinir. Bu, hüquqpozmaların çoxluğunun bir növü olan inzibati xətalərin məcmusunu yaradır.

Hüquq nəzəriyyəsində inzibati xətalərin məcmusunu təşkil edən aşağıdakı əlamətlər qeyd olunmuşdur:

- iki və ya daha artıq müstəqil tərkibli inzibati xətanın törədilməsi;
- inzibati xətalərin eyni şəxs tərəfindən eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törədilməsi;
- iki və ya daha artıq inzibati xəta törətmiş şəxsin həmin xətalərin heç birinə görə inzibati tənbehə məruz qalmaması;
- törədilən inzibati xətalərin hər birinə görə inzibati məsuliyyətə cəlb etmə müddətinin keçməməsi;
- şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aid olması.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq bir şəxs iki və ya daha çox inzibati xəta törətdikdə, onun barəsində hər bir inzibati xəyata görə ayrı-ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilir. Maddənin məzmunundan göründüyü kimi, qanunverici bir şəxsin bir neçə inzibati xəta törətdiyi halda və bu xətalər ayrı-ayrı orqanların səlahiyyətinə aid olduğu halda ona hər bir xəyata görə istisna-

sız olaraq ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilməsini nəzərdə tutmuşdur. Göründüyü kimi, qanunverici bu maddədə inzibati xətalərin məcmusunun yaranmasını istisna etmiş və bunu törədilmiş hər bir inzibati xəyata görə müxtəlif orqanlar tərəfindən ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilməsi ilə əlaqələndirmişdir.

Belə mövqe ondan irəli gəlir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 40-cı maddəsi inzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan orqanların (vəzifəli şəxslərin) dairəsini dəqiq müəyyən etmişdir. Sözügedən maddəyə əsasən, inzibati xətalər haqqında işlərə rayon (şəhər) məhkəmələri, yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar (kollegial orqan), müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, Mərkəzi Bank, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurum (vəzifəli şəxslər) baxırlar.

Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, inzibati xətalər qanunvericiliyində göstərilən digər orqan və vəzifəli şəxslərdən fərqli olaraq, rayon (şəhər) məhkəmələri tərəfindən nisbətən böyük ictimai təhlükəli olan və daha ağır sanksiya ilə nəticələnmə biləcək inzibati xətalərə dair işlərə baxılır və bu işlərin dairəsi İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 43-cü maddəsi ilə müəyyən edilir.

Qanunverici həmin Məcəllənin 43.3-cü maddəsində müəyyən etmişdir ki, Məcəllənin 43.1-ci maddəsində göstərilən inzibati xətalər haqqında işlərə baxmaq hüququ müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən, həmçinin səlahiyyətli orqanlara (vəzifəli şəxslərə) aid edildikdə, icraatında inzibati xətalər haqqında iş olan səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati xətanın xarakterini, inzibati xəta törədənin şəxsiyyətini, onun təqsirinin dərəcəsini, məsuliyyəti ağırlaşdıran halların və müsadirə olunmalı malların mövcudluğunu nəzərə alaraq, şəxs barəsində müvafiq maddənin sanksiyasında nəzərdə tutulan xəbərdarlıq və ya cərimə inzibati tənbeh tədbirlərindən daha ağır tənbeh tədbirinin tətbiqi üçün əsasların olması qənaətinə gəldikdə, inzibati xəta haqqında protokolu baxılmaq üçün məhkəməyə göndərir. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən bu barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edilməlidir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.1-ci maddəsindən fərqli olaraq 34.2-ci maddəsi qanunverici tərəfindən başqa dispozisiyada verilməklə inzibati xətalərə dair işlərin məcmusunu təşkil edir və bu işlərə hansı qaydada baxılaraq tənbeh tətbiq edilməsini müəyyən

edən sonrakı normalara münasibətdə (34.3 və 34.4-cü maddələr) ümumi norma kimi çıxış edir. Belə ki, Məcəllənin 34.2-ci maddəsinə əsasən, şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin işlərə eyni vaxtda baxılmalıdır. Burada qanunverici eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törədilən bir neçə inzibati xəyata dair işlərin məcmusunun yaranmasının ümumi şərtini müəyyən edərək onların hansı zamanda (eyni və ya müxtəlif vaxtlarda) törədilməsindən asılı olmayaraq eyni vaxtda baxılmasını nəzərdə tutmuşdur. Eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törədilən bir neçə inzibati xəyata dair işlərə eyni vaxtda baxılmasını isə qanunverici eyni orqanın səlahiyyətinə aid olması ilə şərtləndirmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd etməyi lazım bilir ki, şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xəta haqqında protokolun tərtib edilməsi eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin işlərə baxılmasının məhkəmənin səlahiyyətinə aid olduğu müəyyən edildikdə, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı başlamış və protokol tərtib etmiş müvafiq səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) prosesual qənaət prinsipinin qorunması və işlərə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş müddətlər çərçivəsində baxılmasının təmin edilməsi məqsədi ilə bir neçə inzibati xəta haqqında işi (protokolu) bir icraatda birləşdirərək məhkəməyə göndərməkdə haqlıdır. Məhz buna görə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsi bir neçə inzibati xəyata dair işlərin məcmusunun hansı zamanda (eyni və ya müxtəlif vaxtlarda) törədilməsindən asılı olmayaraq eyni vaxtda baxılmasını nəzərdə tutur.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsinin davamı olaraq Məcəllənin 34.3-cü maddəsində şəxsin məhz eyni vaxtda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata görə tənbeh tətbiq edilməsi qaydası müəyyən olunmuşdur. Həmin maddəyə əsasən, şəxsin eyni vaxtda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin şəxs daha ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh edilir. Bu halda törədilmiş xətalardan hər hansı birinə görə nəzərdə tutulmuş əlavə tənbehlərdən biri əsas tənbehə əlavə edilə bilər. Bu hal inzibati xətalərin ideal məcmusunu ehtiva edir. Belə ki, maddənin məzmunundan görüldüyü kimi, bir şəxs eyni vaxtda bir neçə inzibati xəta törətdikdə, həmin xətalara dair işlərə baxılması eyni or-

qanın səlahiyyətinə aid olduqda, göstərilən işlərə baxan müvafiq orqan bu inzibati xətaların sırasından ən ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tətbiq etməlidir.

Lakin bu o anlama gəlmir ki, eyni vaxtda törədilən inzibati xətalara baxan səlahiyyətli orqan yalnız daha ciddi inzibati tənbeh nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı qiymətləndirir. İnzibati xəyata dair işlərə baxan səlahiyyətli orqan, şəxs tərəfindən eyni vaxtda törədilən hər bir inzibati xəyata ayrı-ayrılıqda qiymət verməli, bu xətalardan hər birinin törədilməsində şəxsin təqsirini sübuta yetirməli, sadəcə olaraq ən ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya həddlərində tənbeh tətbiq etməlidir.

Bununla yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə göstərilən, şəxsin eyni vaxtda törətdiyi (bir hərəkətlə ideal məcmu yaradan) bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması müxtəlif orqanların səlahiyyətlərinə aid olduqda, bu işlərin eyni vaxtda, eyni orqan tərəfindən baxılmasının mümkünlüyü məsələsinə aydınlıq gətirilməsini zəruri hesab edir. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, qanunverici eyni vaxtda törədilən bir neçə inzibati xəyata dair protokolların eyni orqan tərəfindən tərtib edilməsi və eyni orqanın səlahiyyətinə aid olması ilə şərtləndirmişdir. Yəni eyni vaxtda törədilən bir neçə inzibati xəyata dair işlərə bir orqan tərəfindən baxılması, yalnız həmin xətalardan hər biri bu orqanın səlahiyyətinə aid olduqda mümkündür. Şəxsin bir hərəkəti ilə bir neçə inzibati xəta törətməsi, bu xətalardan biri məhkəmənin, digəri isə müvafiq orqanın səlahiyyətinə aid olduqda bu xətalara münasibətdə ayrı-ayrı orqanlar öz səlahiyyətləri çərçivəsində tənbeh tətbiq etməlidirlər.

Beləliklə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.3-cü maddəsi şəxs eyni vaxtda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə eyni orqanın səlahiyyətinə aid olan bir neçə inzibati xəta törətdiyi halda, ona daha ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tətbiq edilməlidir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.4-cü maddəsi şəxsin məhz müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata görə tənbeh tətbiq edilməsi qaydasını tənzimləyir. Belə ki, həmin maddəyə əsasən şəxsin müxtəlif vaxtlarda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, barəsində inzibati icraat aparılan şəxsə tətbiq olunan tənbeh bu Məcəllənin 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 və 30.1-ci maddə

dələrində müəyyən edilmiş həddlərdən artıq ola bilməz. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.4-cü maddəsindən görüldüyü kimi, qanunverici müxtəlif vaxtlarda törədilən inzibati xətalara dair işlərə həmin Məcəllənin 34.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq eyni vaxtda baxılmasının eyni orqan tərəfindən tərtib edilmiş protokollar və həmin xətalara baxılmasının eyni orqanın səlahiyyətinə aid olması ilə şərtləndirmişdir. Yəni şəxs tərəfindən müxtəlif vaxtlarda törədilən inzibati xətalara dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətindədirsə, bu xətalərin heç birinə görə ona inzibati tənbeh tətbiq edilməmişdirsə və törədilən inzibati xətalərin heç birinə görə inzibati məsuliyyətə cəlb etmə müddəti keçməmişdirsə məhkəmə və ya müvafiq səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) bu inzibati xətalara dair işlərə eyni vaxtda baxmalıdır. Bu tələb birbaşa İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.2 və 34.4-cü maddələrinin müddəalarından irəli gəlir.

Eyni zamanda Məcəllənin 34.4-cü maddəsinin “barəsində inzibati icraat aparılan şəxsə tətbiq olunan tənbeh bu Məcəllənin 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 və 30.1-ci maddələrində müəyyən edilmiş həddlərdən artıq ola bilməz” müddəası da bu qəbildən olan işlərin eyni vaxtda baxılmasına bir daha dəlalət edir.

Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, qanunverici burada “barəsində inzibati icraat aparılan şəxs” ifadəsindən istifadə edərək bir neçə inzibati xətaya dair işlərə eyni vaxtda baxılmasını vurğulayır. Həmin müddəaya uyğun olaraq bir neçə inzibati xəta törətmiş şəxsə qarşı tətbiq edilən tənbehin, inzibati tənbehin ayrı-ayrı növlərinin mümkün həddindən artıq ola bilməməsi müəyyən olunmuşdur. Bu qayda inzibati xətalər qanunvericiliyinin prinsiplərinə uyğundur. Əks yanaşma şəxsə inzibati xətaya görə qanunvericilikdə müəyyən olunmuş tənbehin həddlərindən daha artıq tənbehin tətbiq olunması ilə nəticələnmə bilər.

Beləliklə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.4-cü maddəsi şəxsin müxtəlif vaxtlarda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xətaya dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aid olduqda, həmin Məcəllənin 34.2-ci maddəsinin tələbinə uyğun olaraq belə işlərə eyni vaxtda baxılmasını və tənbeh tətbiq edilməsini ehtiva edir.

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ ondan ibarətdir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq şəxsin eyni vaxtda törətdiyi bir neçə inzibati xətaya dair daha ciddi xətaya

görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tədbiri tətbiq edildikdən sonra, məcmuya daxil olan inzibati xətalardan hər hansı birinin bir il ərzində təkrar törədildiyi halda, əvvəllər törədilmiş eyni inzibati xətanın məsuliyyəti ağırlaşdıran hal kimi nəzərə alınb- alınmamasında qeyri-müəyyənlik mövcuddur.

Qeyd olunduğu kimi, inzibati xətalara dair işlərə baxan səlahiyyətli orqan şəxsin eyni vaxtda törətdiyi bir neçə inzibati xəta üzrə daha ciddi xətaya görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tətbiq etməsinə baxmayaraq, eyni vaxtda törədilmiş hər bir inzibati xətaya ayrı-ayrılıqda qiymət verir. Bu baxımdan Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, eyni vaxtda törədilən bir neçə inzibati xətaya görə hansı xətaya münasibətdə tənbeh tədbirinin tətbiq edilməsindən asılı olmayaraq, bir il ərzində həmin xətalardan birinin təkrar törədilməsi inzibati məsuliyyəti ağırlaşdıran hal hesab edilir.

Lakin o da nəzərə alınmalıdır ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 33.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində inzibati xəta tərkibinin əlaməti kimi nəzərdə tutulmuş məsuliyyəti ağırlaşdıran hal, inzibati tənbeh tətbiq edilərkən təkrar nəzərə alınma bilməz.

Qeyd edilənlərə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xətaya dair işlərə baxılması ayrı-ayrı orqanların səlahiyyətinə aid olduqda, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.1-ci maddəsinə əsasən müvafiq səlahiyyətli orqanlar tərəfindən hər bir inzibati xətaya görə ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilməlidir;

– İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsi eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törədilən və baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aid edilmiş inzibati xətalərin məcmusunun yaranmasının ümumi qaydasını müəyyən edir və onların hansı zamanda (eyni və ya müxtəlif vaxtlarda) törədilməsindən asılı olmayaraq eyni orqan tərəfindən tərtib olunmuş inzibati xətaya dair protokollar əsasında eyni vaxtda baxılmasını nəzərdə tutur;

– İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.3-cü maddəsi şəxsin eyni vaxtda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xətaya dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aid olduqda,

ona daha ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tətbiq edilməsini nəzərdə tutur;

– İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.4-cü maddəsinə görə, şəxsin müxtəlif vaxtlarda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin orqan Məcəllənin 34.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq bu xətalara dair işlərə eyni vaxtda baxmalıdır.

Belə işlərə baxılarkən hər bir inzibati xəyata görə müəyyən edilmiş tənbeh nəzərə alınmalı və tətbiq olunan tənbeh İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 və 30.1-ci maddələrində müəyyən edilmiş həddlərdən artıq olmamalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Şəxsin eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması ayrı-ayrı orqanların səlahiyyətinə aid olduqda, Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.1-ci maddəsinə əsasən müvafiq səlahiyyətli orqanlar tərəfindən hər bir inzibati xəyata görə ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilir.

2. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsi eyni və ya müxtəlif vaxtlarda törədilən və baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aid edilmiş inzibati xətalərin məcmusunun yaranmasının ümumi qaydasını müəyyən edir və onların hansı zamanda (eyni və ya müxtəlif vaxtlarda) törədilməsindən asılı olmayaraq eyni orqan tərəfindən tərtib olunmuş inzibati xəyata dair protokollar əsasında eyni vaxtda baxılmasını nəzərdə tutur.

3. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.3-cü maddəsi şəxsin eyni vaxtda öz hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aid olduqda, ona daha ciddi xəyata görə müəyyən edilmiş sanksiya çərçivəsində tənbeh tətbiq edilməsini nəzərdə tutur.

4. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34.4-cü maddəsinə görə, şəxsin müxtəlif vaxtlarda öz hərəkətləri (hərəkət-

sizliyi) ilə törətdiyi bir neçə inzibati xəyata dair işlərə baxılması eyni orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, həmin orqan Məcəllənin 34.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq bu xətalara dair işlərə eyni vaxtda baxmalıdır.

Belə işlərə baxılarkən hər bir inzibati xəyata görə müəyyən edilmiş tənbeh nəzərə alınmalı və tətbiq olunan tənbeh İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 və 30.1-ci maddələrində müəyyən edilmiş həddlərdən artıq olmamalıdır.

5. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

6. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

7. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статьи 34 Кодекса Об Административных
Правонарушениях Азербайджанской Республики**

2 сентября 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева(судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,
в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном Суде” и статьей 39 Внутреннего Устава Конституционного Суда Азербайджанской Республики на судебном заседании, проводимом в порядке специальной письменной процедуры конституционного судопроизводства, на основании обращения Балакенского Районного Суда рассмотрел конституционное дело о толковании статьи 34 Кодекса Об Административных Правонарушениях Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи Д. Гараджаева, и обсудив, письменные выступления заинтересованных субъектов судью Балакенского Районного Суда Замина Тахирова, заведующая сектором административного законодательства отдела государственного строительства, административного и военного законодательства Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Кямали Пашаевой, специалисты изучили и обсудили письменные

доводы, материалы дела, представленные председателем Уголовной Коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики Хафизом Насибовым и председателем Уголовной Коллегии Бакинского Апелляционного Суда Эльмаром Рагимовым, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Балакенский Районный Суд обратился в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд) с просьбой о толковании положения статей 34.1, 34.2, 34.3 и 34.4 Кодекса Об Административных Правонарушениях Азербайджанской Республики (далее – Кодекс Об Административных Правонарушениях).

В обращении отмечается, что по материалам дела об административном правонарушении, находящемся в производстве суда, А.Таралов в разное время совершал административные правонарушения. Так, согласно протоколу об административном правонарушении от 11 марта 2020 года, А.Тараловым с 1 февраля 2020 года было совершено административное правонарушение, предусмотренное статьей 157 Кодекса об административных правонарушениях. На основании протокола об административном правонарушении от 11 марта 2020 года № 510 Кодекса об административных правонарушениях и другого протокола об административном правонарушении от той же даты установлено, что указанные в статье 157 кодекса административные правонарушения были совершены одновременно, 23 февраля 2020 года.

Так, в соответствии с протоколом об административном правонарушении от 11 марта 2020 года А.Тараловым в срок до 1 февраля 2020 года было совершено административное правонарушение, предусмотренное статьей 157 Кодекса Об Административных Правонарушениях, в соответствии с протоколом об административном правонарушении от 11 марта 2020 года – административное правонарушение, предусмотренное статьей 510 Кодекса Об Административных Правонарушениях и в соответствии с другим протоколом об административном

правонарушении установлено, что административные правонарушения были совершены одновременно, 23 февраля 2020 года.

Обращение обосновывается тем, что в Кодексе Об Административных Правонарушениях не четко сформулированы нормы о рассмотрении дел по нескольким правонарушениям, совершенным одним и тем же лицом в одно и то же время или в разное время, в том случае, если к компетенции одного и того же органа относится их одновременное рассмотрение и наложение взыскания за эти правонарушения, что приводит к возникновению неопределенности в судебной практике.

Так, если в статье 34.1 Кодекса Об Административных Правонарушениях отмечается применение административного взыскания за каждое правонарушение в отдельности, то в статье 34.3 данного Кодекса предусмотрено применение взыскания в рамках санкции, установленной более серьезным правонарушением, за несколько административных правонарушений, совершенных лицом одновременно.

Наравне с этим, статья 34.2 Кодекса Об Административных Правонарушениях предусматривает положения о одновременном рассмотрении дел по нескольким административным правонарушениям, совершенным лицом в одно и то же время или в разное время, если это относится к компетенции одного и того же органа, но в законодательстве об административных правонарушениях органами и должностными лицами, начавшие производство, а также судами, рассматривающими дело, порядок и правило объединения в одном производстве нескольких протоколов об административных правонарушениях не установлены.

При этом заявитель отмечает, что в законодательстве об административных правонарушениях отсутствуют положения о возможности рассмотрения материалов по делу о нескольких административных правонарушениях, отнесенных к компетенции разных органов или кем, в каком порядке они должны быть рассмотрены, а также порядок рассмотрения, применения и собрания административных взысканий.

Ссылаясь на положения Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный Кодекс) о

правилах и условиях назначения наказания за преступления по совокупности преступлений, он также поднял вопрос о возможности применения соответствующих положений уголовного закона по аналогии в административное производство.

По мнению суда, наличие разных подходов к рассмотрению таких дел и тот факт, что некоторые вопросы не урегулированы соответствующими нормами в законодательстве об административных правонарушениях, обусловили необходимость толкования вышеупомянутых норм Кодекса Об Административных Правонарушениях.

В связи с обращением Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить.

Государственные органы не только избегают незаконных ограничений прав и свобод человека, но и обеспечивают верховенство закона в обществе. Законодательная, исполнительная и судебная власти обязаны соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции (часть I статьи 71 Конституции Азербайджанской Республики).

Помимо средств защиты прав и свобод человека, вышеупомянутая конституционная норма предусматривает наличие защитных норм в уголовном, административном и других репрессивных и превентивных областях права в качестве гарантии этих прав. Таким образом, каждый государственный орган должен обеспечивать верховенство закона, защищая при этом права и свободы человека в пределах своих полномочий.

Законодательство об административных правонарушениях основывается на Конституции, общепринятых нормах и принципах международного права. Задачи этого законодательства – защита прав и свобод человека и гражданина, их здоровья, санитарно-эпидемиологического благополучия населения, общественной морали, собственности, экономических интересов граждан, общественного порядка и безопасности, окружающей среды, государственного управления, укрепления законности и предотвращения административных правонарушений (статья 2 Кодекса Об Административных Правонарушениях).

Согласно статье 4 Кодекса Об Административных Правонарушениях, которая предусматривает принципы закона об административных правонарушениях, этот Кодекс основан на принципах уважения прав и свобод человека и гражданина, верховенства закона, равенства перед законом, презумпция невиновности, справедливость и предупреждение административных правонарушений.

В соответствии со статьей 6.1 данного Кодекса административное взыскание за административное правонарушение применяется в соответствии с настоящим Кодексом. Взыскание, налагаемое на лицо, совершившее административное правонарушение, должно быть справедливым, т.е. оно должно соответствовать характеру административного правонарушения, обстоятельствам его совершения и личности лица, признанного виновным в административном правонарушении. Никто не может быть привлечен к административной ответственности дважды за одно и то же административное правонарушение (статья 9 Кодекса Об Административных Правонарушениях).

Правовая позиция Пленума Конституционного Суда по статье 9 Кодекса Об Административных Правонарушениях в Постановлении от 4 сентября 2018 года “О толковании статьи 528.1 Кодекса Азербайджанской Республики Об Административных правонарушениях с точки зрения статей 9.2. и 35 настоящего Кодекса “заключалась в том, что принцип справедливости определяет границу между его отличительным критерием и деянием, которое считается административным правонарушением и другими правонарушениями.

Этот принцип устанавливает ответственность каждого лица, совершившего проступок, за деяние, считающееся административным правонарушением, определяет объем административной ответственности по пропорциональности.

Исходя из принципа справедливости, статьи, предусматривающие наказание за виды административных правонарушений, напротив, определяют индивидуальные размеры,

Согласно статье 12 Кодекса об административных правонарушениях административным правонарушением считается

деяние (действие или бездействие), посягающее на охраняемые настоящим Кодексом общественные отношения, являющееся правонарушением, признанным виновным (совершенное умышленно или по неосторожности) и влекущее административную ответственность.

В соответствии со статьей 3 Кодекса к административной ответственности и взысканию подлежит только лицо, совершившее деяние (действие или бездействие), признанное виновным в совершении административного правонарушения, предусмотренного настоящим Кодексом, и имеющее все другие признаки состава административного правонарушения.

Административное взыскание налагается в пределах, установленных статьей Кодекса об административных правонарушениях, предусматривающей ответственность за соответствующее административное правонарушение. Санкция статей, устанавливающих ответственность за различные виды административных правонарушений, предусматривает вид взыскания и его возможный объем в соответствии со статьей 31.1 Кодекса об административных правонарушениях наказание за административное правонарушение налагается в соответствии с настоящим Кодексом. При наложении административных взысканий на физических или должностных лиц учитываются характер правонарушения, обстоятельства, характеризующие лицо, совершившее административное правонарушение, степень его вины, имущественное положение, а также смягчающие и отягчающие обстоятельства. При наложении административных взысканий на юридических лиц характер административного правонарушения, размер льгот, полученных юридическим лицом в результате административного правонарушения, или характер и степень защищенности, обстоятельства, характеризующие юридическое лицо, в том числе его финансовые и материальные ценности, имущественное положение, благотворительная или иная общественная деятельность, занимающаяся полезной деятельностью, а также учтены смягчающие и отягчающие обстоятельства (статьи 31.2 и 31.3 Кодекса об административных правонарушениях).

Одним из особо важных вопросов законодательства об административных правонарушениях, связанных с наложением взыскания, является порядок наложения административного взыскания на лицо, совершившее несколько административных правонарушений. Эти правила регулируются статьей 34 Кодекса об административных правонарушениях.

Так, согласно статье 34 Кодекса, если лицо совершит два и более административных правонарушения, оно подлежит отдельному административному наказанию за каждое административное правонарушение (статья 34.1).

Если рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом в одно и то же время или в разное время, относится к компетенции одного и того же органа, то эти дела должны рассматриваться одновременно (ст. 34.2).

Если в компетенцию одного и того же органа входит рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом одновременно своими действиями (бездействием), это лицо подлежит наказанию в пределах санкции, установленной за более тяжкое правонарушение. В этом случае к основному наказанию может быть добавлено одно из дополнительных наказаний, предусмотренных за любое из правонарушений (статья 34.3).

Если рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом в разное время своими действиями (бездействием), входит в компетенцию одного и того же органа, наказание, наложенное на лицо, в отношении которого ведется административное производство, не может превышать указанные пределы. в статьях 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 и 30.1 настоящего Кодекса (статья 34.4).

Пленум Конституционного Суда считает, что для прояснения вопросов, поднятых в обращении, указанные нормы следует рассматривать отдельно и толковать в соответствии с принципами Кодекса Об Административных Правонарушениях.

Прежде всего, важно различать количество правонарушений и их виды, встречающиеся в теории и практике права. Таким образом, в некоторых случаях лицо совершает два и более административных правонарушения одновременно или в

разное время. Это создает набор административных правонарушений, который является разновидностью правонарушения, совершенного по большинству преступлений.

В теории права упоминаются следующие особенности, составляющие совокупность административных правонарушений:

о совершение административного правонарушения двух и более самостоятельных составов;

о совершение административного правонарушения одним и тем же лицом в одно и то же или разное время;

о лицо, совершившее два и более административных правонарушения, не может быть подвергнуто административному взысканию ни за одно из этих правонарушений;

о несоблюдение сроков привлечения к административной ответственности за каждое из совершенных административных правонарушений;

о рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом в одно и то же время или в разное время, относится к компетенции одного и того же органа.

В соответствии со статьей 34.1 Кодекса Об Административных Правонарушениях, если лицо совершит два или более административных правонарушения, оно подлежит отдельному административному наказанию за каждое административное правонарушение. Как видно из содержания статьи, если лицо совершает несколько административных правонарушений и эти правонарушения относятся к компетенции отдельных органов, без исключения оно подлежит отдельному административному наказанию за каждое правонарушение. Видимо, законодатель исключил совокупность административных правонарушений в этой статье и связал ее с наложением отдельных административных штрафов разными органами за каждое административное правонарушение.

Такая позиция обусловлена тем, что статья 40 Кодекса Об Административных Правонарушениях четко определяет круг органов (должностных лиц), уполномоченных рассматривать дела об административных правонарушениях. Согласно этой

статье дела об административных правонарушениях рассматриваются районными (городскими) судами, комиссиями по защите прав и интересов несовершеннолетних (коллегиальный орган), соответствующими органами исполнительной власти, Центральным банком, органом, созданным соответствующим органом исполнительной власти. (должностные лица).

Следует особо отметить, что в отличие от других органов и должностных лиц, указанных в законодательстве об административных правонарушениях, дела об административных правонарушениях, являющиеся относительно крупными общественно опасными и способные повлечь за собой более тяжкие санкции, рассматриваются районными (городскими) судами, причем круг этих дел определяется статьей 43 Кодекса об административных правонарушениях.

Законодатель установил в статье 43.3 настоящего Кодекса, что право рассматривать дела об административных правонарушениях, указанных в статье 43.1 Кодекса, принадлежит соответствующему органу исполнительной власти, а в случае административных правонарушений – компетентному органу (должностному лицу).) с учетом характера административного правонарушения, личности правонарушителя, степени его вины, отягчающих обстоятельств и наличия конфискованных товаров направляет протокол об административном правонарушении в суд для рассмотрения. Пленум Конституционного Суда считает, что мотивированное решение должно быть принято компетентным органом (должностным лицом).

В отличие от статьи 34.1 Кодекса Об Административных Правонарушениях, статья 34.2 представляет собой набор дел об административных правонарушениях, переданных законодателем в ином порядке и в качестве общей нормы по отношению к последующим нормам (статьи 34.3 и 34.4), определяющим, как эти дела рассматриваются и наказываются. Таким образом, согласно статье 34.2 Кодекса, если рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом в одно и то же или разное время, относится к компетенции одного и того же органа, эти дела должны рассматриваться одновременно. Здесь законодатель

определил общее условие для возбуждения производства по нескольким административным правонарушениям, совершенным в одно или разное время, и предусмотрел их одновременное рассмотрение, независимо от того, когда (в одно и то же или в разное время) они были совершены. Законодательство установило, что дела о нескольких административных правонарушениях, совершенных в одно и то же или в разное время, рассматриваются законодательными органами одновременно.

Пленум Конституционного суда также должен отметить, что, если в компетенцию одного и того же органа входит составление протокола о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом в одно и то же или разное время, когда установлено, что производство по делу подпадает под юрисдикцию суда, в целях защиты принципа процессуального пресечения и обеспечения рассмотрения дел в сроки, установленные законом, соответствующий уполномоченный орган (должностное лицо) вправе объединить несколько дел (протоколов) об административных правонарушениях и направить их в суд. Поэтому статья 34.2 Кодекса Об Административных Правонарушениях предусматривает одновременное рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, независимо от того, когда (в одно и то же или в разное время) они были совершены.

Как продолжение статьи 34.2 Кодекса об административных правонарушениях, статья 34.3 Кодекса определяет порядок наложения взыскания за несколько административных правонарушений, совершенных лицом одновременно. Согласно этой статье, если в компетенцию одного и того же органа входит рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом одновременно своими действиями (бездействием), это лицо подлежит наказанию за более тяжкое правонарушение в пределах установленного срока санкции. В этом случае к основному наказанию может быть добавлено одно из дополнительных наказаний, предусмотренных за любое из правонарушений. Этот случай содержит идеальную совокупность административных правонарушений. Таким образом, как видно из содержания статьи,

если лицо одновременно совершает несколько административных правонарушений, и производство по этим правонарушениям относится к компетенции одного и того же органа, соответствующий орган налагает штраф в пределах санкции. за наиболее тяжкие из этих административных правонарушений.

Однако это не означает, что компетентный орган, рассматривающий административные правонарушения, совершенные одновременно, оценивает только административное правонарушение, за которое предусмотрено более строгое административное наказание.

При этом Пленум Конституционного Суда считает необходимым уточнить возможность рассмотрения этих дел одним и тем же органом одновременно, если рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом одновременно (создающих идеальное совокупности с одним действием) входит в компетенцию разных органов. Как отмечалось выше, законодательный орган предусматривает, что протоколы по нескольким административным правонарушениям, совершенным одновременно, должны составляться одним и тем же органом и находиться в ведении одного и того же органа. То есть рассмотрение одним органом дел по нескольким административным правонарушениям, совершенным одновременно, возможно только в том случае, если каждое из этих правонарушений относится к компетенции данного органа. Если лицо совершает одним деянием несколько административных правонарушений, одно из которых относится к компетенции суда, а другое – к компетенции соответствующего органа, отдельные органы налагают санкции в пределах своей компетенции в отношении этих правонарушений.

Так, статья 34.3 Кодекса об административных правонарушениях гласит, что в случае совершения лицом нескольких административных правонарушений одновременно со своими действиями (бездействием), относящимися к компетенции одного и того же органа, оно подлежит наказанию в пределах санкции, установленной за совершение преступления. более серьезное преступление.

Статья 34.4 Кодекса об административных правонарушениях регулирует применение санкций за несколько административных правонарушений, совершенных лицом в разное время. Так, если согласно этой статье к компетенции одного и того же органа относится рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом своими действиями (бездействием) в разное время, то взыскание, применяемое к лицу, в отношении которого ведется административное производство, не может превышать пределов, установленных статьями 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 и 30.1 настоящего Кодекса. Как видно из статьи 34.4 Кодекса Об Административных Правонарушениях, законодатель установил одновременное рассмотрение дел об административных правонарушениях, совершенных в разное время, протоколами, составленными одним и тем же органом в соответствии со статьей 34.2 Кодекса, и отнесением рассмотрения этих дел к компетенции одного и того же органа. То есть, если рассмотрение дел об административных правонарушениях, совершенных лицом в разное время, находится в компетенции одного и того же органа, если ни по одному из этих правонарушений к нему не было применено административное взыскание, а срок привлечения к административной ответственности за любое из совершенных административных правонарушений не истек, суд или соответствующий уполномоченный орган (должностное лицо) должны одновременно рассматривать дела об этих административных правонарушениях. Это требование прямо вытекает из положений статей 34.2 и 34.4 Кодекса Об Административных Правонарушениях.

В то же время положение статьи 34.4 Кодекса о том, что “наказание, наложенное на лицо, в отношении которого ведется административное производство, не может превышать пределов, установленных статьями 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 и 30.1 настоящего Кодекса”, еще раз свидетельствует о одновременном рассмотрении дел данного рода.

Следует также иметь в виду, что законодатель подчеркивает здесь одновременное рассмотрение дел по нескольким административным правонарушениям с использованием

выражения “лицо, в отношении которого ведется административное производство”. В соответствии с этим положением установлено, что взыскание, применяемое в отношении лица, совершившего несколько административных правонарушений, не может быть превышением допустимых пределов отдельных видов административного взыскания. Это правило соответствует принципам законодательства об административных правонарушениях. Обратный подход может привести к наложению на лицо наказания, превышающего установленные законодательством пределы наказания за административное правонарушение.

Таким образом, если статья 34.4 Кодекса Об Административных Правонарушениях входит в компетенцию одного и того же органа по рассмотрению дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом его действиями (бездействием) в разное время, такие дела рассматриваются и наказываются одновременно в соответствии с со статьей 34.2 настоящего Кодекса.

Так, статья 34.4 Кодекса Об Административных Правонарушениях предусматривает одновременное рассмотрение таких дел и назначение наказания в соответствии с требованием статьи 34.2 того же Кодекса, если к компетенции одного и того же органа относится рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом своими действиями (бездействием) в разное время.

Другой вопрос, поднятый в обращении, заключается в том, что после применения меры взыскания в рамках санкции, установленной за более серьезное правонарушение, в отношении нескольких административных правонарушений, совершенных лицом одновременно в соответствии со статьей 34.3 Кодекса об административных правонарушениях, при повторном совершении в течение года любого из административных правонарушений, включенных в совокупность, существует неопределенность в отношении того, учитывается ли ранее совершенное одно и то же административное правонарушение.

Как отмечалось, компетентный орган по административным правонарушениям оценивает каждое административное

правонарушение отдельно, хотя он налагает санкцию за более тяжкие правонарушения, совершенные лицом одновременно, в пределах санкции, наложенной за более тяжкие правонарушения. В связи с этим Пленум Конституционного Суда считает отягчающим обстоятельством повторное совершение одного из административных правонарушений в течение одного года, независимо от санкции, наложенной за несколько административных правонарушений.

Однако следует иметь в виду, что в соответствии со статьей 33.3 Кодекса Об Административных Правонарушениях обстоятельство, отягчающее ответственность, предусмотренное соответствующей статьей Особенной части настоящего Кодекса в качестве признака состава административного правонарушения, не может учитываться повторно при применении административного взыскания.

На основании изложенного Пленум Конституционного Суда приходит к следующим выводам:

– Если рассмотрение дел по нескольким административным правонарушениям, совершенным лицом в одно и то же время или в разное время, относится к компетенции отдельных органов, то в соответствии со статьей 34.1 Кодекса Об Административных Правонарушениях за каждое административное правонарушение соответствующие компетентные органы должны применять административное взыскание в отдельности;

– Статья 34.2 Кодекса Об Административных Правонарушениях устанавливает общий порядок образования совокупности административных правонарушений, совершенных в одно и то же время или в разное время и рассмотрение которых отнесено к компетенции одного и того же органа, и предусматривает их одновременное рассмотрение на основании протоколов об административном правонарушении, составленных одним и тем же органом, независимо от того, в какое время;

– Статья 34.3 Кодекса Об Административных Правонарушениях предусматривает, что в случаях, когда рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом своими действиями (бездействием)

одновременно, относится к компетенции одного и того же органа, к нему может быть применено взыскание в рамках санкции, установленной за более серьезное правонарушение;

– Если в соответствии со статьей 34.4 Кодекса Об Административных Правонарушениях рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом своими действиями (бездействием) в разное время, относится к компетенции одного и того же органа, то в соответствии со статьей 34.2 Кодекса дела об этих правонарушениях должны рассматриваться одновременно.

При рассмотрении таких дел должно учитываться взыскание, установленное за каждое административное правонарушение, а применяемое взыскание не должно превышать пределов, установленных статьями 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 и 30.1 Кодекса об административных правонарушениях.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В случаях, когда рассмотрение дел по нескольким административным правонарушениям, совершенным лицом в одно и то же время или в разное время, относится к компетенции отдельных органов, согласно статье 34.1 Кодекса об административных правонарушениях Азербайджанской Республики, за каждое административное правонарушение соответствующими уполномоченными органами налагается административное взыскание в отдельности.

2. Статья 34.2 Кодекса Об Административных Правонарушениях Азербайджанской Республики устанавливает общий порядок образования совокупности административных правонарушений, совершенных в одно и то же время или в разное время и рассмотрение которых отнесено к компетенции одного и того же органа, и предусматривает их одновременное рассмотрение на основании протоколов об административных

правонарушениях, составленных одним и тем же органом, независимо от того, в какое время они были совершены (в одно и то же или в разное).

3. Статья 34.3 Кодекса Об Административных Правонарушениях Азербайджанской Республики предусматривает, что если рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом своими действиями (бездействием) одновременно, относится к компетенции одного и того же органа, то к нему должно быть применено взыскание в рамках установленной санкции за более серьезное правонарушение.

4. Согласно статье 34.4 Кодекса об административных правонарушениях Азербайджанской Республики, если рассмотрение дел о нескольких административных правонарушениях, совершенных лицом своими действиями (бездействием) в разное время, относится к компетенции одного и того же органа, то в соответствии со статьей 34.2 Кодекса этот орган должен одновременно рассматривать дела об этих правонарушениях.

При рассмотрении таких дел должно учитываться взыскание, установленное за каждое административное правонарушение, а применяемое взыскание не должно превышать пределов, установленных статьями 25.4, 27.1, 28.3, 29.3 и 30.1 Кодекса Об Административных Правонарушениях.

5. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

6. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и в “Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики”.

7. Постановление окончательно, не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

**ON BEHALF OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
DECISION
OF THE PLENUM OF CONSTITUTIONAL COURT
OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN**

**On interpretation of Article 2.1.2.6 of the Law of the
Republic of Azerbaijan “On Insurance of Deposits” in terms
of Articles 47 and 48 of the Law of the Republic of
Azerbaijan “On Banks”**

10 August, 2020

Baku city

The Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan composed of Farhad Abdullayev (Chairman), Sona Salmanova, Sudaba Hasanova, Rovshan Ismaylov, Jeyhun Garajayev, Rafael Gvaladze, Mahir Muradov, Isa Najafov and Kamran Shafiyev (Reporter-Judge);

attended by the Court Clerk Faraid Aliyev,

in accordance with part IV of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, Articles 27.2 and 32 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Constitutional Court” and Article 39 of the Internal Charter of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan at the request of the Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan, examined in via the written procedure of special constitutional proceedings the case on interpretation of Article 2.1.2.6 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On insurance of deposits” in terms of Articles 47 and 48 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Banks”.

having heard the report of Judge K.Shafiyev, studied and discussed written judgments of representatives of interested parties – Chairman of the Central Bank of the Republic of Azerbaijan E. Rustamov, Executive Director of the Deposit Insurance Fund T. Piriyeu, Head of the Department of Economic and Social Legislation of the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan M. Bazygov and specialist – President of the Association of Banks

of Azerbaijan Z. Nuriev, the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

DETERMINED AS FOLLOWS:

The Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan has applied to the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as Constitutional Court”) with request for interpretation of Article 2.1.2.6 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On insurance of deposits” (hereinafter referred to as the Law “On insurance of deposits”) in connection with consideration as protected deposits of the deposits belonging to the status of non-protected deposits by means of changing the date of involvement of the protected deposits and, the deposits accepted in the period of prohibition of acceptance of deposits from individuals after application of the corrective actions by the Central Bank of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as CBA) and the Financial Markets' Supervision Authority of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as FMSA) as well as the deposits belonging to the status of non-protected deposits by means of increasing the amount of the protected deposits and implementation of operations connected to change of the terms of the existing deposits and conclusion of acts.

It is shown in the request that according to the CBA's letter of April 29, 2020, an insured occurrence happened in the “Atabank” Opened Joint-Stock Company (hereinafter referred to as “Atabank” OJSC), “NBCBank” Opened Joint-Stock Company (hereinafter referred to as “NBCBank” OJSC) and “AGBank” Opened Joint-Stock Company (hereinafter referred to as “AGBank” OJSC) and, basing upon the Decision of the Administrative Colleague of the Baku Court of Appeal of April 30 the “Atabank” OJSC, “NBC Bank” OJSC and “AGBank” OJSC were declared as bankrupt and the Deposits Insurance Fund (hereinafter referred to as “the Fund”) was assigned as liquidator of these banks.

During the acceptance of the register of the bank's liabilities before the depositors implemented for the purpose of payment of compensation to the depositors in connection with the insured occurrence in “Atabank” OJSC it was discovered that although the deposit dossiers upon 283 clients were protected deposits they were wrongly expressed

as non-protected ones. Thus, during migration of the “Atabank” OJSC's branches the migration dates were wrongly expressed instead of the dates shown in the deposit agreements. Subsequently, these deposits were expressed as non-protected deposits in the “register of accounting the obligations of “Atabank” OJSC being in the liquidation process before the depositors”.

The requester also notes that despite of application of the aforesaid corrective actions in “Atabank” OJSC, “NBCBank” OJSC and “AGBank” OJSC, these banks accepted deposits from clients in the period of prohibition of acceptance of term deposits from individuals and, there were discovered the cases of deposits' belonging to the status of non-protected deposits by means of increasing the amount of the protected deposits and implementation of operations connected to change of the terms of the existing deposits and conclusion of acts.

In the register data submitted to the Fund for the purpose of payment of compensations these deposits with status changed after application of corrective actions were shown as protected deposits.

Regarding the request, the Plenum of Constitutional Court notes the following:

According to Article 12.1 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as Constitution), the State's supreme target is provision of human and civil rights and freedoms and high level of life for the citizens of the Republic of Azerbaijan.

Basing upon the aforesaid Article of the Constitution, the Plenum of Constitutional Court deems as purposeful clarification of some paras of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Banks” (hereinafter referred to as the Law “On Banks”) and the Law “On insurance of deposits” for complete and thorough analysis of the issue risen in the request.

The target of establishment of the system of deposits insurance is prevention of the risk of loss of the funds accepted as deposits from individuals in case of the deprivation of solvency by the banks and the local branches of foreign banks as well as ensuring stability and development of the financial and banking system.

In order to provide repayment of the legislative banking deposits, there was accepted the Law “On insurance of deposits” of December 29, 2006 envisaging payment of compensation for deposits in case of insured occurrence. The Deposits Insurance Fund was established

upon the Decree by the President of the Republic of Azerbaijan of February 9, 2007 in order to protect the rights and legal interests of the Bank's depositors, stimulate involvement of the inhabitants' deposits to the banking system and strengthen the reliance on it and provide activity of the system of mandatory insurance of individuals' deposits.

According to the decision of the Plenum of Constitutional Court of July 6, 2017 “On verification of conformity of Article 27.3 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On insurance of deposits” with the para 1 of Article 13, the paras 1, 2 and 3 of Article 29 and the paras 1 and 3 of Article 149 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan”, in case of insured occurrence, payment of compensation upon any insured deposit in the bank shall be considered as neither repayment of the bank deposit nor the Fund's undertaking the Bank's obligation. The Fund pays compensation as reimbursement of the possible restrictions directed to prevention of the risk of funds loss. Thus, the Fund's principal target is not repayment of the deposits as a property but supporting the development of the country's financial and banking system by means of insuring the depositors' deposits in the banks and consequently compensating the alleged material and moral damage in a brief time in conformity with the legislation.

The Law “On insurance of deposits” determines the orders of establishment and activity of the system of collective mandatory insurance of individuals' deposits in the banks functioning in the Republic of Azerbaijan including payment of compensations for deposits.

According to Article 2.1.2.6 of the aforesaid Law, the deposits accepted with an annual interest rate beyond the boundary determined in conformity with Article 8.1.20 of the Law on the day of involvement belong to non-protected deposits. The Article 8.1.20 of the Law shows that the Council of Trustees of the Fund fixes the upper boundary of the annual interest rate upon the protected deposits coordinating it with FMSA and CBA.

According to Article 47.1 of the Law “On Banks”, in case of discovery of violation of the prudential normatives and requirements by the Bank, implementation of the Bank's activity with violation of this Law as well as the Law of the Republic of Azerbaijan “On fighting against legalization of the criminally acquired funds or other property and financing of terrorism” and the normative acts of FMSA and, vio-

lation of the restrictions stipulated in the licenses and permissions issued by FMSA or, any grounds causing such violations, FMSA is entitled to apply influential actions against the Bank.

According to Article 47.4 of the aforesaid Law, the FMSA's disposal envisaging mandatory fulfillment by bank contains written recommendations regarding the terms of implementation of the corrective actions shown in the Article 48 of the present Law and removal of the deficiencies. In case of application of the corrective actions directed to improvement of bank's financial state, the bank shall submit to FMSA within two weeks the action plan in conformity with the disposal.

“Corrective actions” envisage removal of errors. Corrective actions are a package of measurements directed to the bank's restructuring and rehabilitation and, their main target is improvement of the banks' financial state. Thus, the corrective actions implemented by FMSA in relation with banks are directed to principal targets like maintenance of monetary and financial stability in the banks, provision of rationality of the banking system and protection of depositors' interests.

According to Article 48.1 of the Law “On Banks”, in order to achieve the aforesaid targets, FMSA may apply some corrective actions with regard to bank:

- implementation of banking operations with persons connected to bank and conclusion of acts;
- acceptance of deposits;
- provision of financial privileges, etc.

Besides, it is noticeable that Articles 13.2, 14.3, 21.4.4, 21.6, 22.3.2, 27.13 and 30.2 of the Law “On insurance of deposits” also envisage the FMSA's authority of stopping the participant bank's right of involving deposits. Hereby, the main target of the legislation is the bank's avoiding acquisition of new obligations or increase of the amount of the existing obligations.

According to the legislative requirement, the FMSA's function is not completed with the corrective action applied to bank and, it should control maintenance of this action by the bank.

The Plenum of Constitutional Court noted in the decision of September 5, 2018 “On interpretation of Article 2.1.2.6 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On insurance of deposits” that according to Article 43 of the Law “On Banks”, banks have to develop reports expressing their banking activities and the financial state including the

annual financial reports and submit them to FMSA and CBA. According to Article 44 of this Law, the bank's financial activity is subject to annual inspection by external auditor. The external auditor develops a report and conclusion regarding the issue whether the bank's financial report creates complete and objective imagination regarding its financial state and notifies the administrator's or any bank employee's known illegal actions causing significant damage to Bank as well as the deficiencies in management or current activity.

According to the Article 21.5 of the Law “On insurance of deposits”, while controlling the participant banks, FMSA checks calculation of the insurance fees paid by them to the Fund and state of implementation of the depositors' generalized accounting and, in case of discovery of failure of the participant banks' obligations before the Fund within this Law, recommends the Bank to remove the violations and pay the precisely calculated insurance fees and, appropriately notifies the Fund.

The Plenum of Constitutional Court notes that the corrective actions applied to banks are subject to disclosure to community and, the depositors have to be able to acquire information on these actions.

According to Article 30.2 of the Law “On insurance of deposits”, if FMSA stops the participant bank's right of involving deposits from individuals, it shall publish an announcement in mass-media on it not later than the business day following the day of taking appropriate decision and, publish a notification within 3 business days.

According to Article 5.3 of the Civil Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Civil Code), the subject of the civil law relations are liable to fairly implement own rights and obligations.

Providing freedom of agreement to the participants of civil turnover, the civil legislation is basing upon assumption of their fairness in conformity with the general legal principles (decision of the Plenum of Constitutional Court of March 12, 2012 “On interpretation of Article 14 of the Tax Code of the Republic of Azerbaijan and Article 390 of the Civil Code of the Republic of Azerbaijan”).

The Plenum of Constitutional Court notes that if the banks continue accepting individuals' deposits put in banks or bank's branches subsequently to failure of maintenance of the corrective actions violating the requirements of Articles 47 and 48 of the Law “On Banks”, it

should not negatively impact on the quite fair depositors' interests and legal expectations protected with the Constitution and legislation.

Considering the above-mentioned, the Plenum of Constitutional Court basing upon the existing legislation considers that in the present situation, the deposits accepted after application of the corrective action, those with increased amount and changed terms shall be deemed as protected deposits.

Another issue included to request is connected with expression of the migration dates instead of the dates of conclusion of deposit agreements.

In this regard, the Plenum of Constitutional Court notes that everyone is free in concluding an agreement and the freedom of agreement is one of the main principles of the civil legislation (Article 6 of the Civil Code). This principle allows the subjects of civil law freely conclude agreement considering their interests upon own assumptions and desires regardless of anybody's will.

The freedom of agreement deemed as one of the fundamental principles of the civil legislation and the legal equality of the parties of agreement does not exclude provision of certain guarantees to the economically weak party (depositor) and allows provide real legal equality of the parties of agreement.

The relations between bank and depositors are regulated upon the norms of Article 51 of the Civil Code and the Law "On Banks".

According to Article 944.1 of the Civil Code, within the frames of a bank deposit agreement one of the parties (bank) undertakes acceptance of the funds (deposit) from other party (depositor) or sent for other party (depositor) and repayment of the deposit to the depositor in the order and terms envisaged in the agreement with accrued interests.

A bank deposit agreement shall be concluded in written form. The written form of the bank deposit agreement shall be deemed as maintained if the deposit settlement is certified basing upon the banking book, the banking or deposit certificate or another document issued by the bank to depositor. Hereby, these documents should comply with the legislative requirements and banking rules as well as the business turnover traditions applied in the banking practice (Article 946.1 of the Civil Code).

Precise clarification of the moment of conclusion of agreement has great significance for accurate regulation of the civil right relations of the parties of the agreement. The parties' concrete rights and obligations occur namely since the moment of conclusion of agreement. The agreement comes to force since the moment of conclusion and gets deemed as mandatory for the parties.

The bank deposit agreement shall be deemed as concluded since the depositor's giving the deposit to the bank and, the depositor gets entitled to acquire interests for the deposit. The bank determines the interest rates upon the deposit operation and the amount of interest, as a rule, is shown in the bank deposit agreement. Thus, according to Article 948.1 of the Civil Code, the bank pays to the depositor the interests in amount stipulated in the bank deposit agreement.

One of the bank's obligations within the bank deposit agreement is repayment of deposits. According to Article 950.1 of the Civil Code, banks shall provide repayment of individuals' deposits by means of mandatory insurance and, in conformity with the legislation, another way.

As we see from the meaning of the aforesaid norms, conclusion of deposit agreement requires signing of this agreement by individual and the bank's authorized representative (in case of the bank's branch, the branch manager signs basing upon power of attorney issued by the bank). The bank's obligation of repaying the deposit in conformity with Article 947.2 of the Civil Code occurs since the moment of preparation of the income cheque regarding acceptance of deposit from the individual and its certification with the bank's seal.

It is noticeable that the parties in the contractual relations have equal rights and obligations and act basing upon balanced mutual interest. Since the moment of the agreement's coming to force, it becomes mandatory for the parties and its terms. Simultaneously, the civil legislation envisages possibility of change and liquidation of the agreement within the validity term. The basements for change or liquidation of agreement are regulated in conformity with Articles 421-424 of the Civil Code. According to Article 421.1 of the aforesaid Code, an agreement may be changed or liquidated upon the parties' consent, unless otherwise is stipulated in the Code or agreement.

Settlement of the deposits provided by individuals to banks or bank's branch to the account opened for the individual and insertion

into the bank's automatized banking information system and the bank's balance is not the obligation of individuals but of the banks and, the bank is not entitled to transfer the responsibility for violation of own obligation to individuals and reject repayment of the deposits.

Reference to the date of migration (transfer to another bank or branch) instead of the date of the first deposit agreement subsequently to violation of the banking rules during acceptance of deposit by the bank's or branch's officer and misuse of own authorities, failure of inserting the deposit to the bank's balance and noting the individual's banking account in the deposit agreement and belonging of the banking account shown in the income cheque to another person certifies that the officers of the bank or the bank's branch failed due fulfillment of own obligations and, the bank is responsible for violation of own obligations in conformity with Article 1.0.1. of the Law "On Banks".

According to the Article 945.2 of the Civil Code, in case of acceptance of deposit from individual by any unauthorized person or, by means of violation of the legislative or due banking rules, the depositor is entitled to require repayment of the deposit and payment of the accrued interests as well as reimbursement of the damages caused to the depositor.

Taking into consideration the above-mentioned, the Plenum of Constitutional Court considers that according to the above-mentioned norms of the civil legislation, the moment of conclusion of a deposit agreement shall not be deemed as the date of migration of the deposit.

Basing upon the above-mentioned, the Plenum of Constitutional Court makes the following conclusions:

– According to Article 12 of the Constitution, the deposits accepted, increased in amount and changed in terms after application of corrective acts basing upon the para 2.1.2.6 of the Law "On insurance of deposits" as well as the Articles 47 and 48 of the Law "On Banks" shall be considered as protected deposits;

– According to Article 944.1 of the Civil Code, a bank deposit agreement is considered concluded since the moment of the deposit's being given to the bank by the depositor and shall be deemed as initial (principal) agreement. The date of migration of the deposit agreement shall not be considered the date of conclusion of the bank deposit agreement.

Being guided by para IV of Article 130 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan and Articles 60, 62, 63, 65-67 and 69 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Constitutional Court”, Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

DECIDED:

1. According to Article 12 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, the deposits accepted, increased in amount and changed in terms after application of corrective acts basing upon the para 2.1.2.6 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On insurance of deposits” as well as the Articles 47 and 48 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Banks” shall be considered as protected deposits.

2. According to Article 944.1 of the Civil Code of the Republic of Azerbaijan, a bank deposit agreement is considered concluded since the moment of the deposit's being given to the bank by the depositor and shall be deemed as initial (principal) agreement. The date of migration of the deposit agreement shall not be considered the date of conclusion of the bank deposit agreement.

3. The decision shall come into force from the date of its publication.

4. The decision shall be published in “Azerbaijan”, “Respublika”, “Xalq Qazeti” and “Bakinskiy Rabochiy” newspapers, and “Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan”.

5. The decision is final, and may not be cancelled, changed or officially interpreted by any institution or official.

ИСМАИЛОВ Р.Р.

судья Конституционного Суда
Азербайджанской Республики,
кандидат юридических наук

РОЛЬ ИСТОРИИ В КОНСТИТУЦИОННОМ ТОЛКОВАНИИ

Одним из наиболее спорных вопросов в толковании Конституции является степень воздействия на этот процесс истории и аргументов, основанных на ней. В последние годы этому вопросу уделено определенное внимание¹. В частности, на основе сравнительно-правового метода выявлено, что историческая аргументация присуща не только Верховному суду США, но и присутствует, в достаточно значимой степени, в практике конституционных судов других стран, историческое обоснование не всегда направлено на ограничение судебного активизма и может способствовать принятию либерального решения².

Однако не менее важным, как представляется, является рассмотрение роли истории в толковании Конституции сквозь призму различных моделей толкования, так как степень воздействия на толковательный процесс исторических аргументов, может проявляться по-разному, в зависимости от примененной модели.

Но прежде будет полезным определить, что подпадает под понятие “исторический аргумент”.

В различных моделях толкования осуществляется обращение к разным типам исторических аргументов. Во-первых, как правило, речь идет об истории принятия собственно конституции. В свою очередь, эта история может быть узконаправленной, например, когда анализируется только процесс создания документа; или иметь более широкую направленность и учитывать исторический контекст соответствующего общества, сложившегося на непосредственный период принятия консти-

туционного текста, включая экономические факторы, социальные отношения, культурные предпочтения и т. д.

Во-вторых, на толкование конституции может оказать влияние более длительная по времени история соответствующего общества. Особенно актуальными в данном контексте представляются вопросы, связанные с негативным историческим прошлым, а именно социальными конфликтами и различными проявлениями неравенства, существовавшими в обществе на протяжении значительного периода времени до принятия конституции.

Зачастую такое использование исторических аргументов осуществляется в рамках телеологического осмысления содержания конституции и может быть характерна даже для судов, редко использующих исторические аргументы. Например, Федеральный Конституционный суд Германии довольно часто апеллировал к нацистскому прошлому страны, отмечая, что важнейшей целью Основного закона стало недопущение повторения такого режима в Германии³.

Несмотря на различный удельный вес исторических аргументов в различных моделях толкования конституции, в целом достаточно трудно представить более или менее значимую теорию толкования, которая полностью игнорировала бы значение истории. Поэтому, видимо, можно говорить о меньшем или большем, а иногда и определяющем значении истории в толковательном процессе.

По указанному критерию, как представляется, все модели толкования Конституции можно делить на эклектические и распорядительные разновидности.

Эклектизм модели толкования проистекает из непризнания за конкретным методом толкования решающего значения. Все допустимые этой моделью толковательные средства могут быть задействованы и между ними нет заранее установленной иерархии.

Вместе с тем доминирующий в доктрине той или иной страны дискурс относительно неприемлемости определенной модели толкования может стать своеобразным сдерживающим психологическим фактором, препятствующим использованию определенного метода. В частности, в США некоторые живые конституционалисты вполне могут и воздержаться от привлечения к толковательному процессу фактов, связанных с историей принятия конституции, с тем чтобы даже косвенно не ассоциироваться с оригинализмом.

В распорядительных же моделях толкования тот или иной метод толкования имеет определяющее значение. Наиболее ярко это можно увидеть при анализе различных оригиналистских теорий толкования конституции.

Несмотря на то, что доктринально оригинализм представляет собой совокупность различных, зачастую существенно отличающихся друг от друга теорий, для всех теорий оригинализма характерны следующие основополагающие постулаты:

1. Значение Конституции (именуемое первоначальным), остается фиксированным, а значит, неизменным с момента её принятия.

2. Этим не исключается возможность внесения изменений в Конституцию в соответствии с процедурой, предусмотренной основным законом.

3. Первоначальное значение Конституции играет решающую роль при ее толковании⁴.

Наиболее распространёнными разновидностями оригинализма являются оригинализм первоначальных намерений и первоначального общественного значения.

Оригинализм первоначальных намерений исходит из обязанности судей при толковании Конституции следовать первоначальным намерениям ее авторов⁵.

В этой модели толкования решающее значение приобретает взаимодействие намерения авторов текста с собственно текстом толкуемой нормы. При этом намерения авторов не только ограничивают, но и предопределяют значение нормы. Поэтому неопределенность текста устраняется выявленным первоначальным намерением. В этом понимании субъективные намерения авторов конституции являются наиболее значимыми источниками установления смысла конституционной нормы. В такой модели роль истории принятия конституции исключительна.

При этом, намерения авторов могут быть выявлены в самых различных исторических источниках, начиная от протоколов заседаний органа, уполномоченного подготовить проект конституции, вплоть до политических публикаций и даже частной переписки лиц, принимавших непосредственное участие в составлении данного проекта, при условии если они выявляют намерения лиц, подготовивших конституцию. Объединяющей особенностью этих источников является то, что они должны

быть связаны как с авторами конституции, так и процессом по ее принятию.

Разработанная в конституционной доктрине США данная модель не получила широкого практического применения и была подвергнута вполне обоснованной критике. Так, отмечались трудности, связанные с идентификацией первоначальных намерений ввиду того, что намерения “отцов-основателей” по целому ряду конституционных положений были двусмысленными и неопределенными⁶.

Кроме того, следует иметь в виду, что документы Филадельфийского конвента были опубликованы, став достоянием общности, спустя несколько десятилетий после принятия Конституции⁷. Вместе с тем, выявление первоначального намерения в конституциях, являющихся результатом демократической мобилизации населения, проявляемой в том числе и в активном и открытом участии всех субъектов конституционного процесса в разработке текста проекта, выглядит менее проблематичным.

Этим, однако не устраняются многие сложности методологического и практического характера, в частности проблема суммирования, т.е. установление содержания институционального намерения органа, состоящего из многих лиц, придерживающихся различных, зачастую противоположных взглядов по многим вопросам конституционного регулирования.

В контексте США концептуальные и эмпирические проблемы первоначального намерения привели к дальнейшему развитию теории оригинализма, которое выразилось в появлении такой модели толкования как первоначальное общественное значение. Ее суть сводится к тому, что решающая роль в толковании Конституции отводится историческому пониманию конституционного текста. Такой подход, иногда именуемый оригиналистским текстуализмом, определяется как метод уяснения неизменного общепринятого общественного значения конституционного положения, существующего на момент его принятия и понимаемого разумным современником текста нормы с учетом ее лингвистического, структурного и исторического контекста⁸.

Поскольку текст конституции, а не намерения ее авторов является основным фактором при толковании, в рамках этой модели допустимо обращение в любом историческом источнике, а не только связанным с деятельностью авторов консти-

туции по поводу ее принятия, постольку поскольку они могут быть полезны в процессе установления коммуникативного значения текста. Изданная историческая частная переписка, словари, брошюры и другие материалы, опубликованные в период принятия конституции как относящиеся, так и не имеющие связи с ее принятием могут быть использованы для выявления текстуального содержания нормы.

Исторические аргументы могут применяться также и в телеологических моделях толкования конституций.

Однако в рамках объективной телеологической модели это практически не заметно, так как цель нормы выявляется из ее текста. В этом смысле такое толкование является грамматически-целевым, а намерения, преследуемые авторами текста нормы, не имеют определяющего значения. Поэтому цель конституционного положения, выявленная из ее текста, может и не совпадать с намерениями лиц, которые его разработали или приняли.

В отличие от объективной, субъективная телеологическая модель выявляет цель нормы на основе преследуемых ее авторами намерений. Поэтому роль истории принятия конституции в особенности существенна. Как и в случае с оригинализмом первоначальных намерений, субъективная телеологическая модель, выявляя содержание толкуемой нормы, обращается к высказываниям конституционных законодателей. Поэтому такая деятельность в своей основе имеет исторический характер. При этом опора на цели авторов конституции основана не на предположении о большей осведомленности конституционного законодателя, а исходит из убеждения, что конституционный законодатель обладает большей, по сравнению с толкователем, легитимностью.

Однако для субъективной телеологической модели важное значение имеет не только собственно процесс принятия конституции, но и соответствующий исторический контекст конкретного общества. В этом смысле история наполняется соответствующим содержанием ввиду учета соответствующих политических, экономических и социальных факторов. Таким образом, не только цели авторов конституции являются существенными при выявлении значения нормы, но и то, как социально-политическая ситуация в определенный исторический период, повлияла на формирование этих целей.

Не менее важен и вопрос факторов, способствующих или, наоборот, препятствующих применению исторических аргументов при толковании конституции. Как представляется, одной из существенных причин этого является содержание конституционных норм.

При этом, правда, методы толкования в Конституциях, обычно, непосредственно не устанавливаются. В качестве исключения можно указать, прежде всего, на Основной Закон Венгрии 2011, часть 3 статьи R, которого предусматривает требование толковать положения Основного Закона соответственно их цели, согласно содержащемуся в нем Национальному кредо и достижениям исторической конституции Венгрии⁹.

Другим примером является статья 196 Конституции Боливии, обязывающая Многонациональный Конституционный Суд Боливии при толковании конституции отдавать предпочтение намерениям учредительного собрания, выраженным в его документах, актах и резолюциях, а также буквальному смыслу текста конституции¹⁰.

Кроме того, структура конституции, может стать важным фактором в определении того, как она истолковывается. Например, Конституция Австралии главным образом регламентирует вопросы, связанные с организацией и деятельностью государственных органов, и не предусматривает раздела о правах человека, что в определенной степени привело к доминированию легалистского подхода в практике толкования Конституции Верховным судом Австралии¹¹.

Конституционные положения о вертикальном и горизонтальном разделении властей, в отличие от норм о правах и свободах, чаще толкуются с применением легалистских методов, а именно грамматического, системного, исторического. Это может быть связано с тем, что конституционно предусмотренные формы разделения властей зачастую являются результатом исторически сложившего сложного процесса по достижению взаимозависимых компромиссов между выразителями основополагающих конкурирующих интересов, нарушать или изменять которые суды преимущественно воздерживаются.

С другой стороны, абстрактный характер текстуального выражения конституционных норм о правах человека способствует необходимости осуществления судьями ценностного выбора, который, как правило, трудноосуществим посредством применения преимущественно исторических аргументов.

Иногда масштабная конституционная реформа может повлиять на смену устоявшейся модели толкования. Так, принятие Канадской хартии прав и свобод в 1982 году привело к существенной трансформации философии толкования Верховного суда Канады, который после этих изменений стал в своей деятельности проявлять больше судебного активизма, причем не только по делам о правах человека, гарантированных Хартией¹².

Каталоги о правах человека, предусмотренные старыми конституциями, зачастую представляют собой список индивидуализированных и изолированных ценностей, выраженных в негативной форме. В отличие от этого, современные каталоги конституционных прав выглядят более целостными, хорошо интегрированными в конституционную ткань, и поэтому явственно выражающие цели по воплощению единой системы конституционных ценностей, обеспечение которых является позитивной обязанностью государства. В результате конституционным судам, толкующим старые конституции часто приходится обосновывать свои решения с использованием внешних источников толкования, к которым относится и исторические аргументы.

Таким образом, использование исторической аргументации в конституционном толковании характерно для всех ее моделей, как эклектической, так и распорядительной. При этом историческая аргументация составляет основу содержания всех разновидностей оригинализма. Одним из факторов, способствующих использованию исторических аргументов в конституционном толковании является содержание конституционных норм. Так, отсутствие в конституции раздела о правах человека способствует более активному применению легалистских методов толкования, к числу которых относится и исторический. Более широкое использование исторического метода также характерно для стран с так называемыми “старыми” конституциями, в которых права человека выражены как система индивидуализированных и изолированных друг от друга ценностей.

¹ Greene J. On the Origins of Originalism // *Texas Law Review*. 2009. Vol. 88. P. 5; Varol O. The Origins and Limits of Originalism: A Comparative Study // *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. 2011. Vol. 44. P. 1239; Fontana D. Comparative Originalism // *Texas Law*

Review. 2010. Vol.88. P. 197; Tew Y. Originalism at Home and Abroad // Columbia Journal of Transnational Law. 2014. Vol. 52. P. 781.

² Farinacci-Fern?s J. Originalism in Puerto Rico: Original Explication and its Relation with Clear Text, Broad Purpose and Progressive Policy // Revista Jur?dica U.P.R. 2016. Vol. 85. P. 203.

³ Scheppele K. Jack Balkin Is an American // Yale Journal of Law and Humanities. 2013. Vol. 25. P. 29.

⁴ Исмаилов Р.Р. Эволюция оригиналистской теории толкования Конституции в современной науке конституционного права США // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. 2018. № 3. С. 80.

⁵ См.: Bork R. Neutral Principles and Some First Amendment Problems // Indiana Law Journal. 1971. Vol. 47; Rehnquist W. Notion of a Living Constitution // Texas Law Review. 1976. Vol. 54; Berger R. Government by Judiciary: The Transformation of the Fourteenth Amendment. Cambridge, 1977.

⁶ См.: Powell H. The Original Understanding of Original Intent // Harvard Law Review. 1985. Vol. 98. P. 885; Dworkin R. The Forum of Principle // New York University Law Review. 1981. Vol. 56. P. 469.

⁷ См.: The Records of the Federal Convention of 1787. New Haven, 1911.

⁸ См.: Lawson G. Proving the Law // Northwestern University Law Review. 1992. Vol. 86. P. 875.

⁹ https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2013.pdf?lang=en.

¹⁰ Конституция Многонационального Государства Боливия // Конституции стран мира. Хрестоматия / Сост. Д.В. Кузнецов. В 7 частях. Часть 3. Америка. Благовещенск, 2014. С. 350.

¹¹ Goldsworthy J. Australia: Devotion to Legalism // In Interpreting Constitutions: A Comparative Study. New York, 2006. P. 106-160.

¹² Hogg P. Canada: From Privy Council to Supreme Court // In Interpreting Constitutions: A Comparative Study. New York, 2006. P. 55-105.

TƏDBİRLƏR

Konstitusiya Məhkəməsində İkinci Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin xatirəsi anılıb

Sentyabrın 27-də Konstitusiya Məhkəməsində Anım Günü ilə bağlı tədbir keçirilib.

Hakimlər və Aparatın məsul əməkdaşlarının iştirakı ilə keçirilən tədbirin əvvəlində İkinci Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev vurğulayıb ki, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 2020-ci il 2 dekabr Sərəncamına əsasən Vətən müharibəsində qəhrəmancasına döyüşmüş, ölkəmizin ərazi bütövlüyü yolunda canlarını fəda etmiş əsgər və zabitlərimizə, bütün şəhidlərimizə dərin ehtiram əlaməti olaraq hər il sentyabrın 27-si Azərbaycanda Anım Günü kimi qeyd edilir.

Sədr diqqətə çatdırıb ki, 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistan silahlı qüvvələrinin ölkəmizə qarşı genişmiqyaslı hərbi əməliyyatlara başlaması dövlətimizin və xalqımızın Vətən uğrunda mübarizəyə qalxmasını zəruri etdi. Ordumuzun düşmənin təxribatlarını qəhrəmancasına dəf etməsi və əks-hücuma keçərək təcavüzkara sarsıdıcı zərbə endirməsi xalqımızın qələbə əzminin nümayişi oldu.

Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən hərbi əməliyyatlar nəticəsində müasir standartlara cavab verən rəşadətli ordumuz 44 gün ərzində 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsini, həmçinin 5 şəhər və 4 qəsəbəni, bir sıra strateji yüksəklikləri işğaldan azad etdi. Azərbaycan Ordusunun hərbi uğurları müharibənin nəticəsini müəyyənləşdirdi və uzun illər davam edən işğala son qoyulmasına nail olundu. 2020-ci il noyabrın 10-da Azərbaycanın qələbəsini təsdiqləyən üçtərəfli bəyanat imzalandı. Bu tarixi sənəd nəticəsində hərbi əməliyyatlar dayandırıldı.

Tədbirdə qeyd olunub ki, respublikamızın suverenliyi, ərazi bütövlüyü uğrunda gedən mübarizədə cəsərət və yüksək vətənpərvərlik göstərən əsgər və zabitlərimizin, arxa cəbhədə çalışan mülki insanlarımızın, dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin ətrafında birləşən xalqın birlik və həmrəylik nümayiş etdirməsi, düşməne sarsıdıcı zərbələr endirən rəşadətli ordumuzun Böyük Qələbəsi Azərbaycan tarixində daim xüsusi yer tutacaq.

Tədbirdə ulu öndər Heydər Əliyevin başladığı yolu uğurla davam etdirən, milli mənafeələrimizi qətiyyətlə qoruyan, ərazi bütövlüyümüzü təmin edən Prezident İlham Əliyevin noyabrın 8-də xalqa müraciətində dediyi bu sözlər xatırlanıb: “Mən bu gün, eyni zamanda, ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdim, onun ruhu qarşısında baş əydim. Ürəyimdə dedim, xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim”.

Sədr çıxışında bildirib ki, ordu quruculuğunun yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi, hərbi qulluqçuların peşəkarlığının artırılması, Silahlı Qüvvələrimizin müasir texnika ilə təminatı Prezident İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasətinin nəticəsidir. İşğal altındakı torpaqlarımız qəhrəman şəhidlərimizin, əsgər və zabitlərimizin, qazilərimizin qanı və canı bahasına azad olunub. Respublikamızda hər zaman hərbcilərə, şəhid ailələrinə, qazilərə həm dövlət, həm də xalq tərəfindən yüksək diqqət və davamlı qayğı göstərilir, sosial eh-

tiyacları təmin edilir və onların rifahının yaxşılaşdırılması Azərbaycan Prezidentinin həyata keçirdiyi dövlət siyasətinin prioritetlərindən biridir. Bununla bağlı, dövlətimizin başçısı tərəfindən bir sıra fərman və sərəncamlar imzalanıb, təsirli tədbirlər həyata keçirilib.

Fərhad Abdullayev rəşadətli Azərbaycan Ordusunun zəfər yürüşünə tab gətirə bilməyən düşmənin təxribatlara əl ataraq, respublikanın bir sıra şəhər və rayonlarını, yaşayış məntəqələrini ballistik raket və ağır artilleriya qurğularından istifadə edərək atəşə tutduğunu, günahsız mülki insanları hədəfə almaqla müharibə cinayətləri törətdiyini qeyd edib və bu qanlı cinayətlərin təşkilatçılarının layiqli cəzalarını almalarının vacibliyini vurğulayıb. BMT Baş Assambleyasının 76-cı sessiyasının illik ümumi müzakirələrində Prezident İlham Əliyev videoformatda çıxışı zamanı bildirib ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icrasını Azərbaycanın özü təmin edib.

Daha sonra sədr Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü və tapşırığı ilə sosial dəstək və yardım aksiyalarının həyata keçirilməsindən, onun şəhid və qazi ailələrinə xüsusi həssaslıq, qayğı və mərhəmət hissi ilə yanaşılmasından, onların problemlərinin həllinin daim diqqət mərkəzində saxlanılmasından danışıb, bütün bunların xalqımız tərəfindən daim rəğbət və sevgi ilə qarşılandığını diqqətə çatdırıb.

Eyni zamanda, qeyd olunub ki, ötən il dekabrın 8-də Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün müdafiəsi ilə əlaqədar yaralananların və şəhid ailələrinin təminatına dəstək fondu – “YAŞAT” Fondunun yaradılması ilə bağlı fərman imzalayıb. Bu da öz növbəsində, vətəndaş cəmiyyətinin də şəhid ailələrinin, qazilərin və Qarabağ müharibəsi iştirakçılarının sosial vəziyyətinin yaxşılaşmasına dəstək verilməsinə imkan yaradıb.

Bildirilib ki, Vətən müharibəsində öldə edilən parlaq qələbə sayəsində azad olunan ərazilərdə bu gün genişmiqyaslı bərpa və quruculuq işləri həyata keçirilir, mühüm layihələr reallaşdırılır. Dövlətimizin başçısı bu ərazilərdə strateji obyektlərin, müəssisələrin təməlini qoyur, tikinti işlərinin geniş vüsət almasını, yüksək texnologiyaların tətbiqini diqqət mərkəzində saxlayır. Bu tikinti-quruculuq işləri, şəhər və kəndlərimizin sürətlə bərpası bütün dünyaya Azər-

baycanın gücünü, Prezidentimizin möhkəm iradəsini, yüksək idarəçilik məharətini, qurub-yaratmaq əzmini nümayiş etdirir.

Tədbirin sonunda Fərhad Abdullayev əmin olduğunu bildirib ki, ərazi bütövlüyümüzün qorunması, torpaqlarımızın işğaldan azad olunması yolunda şəhid olanların qəhrəmanlığı xalqımız və gələcək nəsillər üçün həmişə örnək olacaq.

Anım Günündə Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının məsul əməkdaşları Vətən müharibəsi şəhidlərinin İkinci Fəxri xiyabandakı məzarlarını ziyarət ediblər.

G Ö R Ü Ş L Ə R

Konstitusiya Məhkəməsində Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri ilə görüş keçirilib

Avqustun 4-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində Türkiyənin Azərbaycanı səfiri Cahit Bağcı ilə görüş keçirilib.

Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayev Cahit Bağcını qardaş Türkiyənin ölkəmizdə yeni səfiri vəzifəsinə təyin olunması münasibətilə təbrik edib. Sədr Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı münasibətlərin daha da genişləndirilməsinə xidmət edəcək şərəfli və məsuliyyətli vəzifəsində səfirə uğurlar arzulayıb. Fərhad Abdullayev diplomatın iki qardaş ölkə arasında əlaqələrin daha da inkişafına dəyərli töhfələr verəcəyinə əminliyini bildirib.

Vurğulanıb ki, ölkələrimiz arasında münasibətlər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın həyata keçirdikləri uğurlu siyasət nəticəsində sürətlə inkişaf edir.

Sədr qeyd edib ki, qardaş Türkiyənin müxtəlif bölgələrində iyulun 29-dan başlayan güclü meşə yanğınları və onun törətdiyi fəsadlar barədə xəbər Konstitusiya Məhkəməsinin əməkdaşlarını son dərəcə kədərləndirib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin yanğınsöndürmə qüvvələrinin əməkdaşlarından ibarət bir neçə qrup və xüsusi texnika Türkiyədə tüğyan edən meşə yanğınlarının söndürülməsi və daha geniş miqyas almasına imkan verilməməsi məqsədilə qardaş ölkəyə yola salınıb. Azərbaycan dövləti və xalqı hər zaman olduğu kimi, bu gün də qardaş Türkiyə xalqı ilə həmrəydir və onun yanındadır.

Türkiyənin səfiri Cahit Bağcı yüksək qonaqpərvərliyə və təbrikə görə Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayevə minnətdarlığını ifadə edərək, iki ölkə arasındakı qardaşlıq əlaqələrinin inkişafında və genişləndirilməsində diplomatik missiyaların böyük rolundan danışdı. Səfir Türkiyənin cənub vilayətlərində baş verən və genişmiqyaslı yanğınların söndürülməsində qardaş Azərbaycanın dəstəyinə görə təşəkkürünü bildirib. Diplomat qeyd edib ki, dövlətlərimiz və xalqlarımız hər zaman bir-birinin yanındadır.

Görüşdə qeyd olunub ki, Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə rəşadətli Azərbaycan Ordusu ölkəmizin ərazi bütövlüyü və əzəli torpaqlarımızın Ermənistanın işğalından azad edilməsi uğrunda 44 günlük Vətən müharibəsində tarixi qələbə qazandı. Azərbaycanın haqq savaşında qardaş dəstəyi göstərmiş Türkiyə dövləti bir daha sübut etdi ki, o, beynəlxalq hüquq normalarının və beynəlxalq müstəvidə haqq-ədalətin müdafiəsində duran dövlətdir. Azərbaycan Respublikasının əzəli torpaqlarının Ermənistanın işğalından azad edilməsi uğrunda apardığı mübarizədə Türkiyə Cümhuriyyətinin dövlətimizin və xalqımızın haqq işini müdafiə etməsi, ədalətin qələbə çalmasına siyasi dəstək verməsi əsl qardaşlıq nümunəsidir.

Diplomat xüsusilə qeyd edib ki, 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Türkiyə xalqı Azərbaycan xalqının yanında oldu. Biz hamımız ulu öndər Heydər Əliyevin “Bir millət, iki dövlət” və Mustafa Kamal Atatürkün “Azərbaycanın sevinci sevincimiz, kədəri kədərimizdir” kəlamlarının sarsılmaz həqiqət olduğuna bir daha şahidlik etdik.

Səfir ölkələrimiz arasında yüksək səviyyəli əməkdaşlıq və qardaşlıq əsasında qurulan münasibətlərin sarsılmaz olduğunu qeyd

edərək, bu əlaqələrin bundan sonra da möhkəmlənməsinə töhfə verməyə çalışacağını bildirib. Diplomat işğaldan azad edilmiş torpaqlara səfərləri zamanı Ermənistanın 30 illik işğal siyasətinin acı nəticələrinin canlı şahidi olmasından söhbət açıb.

Vurğulanıb ki, cari il iyunun 15-də ölkəmiz üçün mühüm mənəvi əhəmiyyət kəsb edən Şuşa şəhərində Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Bəyannamənin imzalanması tarixi hadisə kimi yaddaşlarımıza həkk olundu. Şuşa Bəyannaməsi müstəqillik, suverenlik, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərin toxunulmazlığı, dövlətlərin daxili işlərinə qarışmamaq prinsiplərini rəhbər tutan, milli maraq və mənafələrini müdafiə və təmin etməyə yönəlmiş müstəqil xarici siyasət həyata keçirən hər iki ölkə tərəfindən müttəfiqlik münasibətlərinin qurulmasının siyasi və hüquqi mexanizmlərinin müəyyənləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Diqqətə çatdırılıb ki, cari ilin iyulun 27-də Azərbaycan, Türkiyə və Pakistan parlamentlərinin sədrləri arasında keçirilmiş birinci üçtərəfli görüş nəticəsində imzalanan Bakı bəyannaməsi ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə əlaqələrin daha da gücləndirilməsinin göstəricisidir.

Görüşün sonunda bildirilib ki, Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı, dostluğu əbədidir və hərtərəfli əməkdaşlıq bundan sonra da uğurla davam etdiriləcək.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev avqustun 27-də Qazaxıstan Respublikasının Konstitusiyası Şurasının təşkil etdiyi Qazaxıstan Respublikası Müstəqilliyinin 30 illiyinə və Konstitusiyası Gününə həsr olunmuş “İnternet dövrü: qanunun aliliyi, insan dəyərləri, dövlət müstəqilliyi” mövzusunda onlayn beynəlxalq simpoziyumda iştirak edib.

Tədbirin əvvəlində Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin simpoziyumun iştirakçılmasına ünvanlanmış müraciəti səsləndirildi.

Daha sonra Qazaxıstan Konstitusiyası Şurasının Sədri Kayrat Mami, Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının sədri Canni Bukikio və Almaniya beynəlxalq hüquqi əməkdaşlıq fondunun baş direktoru Frauke Baxler və digərləri açılış nitqlərini söylədilər.

Tədbirdə Qazaxıstan, Türkiyə, Rusiya, Almaniya, Özbəkistan, İordaniya, Mərakeş, Ukrayna, Koreya, İndoneziya, Banqladeş, Moldova, Serbiya, Belarus, Tayland, Latviya, Tacikistan və digər ölkələrin nümayəndələri müxtəlif hüquqi mövzularla bağlı məruzə etdilər.

Keçirilmiş beynəlxalq simpoziyumda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev “Ədalət mühakiməsi və süni intellekt” mövzusunda məruzə ilə çıxış etdi.

Simpoziyumda təqdim edilən çıxışlarda “İnternet dövründə əsas hüquq və azadlıqların qorunması və təminatı”, “COVID-19 pandemiyası dövründə konstitusionalizm”, “Qazaxıstanda rəqəmsallaşma: nailiyyətlər və perspektivlər”, “Avropa Birliyində rəqəmsallaşma və suverenliyin bölgüsü”, “Qanun qarşısında bərabərlik”, “Dövlətin və cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyi”, “Koreya Konstitusiyası Məhkəməsinin internetdə əsas hüquq və azadlıqların qorunması təcrübəsi”, “Onlayn seçki kompaniyası: Konstitusiyası Məhkəməsinin təcrübəsi” kimi bir sıra mühüm hüquqi məsələlərə toxunulmuşdur.

Simpoziyumdan sonra, həmçinin Asiya Konstitusiyası Məhkəmələri və Ekvivalent İnstitutları Assosiasiyası, habelə Avrasiya Konstitusiyası Nəzarəti Orqanların Assosiasiyasına üzv olan Konstitusiyası Məhkəmələrinin iştirakı ilə onlayn görüş keçirildi və gələcəkdə keçirilməsi planlaşdırılan bir sıra tədbirlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev 16-17 sentyabr tarixlərində İndoneziya Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Anvar Usmanın dəvəti ilə “İnsan Hüquqları və Konstitusiya: Müsəlman Ölkələrində Məhkəmənin Təhfəsi” mövzusunda onlayn formatda təşkil olunmuş İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv və müşahidəçi dövlətlərin Konstitusiya və Ali Məhkəmələrinin 2-ci Konfransında iştirak edib.

Konfransda İndoneziya Respublikasının Prezidenti cənab Coko Widodo açılış nitqi ilə çıxış etmişdir.

Tədbirdə Türkiyə, Rusiya, Qazaxıstan, Pakistan, Malayziya, İordaniya, Misir, Tailand, Əlcəzair və digər ölkələrin, habelə Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının nümayəndələri iştirak etmiş, humanizm və demokratiyanın inkişaf etdirilməsində ədalətin rolu; insan hüquqlarının və demokratiyanın qorunmasında konstitusiya ədalət mühakiməsinin rolu; müasir konstitusionalizm və insan hüquqları və digər mövzularda məruzələr edilmiş, müzakirələr aparılmışdır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN
MƏLUMATI

Redaktorlar:

Kamran Yusifov
Tələt Binnətzadə
Orxan Rzayev
Fidan Əlixanova
Fidan Pirverdiyeva
Fidan Mövsümova
Nigar Yusubova
Günəl Kərimova-Səmədova

Çapa imzalanmışdır 12.11.2021. Kağız formatı 70x100 1/16.
Fiziki çap vərəqi 10,5.